UNODC
United Nations Office on Drugs and Crime

PAKO E INSTRUMENTEVE PËR PËRFSHIRJEN E TË DREJTAVE GJINORE DHE TË NJERIUT

NË ZBATIMIN E KONVENTËS SË KOMBEVE TË BASHKUARA KUNDËR KRIMIT TË ORGANIZUAR TRANSNACIONAL

ZYRA E KOMBEVE TË BASHKUARA PËR DROGËN DHE KRIMIN

PAKO E INSTRUMENTEVE PËR PËRFSHIRJEN E TË DREJTAVE GJINORE DHE TË NJERIUT

NË ZBATIMIN E KONVENTËS SË KOMBEVE TË BASHKUARA KUNDËR KRIMIT TË ORGANIZUAR TRANSNACIONAL

UNITED NATIONS
Vjenë, 2023

MIRËNJOHJE

Kjo Pako e instrumenteve është zhvilluar nga Zyra e Kombeve të Bashkuara për Drogën dhe Krimin (UNODC), Programi Global për Zbatimin e Konventës për Krimin e Organizuar në Konferencën e Seksionit të Mbështetjes të Degës kundër Krimit të Organizuar dhe Trafikimit të Paligjshëm të Divizionit për Çështjet e Traktatit, me mbështetje bujare të Qeverisë së Kanadasë.

Kjo Pako e instrumenteve u hartua nga Marika McAdam, me mbështetje të Cecilia Farfán-Méndez dhe stafit të mëposhtëm të UNODC-së (në renditje alfabetike): Magdalena Howland, Dmitry Orlov dhe Riikka Puttonen. UNODC dëshiron gjithashtu të shprehë falënderim për personat vijues për kontributin e tyre: Julien Bastrup-Birk, Dimosthenis Chrysikos, Margot Denier, Roxana-Andreea Mastor, Roxane Milot, Maria Cristina Montefusco, Elena Pohl, Marian Salema, Hanna Sands, Erin Yantzi.

UNODC dëshiron gjithashtu t'i falënderojë ekspertët vijues, të cilët morën pjesë në takimin e grupit të ekspertëve për të mbështetur zhvillimin e Pakos së Instrumenteve dhe për kontributin e tyre në hulumtim (në renditje alfabetike): Felia Allum (Mbretëria e Bashkuar), Jana Arsovska (Shtetet e Bashkuara të Amerikës), Azizkhon Bakhadirov (Zyra Rajonale e UNODC për Azinë Qendrore), Dora Byamukama (Uganda), Edwin Cantu (Zyra Ndërlidhëse dhe Partneriteti UNODC në Meksikë) , Anabella Corridoni (INTERPOL), Santanee Ditsayabut (Tajlandë), Marisa Dowswell (Kanada), Serena Forlati (Itali), Stan Gilmour (Mbretëri e Bashkuar), John Githongo (Kenia), Robert Henry (Kanada), Emily Kenney (UN-Women), Tariq Khosa (Pakistan), Youmna Makhlouf (Liban), Katherine Maldonado (Shtetet e Bashkuara), Sarah McAveety (Mbretëria e Bashkuar), Claudia Catalina Montañez Ruiz (UNODC), Jacques Muhindo (Republika Demokratike e Kongos), Salila Narataruksa (UNODC) Zyra Rajonale për Azinë Juglindore dhe Paqësorin), Morgane Nicot (UNODC), Ana Paula Oliveira (Nisma Globale kundër Krimit të Organizuar Transnacional), Rohan Richards (Xhamajka), Sara Esperanza Rodriguez Silva (UNODC), Andrea de Silva (UN-Women), Jamie Smith (Suedi), Javier Ortiz Sullivan (Meksikë).

© United Nations, 2023. Të gjitha të drejtat e rezervuara.
Emërtimet e përdorura dhe paraqitja e materialit në këtë publikim nuk nënkuptojnë shprehjen e ndonjë opinioni nga ana e Sekretariatit të Kombeve të Bashkuara në lidhje me statusin juridik të çdo vendi, territori, qyteti ose zone , ose të autoriteteve të tij, ose në lidhje me përcaktimin e kufijve shtetërorë apo administrativë të tij.
Informatat e burimeve dhe vegëzave për faqe të internetit të përfshira në këtë botim ofrohen për lehtësi të lexuesit dhe janë të sakta në momentin e botimit. Organizata e Kombeve të Bashkuara nuk merr asnjë përgjegjësi për saktësinë e vazhdueshme të atij informacioni ose për përmbajtjen e faqeve të jashtme të internetit. Ky publikim nuk është redaktuar zyrtarisht.
Ky është botim i: English, Publishing and Library Section, United Nations Office at Vienna.

PËRMBAJTJA

Mirënjohje ii

Hyrje 1

1. KONVENTA E KOMBEVE TË BASHKUARA KUNDËR KRIMIT TË ORGANIZUAR TRANSNACIONAL 5

2. QASJA NDËRSEKTORIALE GJINORE E BAZUAR NË TË DREJTAT E NJERIUT 9
   - 2.1 Të kuptuarit e ndërsektorialitetit 9
   - 2.2 Zbatimi i ndërsektorialitetit për krimin e organizuar 12
   - 2.3 Përfshirja e barazisë gjinore dhe të drejtave të njeriut 16

3. LIGJVËNIA DHE POLITIKËBËRJA 19
   - 3.1 Analiza e bazuar në prova 19
   - 3.2 Konsultimi 23

4. LIGJI DHE OBJEKTIVAT E POLITIKAVE 25
   - 4.1 Objektivat për parandalim 26
   - 4.2 Objektivat për ndjekje 38
   - 4.3 Objektivat e mbrojtjes 58
   - 4.4 Objektivat e promovimit 68

5. KRITERET KRYESORE PËR TË MBËSHTETUR PËRFSHIRJEN GJINORE DHE TË TË DREJTAVE TË NJERIUT NË LIGJ DHE POLITIKË 77
   - 5.1 Buxhetimi 77
   - 5.2 Monitorimi, vlerësimi, llogaridhënia dhe mësimi 80

6. LISTA KONTROLLUESE 85
   - 6.1 Lista kontrolluese për rishikimin e politikave 85
   - 6.2 Listat kontrolluese për rishikimin e legjislacionit 87

7. ANEKSET 99
   - I. Avokimi 99
   - II. Përfshirja e të drejtave gjinore dhe të njeriut në mekanizmin për rishikimin e zbatimit të konventës së kombeve të bashkuara kundër krimit të organizuar ndërkombëtar dhe protokollet e saj 101

Burime shtesë 104

HYRJE

PASQYRË

Qëllimi i kësaj Pakoje të instrumenteve është të mbështesë integrimin e konsideratave gjinore dhe të drejtave të njeriut në ligjet, politikat dhe strategjitë kundër krimit të organizuar, në përputhje me Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar (Konventa e Krimit të Organizuar) dhe instrumentet e tjera ndërkombëtare relevante.

Përfshirja e konsideratave gjinore dhe të drejtave të njeriut në ligje, politika dhe strategji forcon përpjekjet kundër krimit të organizuar.

Dimensionet gjinore dhe të të drejtave të njeriut të krimit të organizuar janë relevante për:

- *Shkaqet,* në atë që pabarazia gjinore dhe abuzimet dhe shkeljet e të drejtave të njeriut krijojnë terren të frytshëm për lulëzimin e krimit të organizuar;
- *Pasojat,* në atë që krimi i organizuar, në të gjitha format e tij, ndikon në të drejtat e njeriut të individëve të prekur në mënyra të ndryshme gjinore;
- *Zgjidhjet,* në atë që konsideratat e të drejtave gjinore dhe të njeriut janë kritike për reagim efektiv.

Qëllimi i kësaj pakoje të instrumenteve është të tregojë se në çfarë mënyre legjislacioni dhe politikat që trajtojnë përvojat e ndryshme të njerëzve të të gjitha gjinive, moshave, aftësive dhe paaftësive rezultojnë në reagim të nuancuar dhe efektiv ndaj peizazhit kompleks dhe gjithnjë në evoluim të krimit të organizuar.[1]

ÇFARË BËN PAKOJA E INSTRUMENTEVE

Kjo Pako e instrumenteve mbështet hartuesit e legjislacionit dhe politikëbërësit në përfshirjen e konsideratave të të drejtave gjinore dhe të njeriut në legjislacion, politika dhe strategji për zbatim të Konventës së Krimit të Organizuar dhe instrumenteve të tjera ndërkombëtare relevante.[2]

- Hyrja ofron një përmbledhje për mënyrën e përdorimit të Pakos
- Kapitulli 1 shpjegon marrëdhëniet ndërmjet Konventës dhe të drejtave të njeriut dhe konsideratave gjinore
- Kapitulli 2 përshkruan të drejtat e njeriut dhe kuadrin përkatës gjinor që udhëzon interpretimin dhe zbatimin e Konventës

[1] Zyra e Kombeve të Bashkuara për Drogën dhe Krimin (UNODC), *Hulumtim specifik: Krimi i Organizuar dhe Gjinia – Çështjet që kanë të bëjnë me Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar* (Vjenë, 2022), f. 8–13; dhe UNODC, *"Strategjia për barazinë gjinore dhe fuqizimin e grave (2022–2026)"* (Vjenë, 2022).

[2] Shih, mes tjerash, Shih, ndër të tjera, CTOC/COP/2022/9, kap. I, seksioni A, rezoluta 11/1, shtojca I; rezoluta 11/2, shtojca II; dhe rezoluta 11/5. Ndërsa Pakoja e Instrumenteve nuk adreson shprehimisht tre Protokollet e Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional, ajo mund të zbatohet në përpjekjet për zbatimin e këtyre instrumenteve.

- Kapitulli 3 shpjegon rolin e ligjit dhe politikëbërjes në përfshirjen e çështjeve ndërsektoriale gjinore dhe të të drejtave të njeriut në masat kundër krimit të organizuar
- Kapitulli 4 ofron udhëzime praktike në lidhje me objektivat kryesore të parandalimit dhe luftimit të krimit të organizuar, në përputhje me Konventën
- Kapitulli 5 përfshin konsideratat buxhetore dhe treguesit për monitorimin, vlerësimin, mësimin dhe llogaridhënien e ligjeve dhe politikave
- Kapitulli 6 përfshin lista kontrolluese për rishikimin e politikave dhe ligjeve në përputhje me konsideratat gjinore dhe të të drejtave të njeriut

Shtojca paraqet disa pika avokimi të cilat përdoruesit mund t'i shfrytëzojnë në përkrahje të qasjeve të përgjegjshme gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut, si dhe pika fillestare për përfshirjen e konsideratave gjinore dhe të të drejtave të njeriut në Mekanizmin për Rishikimin e Zbatimit të Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Protokollet e saj.

SI TË PËRDORET PAKOJA E INSTRUMENTEVE

Ndërsa çështjet e gjinisë dhe të drejtave të njeriut duhet të konsiderohen gjatë të gjitha fazave të hartimit të politikave dhe legjislacionit, pjesët e Pakos së Instrumenteve që përdoruesit do t'i shohin si të rëndësishme do të varen nga konteksti, objektivat dhe sfidat e tyre specifike.[3] Disa seksione mund të jenë më të rëndësishme për politikëbërësit, ndërsa të tjera për hartuesit e legjislacionit. Të gjitha njohuritë, pyetjet analitike, studimet e rasteve, praktikat më të mira dhe blloqet ndërtuese të përfshirjes së çështjes gjinore dhe të të drejtave të njeriut u ofrohen përdoruesve që të mësojnë dhe t'i përshtati ato sipas kontekstit të tyre. Listat e kontrollit në kapitullin 6 mund të përdoren tërësisht ose pjesërisht, në varësi të seksioneve të ligjit ose politikave që përdoruesit analizojnë.

Rëndësia e kontekstualizimit: Të drejtat e njeriut dhe barazia gjinore janë aspirata thuajse universale, por rrugët legjislative dhe politikat për arritjen e këtyre qëllimeve ndryshojnë nga vendi në vend. Dallimet për sa i përket sistemeve ligjore, institucioneve, kapaciteteve dhe kuadrit legjislativ dhe politik ndër shtete nënkuptojnë se nuk ekziston një qasje e vetme për të gjithë për qëllime të përfshirjes. Në të vërtetë, qasja e thjeshtë me rubrika të përzgjedhjes që vetëm përmend të drejtat e njeriut dhe gjininë në dokumente ligjore dhe të politikave me shumë gjasë do të jetë joefektive dhe madje edhe e dëmshme për njerëzit që preken nga to. Prandaj, përdoruesit duhet t'i kalibrojnë udhëzimet praktike të ofruara këtu sipas kontekstit të tyre.[4]

Marrëdhënia me burimet e tjera të UNODC-së: Pako e instrumenteve shërben si plotësim i burimeve e tjera që UNODC ka zhvilluar në mbështetje të Shteteve për parandalimin dhe luftimin e krimit të organizuar (shih Burimet shtesë). Për t'i kuptuar në tërësi dimensioneve të gjinisë dhe të drejtave të njeriut në zbatimin e Konventës, përdoruesit inkurajohen të referohen në burimet e listuara më poshtë dhe të cekura në Pakon e instrumenteve.

[3] Për shembull, politikëbërësit që punojnë në politikat e parandalimit të krimit do të gjejnë dobi te kapitulli 4.1 (ndërsa do ta shohin nenin 4.2 si më pak të rëndësishëm). Hartuesit legjislativë që kërkojnë të rishikojnë legjislacionin ekzistues në përputhje me detyrimet për të drejtat e njeriut mund ta gjejnë aneksin II si pikënisje të dobishme.

[4] Duke vepruar kështu, përdoruesit mund të dëshirojnë të kërkojnë asistencë teknike nga Programi Global i UNODC për Zbatimin e Konventës për Krimin e Organizuar: Nga Teoria në Praktikë (email: implement.untoc@un.org).

UNODC, *Pako e Strategjive për Krimin e Organizuar për Hartimin e Strategjive me Ndikim të Lartë* (Vjenë, 2021) ndihmon zhvillimin dhe zbatimin e strategjive kombëtare dhe rajonale për të luftuar krimin e organizuar

Hulumtimi: *Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe E Drejta Ndërkombëtare e të Drejtave të Njeriut* (Vjenë, 2022) detajon marrëdhënien midis Konventës dhe së drejtës ndërkombëtare për të drejtat e njeriut

Hulumtimi: *Krimi i Organizuar dhe Gjinia – Çështjet që kanë të bëjnë me Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional* (Vjenë, 2022) shpjegon kornizën konceptuale për integrimin gjinor në çështje të zgjedhura në zbatimin e Konventës

Dispozitat Legjislative Model kundër Krimit të Organizuar, botimi i dytë, (Vjenë, 2021) paraqet shembuj të dispozitave dhe shënimeve shpjeguese mbi aspekte të ndryshme të hartimit të legjislacionit që zbaton Konventën

Për më tepër, portali i menaxhimit të njohurive për Ndarjen e Burimeve Elektronike dhe Ligjeve mbi Krimin (SHERLOC) shërben si databazë dinamike e legjislacionit, politikave, jurisprudencës dhe mjeteve të tjera nga e gjithë bota. Përdoruesit mund të hyjnë lirshëm në portal dhe të kontribuojnë me burimet e tyre për të mirën e të tjerëve si pjesë e përpjekjeve për të mbështetur bashkëpunimin kundër krimit të organizuar transnacional.

Kjo Pako e instrumenteve mbështetet në këto dhe burime të tjera, si dhe përfiton nga njohuritë e përfituara në takimin e grupit të ekspertëve të mbajtur në Vjenë nga 27 deri më 29 mars 2023.[5]

[5] Pakoja e Instrumenteve është hartuar mbi bazën e objektivave ndërsektoriale gjinore dhe të të drejtave të njeriut të Kombeve të Bashkuara që mbështesin punën e UNODC-së për reagim efektiv të shtetit në zbatim të Konventës. Shih UNODC, "Strategjia për barazi gjinore"; dhe A/67/775-S/2013/110, aneks.

Kapitulli I.

KONVENTA E KOMBEVE TË BASHKUARA KUNDËR KRIMIT TË ORGANIZUAR TRANSNACIONAL

Konventa zbatohet për parandalimin, hetimin dhe ndjekjen e një sërë veprash penale që janë të natyrës ndërkombëtare dhe përfshijnë një grup kriminal të organizuar.

Figura 1. Fushëveprimi i zbatimit të Konvent

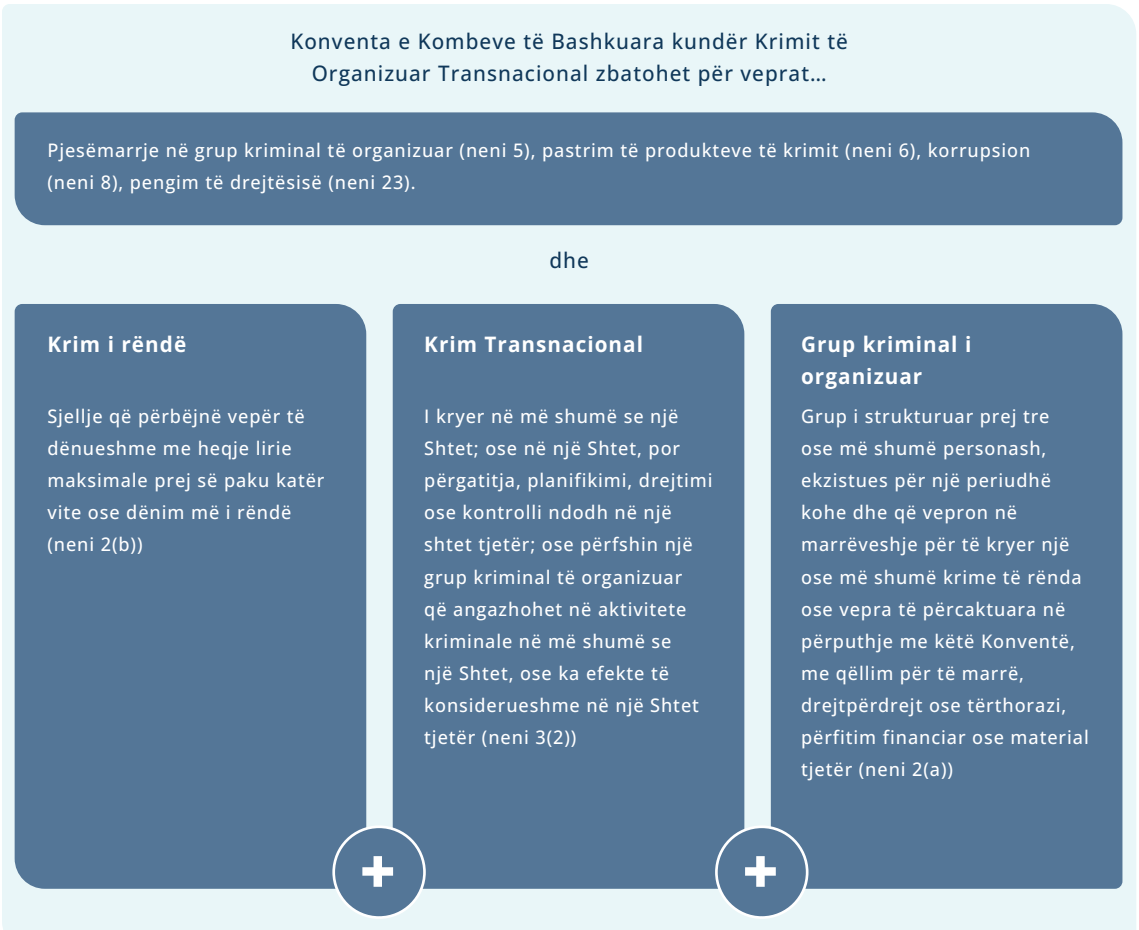

Të kuptuarit se grupet kriminale të organizuara veprojnë me qëllim për të marrë një përfitim financiar ose material tjetër përjashton organizatat terroriste, aktorët humanitarë ose grupet politike ose sociale të cilat nuk janë të motivuara financiarisht ose materialisht. Ky element është mbrojtje e rëndësishme e të drejtave të njeriut kundër abuzimit të Konventës për të eliminuar rivalët politikë, për të kriminalizuar protestat dhe avokimin, ose për t'i ndaluar grupet sociale.[6]

Tabela 1. Të drejtat e njeriut dhe gjinia në Konventë

Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe...

TË DREJTAT E NJERIUT	GJINIA
Ndërlidhja midis Konventës së Krimit të Organizuar dhe të drejtave të njeriut doli nga shqetësimi për ndikimet negative të të drejtave të njeriut të krimit të organizuar, që është shprehur më pas në një numër rezolutash të Konferencës së Palëve në Konventë.*	Gjinia dhe atribute të tjera të ndërthurura (përfshirë moshën, seksin, etninë, statusin socio-ekonomik, ndër të tjera), janë të rëndësishme për përvojat e njerëzve të ndryshëm në lidhje me krimin e organizuar, përfshirë si dhe nga kush kryhet krimi i organizuar, cili është ndikimi i tij dhe sa efektive janë masat kundër tij.

Kur ligjet, politikat dhe strategjitë nuk janë të ndjeshme ndaj këtyre dinamikave të ndërthurura, ajo mund të rezultojë në bërjen e përpjekjeve për të zbatuar Konventën joefektive, kundërproduktive dhe të dëmshme.

* Shih, mes tjerash, Rezolutat 5/1, 6/1, 10/6, 9/3 dhe 11.2 të Konferencës së Palëve në Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional.

Dëmet e bazuara në gjini dhe të drejtat e njeriut mund të rezultojnë jo vetëm nga veprimet e kriminelëve, por edhe nga veprimet e Shteteve në përpjekjet e tyre për të parandaluar dhe luftuar krimin e organizuar. Minimalisht, Përpjekjet e Shteteve duhet të mos shkaktojnë dëm, por qëllimi përfundimtar i tyre duhet të jetë avancimi i barazisë gjinore dhe të drejtave të njeriut. Shtetet janë të detyruara të respektojnë, mbrojnë dhe përmbushin të drejtat e njeriut të viktimave, të dyshuarve, kryerësve, dëshmitarëve, informatorëve, personave të cenueshëm nga krimi i organizuar, si dhe aktorëve të drejtësisë penale dhe respondentëve të tjerë.[7]

Ekziston një marrëdhënie ciklike, reciprokisht e dobishme midis detyrimeve të përfshira në Konventë dhe atyre të përfshira në të drejtën ndërkombëtare të të drejtave të njeriut. Luftimi i krimit të organizuar dhe avancimi i barazisë gjinore dhe të drejtave të njeriut janë të dyja qëllime në vete dhe mjete me të cilat mund të arrihet tjetra. Siç dëshmohet nga kjo Pako e instrumenteve dhe burimet e përfshira në të, ligjet, politikat dhe strategjitë me ndjeshmëri gjinore dhe në përputhje me të drejtat e njeriut janë përgjithësisht më efektive se ato që nuk janë.

Konventa ofron një kuadër për parandalimin e krimit të organizuar: kriminalizimi, hetimi, ndjekja penale dhe gjykimi i veprave të lidhura; mbrojtja e dhe ndihma për dëshmitarët, viktimat, të dyshuarit dhe kryerësit; si dhe bashkëpunimi kundër krimit të organizuar. Organizimi i këtyre objektivave në një kornizë "4P" të ankoruar në qëllimet e Konventës është mënyrë e strukturuar për t'i identifikuar pikat e hyrjes për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në të gjitha përpjekjet për:

[6] UNODC, Dokument hulumtues: *Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Ligji Ndërkombëtar i të Drejtave të Njeriut* (Vjenë, 2022), fq. 28 dhe 29.

[7] Detyrimet e Shtetit rrjedhin nga disa traktate ndërkombëtare të të drejtave të njeriut, duke përfshirë Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut dhe Konventën për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave.

- Parandalimin e krimit të organizuar
- Ndjekjen e grupeve të organizuara kriminale
- Mbrojtjen e personave të prekur nga krimi i organizuar
- Promovimin e bashkëpunimit për këto qëllime

Avancimi i këtyre qëllimeve ndaras nuk është i efektshëm; ato janë komponente integrale dhe të ndërlidhura të një reagimi gjithëpërfshirës që përforcojnë njëra-tjetrën, duke përfshirë, mes tjerash, mënyrat e shënuara më poshtë.

Figura 2. Kuadri gjithëpërfshirëse ligjor dhe i politikave kundër krimit të organizuar

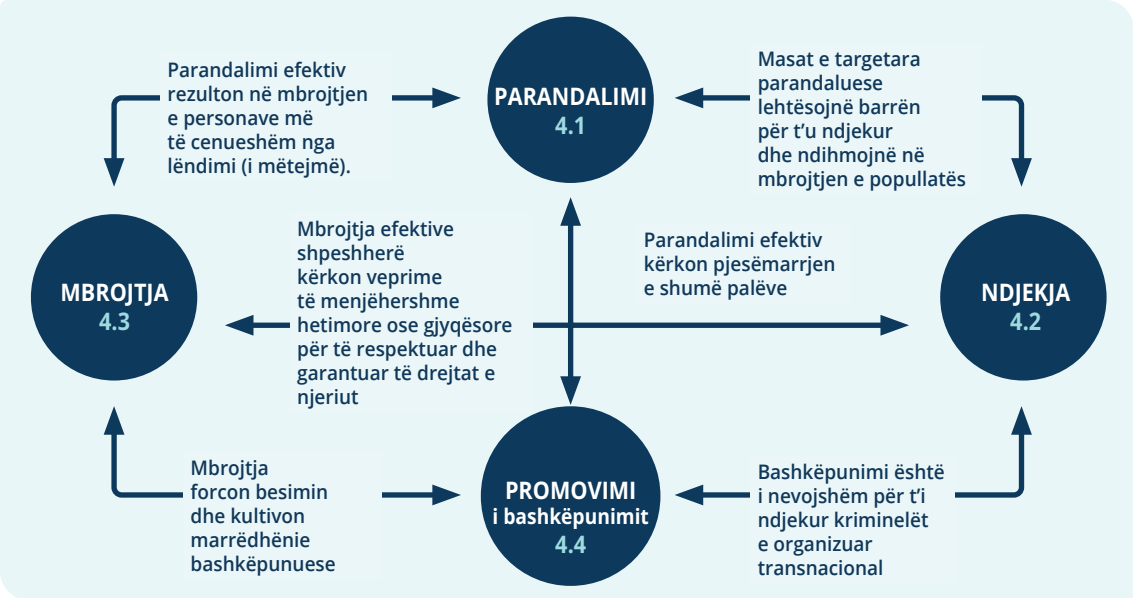

Kapitulli 2.

QASJA NDËRSEKTORIALE GJINORE E BAZUAR NË TË DREJTAT E NJERIUT

2.1 TË KUPTUARIT E NDËRSEKTORIALITETIT

Ndërsektorialiteti është kornizë që shërben për të analizuar se si kryqëzohen autoriteti dhe identiteti për të ndikuar në marrëdhëniet shoqërore dhe përvojat individuale.[8] Ai nënvizon se përvojat e burrave, grave dhe individëve të ndryshëm gjinorë ndërveprojnë me klasën, racën, moshën, përkatësinë etnike, seksuale ose identitete të tjera, duke formuar kështu mënyrën sipas së cilës njerëzit perceptohen në shoqëri. Ndërsektorialiteti është gjithmonë kontekstual: për shembull, kasta, klani, fisi, identiteti etnik ose i komunitetit mund të jenë faktorë përcaktues në disa kontekste, por më pak të relevantë në të tjera.

"Rrota e ndërsektorialitetit" e paraqitur më poshtë është burim i vlefshëm që pasqyron se si ndikon ndërprerja ndërsekorialiteti në mënyrën në të cilën ligjvënësit dhe politikëbërësit i qasen punës së tyre. Të menduarit se kush ka privilegj dhe pushtet, në cilat rrethana - e kush jo - mundëson një zhvillim më realist dhe efektiv të politikave dhe strategjive ligjore kundër krimit të organizuar.

Shprehjet "gra, burra dhe njerëz të ndryshëm gjinor" dhe "gra, burra, vajza dhe djem" përdoren në mënyrë të ndërsjellë në të gjithë Pakon e instrumenteve. Është e rëndësishme të theksohet qëllimi nuk është që fokusi të vendoset në kategoritë binare ose të shpërfillen realitetet e gjinive të tjera, por në fakt të rritet vizibiliteti i gjinisë në Pakon e instrumenteve.

[8] UNODC, *Dokument hulumtues: Krimi i Organizuar dhe Gjinia*, f. 7 (shih shënimin 1). Shih gjithashtu, Partneriteti i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara dhe Entiteti i Kombeve të Bashkuara për Barazi Gjinore dhe Fuqizim të Grave (UN-Women), *Udhëzuesi i burimeve dhe pako e instrumenteve ndërsektoriale: Qasje ndërsektoriale për të mos lënë askënd pas* (2021); f. 8, dhe Kimberlé Crenshaw, "Demargjinalizimi i kryqëzimit të racës dhe seksit: kritikë feministe me ngjyrë e doktrinës kundër diskriminimit, teoria feministe dhe politika antiraciste", Forumi Ligjor i Universitetit të Çikagos, vëllimi 1989, nr. 1, neni 8 (1989).

Figura 3. Rrota ndërsektoriale

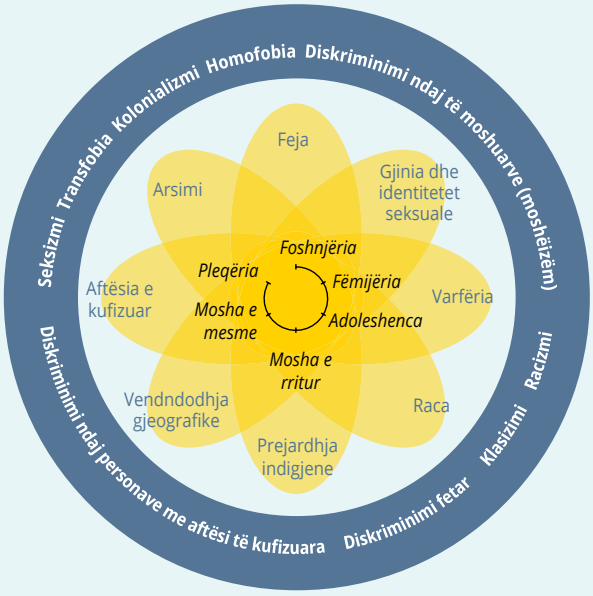

Burimi: Nxjerrë nga Partneriteti i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara dhe Entiteti i Kombeve të Bashkuara për Barazi Gjinore dhe Fuqizim të Grave (UN-Women), *Udhëzuesi i burimeve dhe pako e instrumenteve ndërsektoriale: Qasje ndërsektoriale për të mos lënë askënd pas* (2021), f. 8, përshtatur nga versioni i Institutit të Barazisë për rrotën ndërsektoriale.

Për fjalorthin e termave kyçë në lidhje me gjininë, shih Dokumentin hulumtues: *Krimi i Organizuar dhe Gjinia – Çështje që kanë të bëjnë me Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional* (Vjenë, 2022), f. 6 dhe 7

Ushtrim: Vetëreflektim mbi privilegjin dhe pushtetin

"Rrota e privilegjit dhe pushtetit" e paraqitur më poshtë është krijuar enkas për kontekstin kanadez, si pikënisje për të reflektuar mbi faktorët ndërthurës që formësojnë atë se kush ka pushtet në shoqëri.[a]

Rrota e privilegjit dhe pushtetit

(sa më afër qendrës
aq më i madh privilegji)

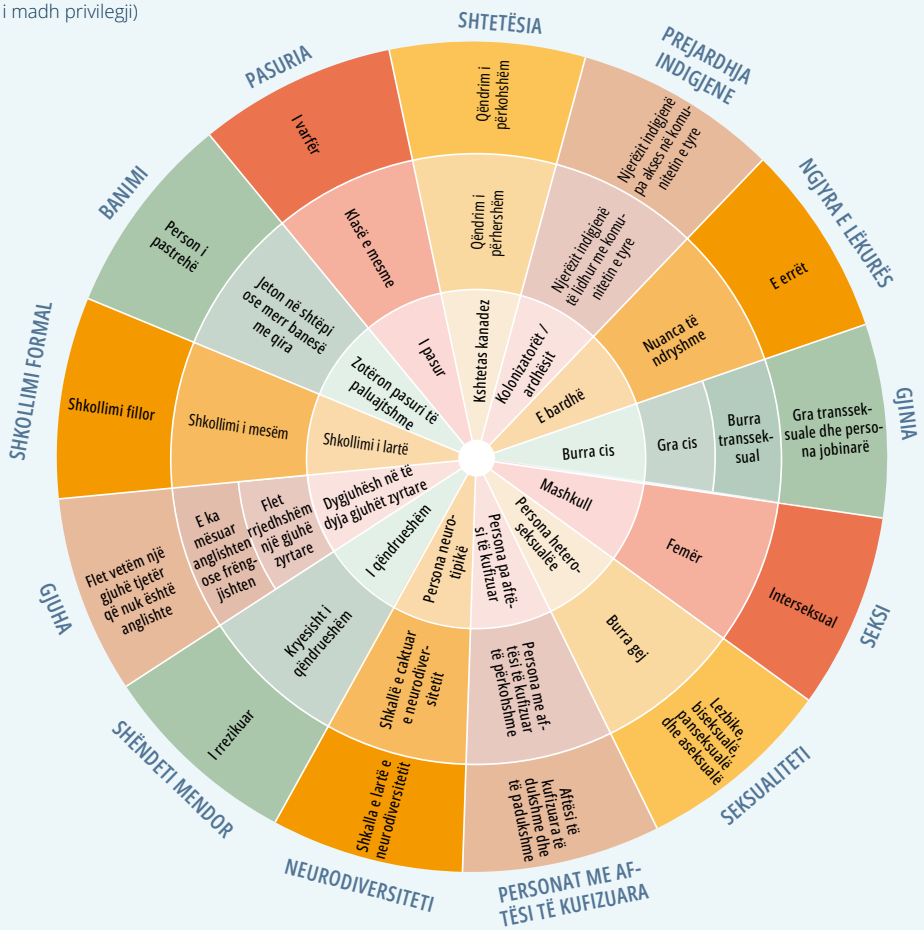

Shënim: Kategoritë e shfaqura në kuadër të rrotës paraqesin shembuj relevantë për kontekstin e Kanadasë dhe nuk duhet të kufizohemi vetëm në të tilla. Ndërsektorialiteti është koncept i gjerë, ndërsa kjo rrotë është vetëm pikënisje.

Pyetje për vetëreflektim:

1. Cilët elementë nuk janë të zbatueshëm në kontekstin e shtetit tuaj dhe pse?
2. Çfarë duhet shtuar për ta bërë këtë instrument më të zbatueshëm në kontekst të shtetit tuaj?
3. A pasqyron pozicioni juaj në rrotë atë se si ndiheni për pushtetin që ushtroni në (a) familjen tuaj, (b) komunitetin tuaj dhe (c) punën tuaj?
4. A mendoni se pozicioni juaj në rrotë është i drejtë? Pse po apo pse jo? Në çfarë mase lidhen faktorët që aplikohen për ju me zgjedhjet që keni bërë?
5. Si mund të trajtohen mosbalancat e pushtetit që keni identifikuar në ligj dhe politikë?

[a] Strategjia kundër racizmit e IRCC 2.0 (2021-2024) – Menaxhimi i ndryshimit, (Qeveria e Kanadasë, 2022).

2.2 ZBATIMI I NDËRSEKTORIALITETIT PËR KRIMIN E ORGANIZUAR

Faktorët ndërveprues si lokacioni, statusi socio-ekonomik, etnia, gjinia dhe indigjeniteti ndikojnë në mënyrën se si njerëzit preken ose ndërveprojnë me krimin e organizuar.

Tabela 2. Shembuj të diskriminimit ndërsektorial dhe dëmtimit të të drejtave të njeriut nga krimi i organizuar

ÇËSHTJA	DISKRIMINIMI NDËRSEKTORIAL	DËMTIMI I TË DREJTAVE TË NJERIUT
Dhuna nga bandat	Kryesisht nga dhe kundër djemve bazuar në etni, gjini, vendbanim, status socio-ekonomik	Integriteti fizik; e drejta për arsim; të drejtat ekonomike
Krimet ndaj faunës dhe pyjeve	Kundër njerëzve indigjenë dhe atyre në zonat rurale bazuar në vendbanim, etni dhe gjini	Degradimi i burimeve natyrore të komuniteteve indigjene, rurale dhe urbane; të drejtat ekonomike përfshirë të drejtën për një standard të mjaftueshëm jetese; pjesëmarrja në jetën kulturore
Trafikimi i mbeturinave (mbetjeve)	Njerëzit që jetojnë në komunitete pranë vendeve të deponive të mbeturinave	E drejta për shëndet të ndikuar negativisht (kancer, sëmundje të mushkërive dhe defekte të lindjes)[a]
Krimi i lidhur me produktet mjekësore të falsifikuara	Bazuar në nivelin e shkrim-leximit, statusin ekonomik dhe gjininë, të cilat gjëra mund të ndikojnë në rolet, statusin dhe të drejtat, qasjen në burime, kujdes dhe mbështetje, dhe normat kulturore që çojnë në rreziqe shëndetësore.[b]	E drejta për shëndet; e drejta për informim

[a] Shih Philip J. Landrigan dhe të tjerë, *"Komisioni Minderoo-Monako për Plastikat dhe Shëndetin e Njeriut"*, Analet e Shëndetit Global, vëllimi 89, nr. 1 (2023).

[b] Komiteti Evropian për Problemet e Krimit konstatoi se gratë kanë prirje më të lartë të përballen me disavantazhe të shtuara si pasojë e këtyre faktorëve dhe për këtë arsye janë më në rrezik nga produktet e falsifikuara medicinale. Shih Dokument hulumtues UNODC: *Krimi i organizuar dhe gjinia: Çështjet që kanë të bëjnë me Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional* (Vjenë, 2022), f. 23.

Hartuesit e legjislacionit dhe politikëbërësit duhet të kryejnë analiza të ndjeshmërisë gjinore për të parë se si burrat, gratë, vajzat e djemtë dhe personat me identitete gjinore të ndryshme ndikohen nga krimi i organizuar, në mënyrë që të pajisin praktikuesit e drejtësisë penale me instrumentet të cilat përputhen më së shumti me realitetin. Ndërsektorialiteti ndikon edhe në mënyrën se si i përgjigjemi krimit të organizuar. Si anëtarë të shoqërisë, ligjvënësit dhe politikëbërësit nuk janë të imunizuar nga paragjykimet, vlerat shoqërore, modelet dhe praktikat kulturore që përfshijnë dhunën me bazë gjinore. Për shembull, në disa shtete, dhuna kundër grave mund të mos trajtohet aq seriozisht sa format e tjera të dhunës.[9]

Për më tepër, perspektiva ndërsektoriale u mundëson praktikuesve të shohin se viktimat dhe kryerësit nuk janë kategori të ndara pasi njerëzit mund të kalojnë nga njëra një tjetrën, apo të bijën në dy sosh njëkohësisht. Një vajzë adoleshente e rekrutuar në një grup kriminal të organizuar mund të ketë kryer dhunë si pjesë e angazhimit të saj në aktivitete kriminale, por ajo gjithashtu mund të jetë vetë viktimë e dhunës. Pa tregues të bazuar në prova dhe me ndjeshmëri gjinore, autoritetet mund të mos arrijnë t'i identifikojnë viktimat, apo t'i identifikojnë gabimisht ato si kryerës. Për më tepër, mospranimi që burrat mund të jenë viktima dhe se gratë mund të jenë kryerëse mund të rezultojë në viktimizim të dytë nga sistemi i drejtësisë dhe mosarritje për t'i kapur kriminelët e rëndë.

[9] Shih Strategjitë dhe Masat e Përditësuara Praktike për Eliminimin e Dhunës ndaj Gruas në Fushën e Parandalimit të Krimit dhe Drejtësisë Penale (rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme 65/228, shtojca).

Duke marrë parasysh "mundësuesit" kryesorë të ndërsektorialitetit (cekur në tabelën 3), ligjvënësit dhe politikëbërësit mund - dhe duhet - të analizojnë kontekstin e tyre dhe t'i sfidojnë paragjykimet, besimet dhe supozimet e tyre (në mënyrë të pavetëdijshme).

Tabela 3. Mundësuesit e ndërsektorialitetit[a]

MUNDËSUESI	PYETJE PËR T'U MARRË PARASYSH
1. Refleksiviteti Të gjithë kemi paragjykime dhe besime të pavetëdijshme. Për të minimizuar ndikimin e tyre negativ në punën tonë dhe mënyrën se si ndërveprojmë me të tjerët, është e nevojshme të shqyrtojmë se cilat janë ato. Refleksiviteti është procesi përmes të cilit mësojmë rreth paragjykimeve, besimeve, gjykimeve dhe praktikave tona të pavetëdijshme.	• Në çfarë mënyre ndikohet të kuptuarit tonë të krimit të organizuar nga gjinia dhe stereotipet e tjera? • Si mund të kemi reflektim kritik mbi mënyrën se si paragjykimet, qëndrimet dhe besimet tona ndikojnë në opinionet dhe veprimet tona në lidhje me krimin e organizuar? • Si ndikon privilegji ynë drejtpërdrejti ose tërthorazi në disavantazhin e të tjerëve me të cilët punojmë ose i hasim në punën tonë kundër krimit të organizuar, përfshirë viktimat dhe kryerësit e mundshëm? • Çfarë mund të bëjmë për t'i adresuar këto çështje në zhvillimin dhe zbatimin e masave ligjore dhe politike?
2. Dinjiteti, zgjedhja dhe autonomia Respektimi dhe mbështetja e dinjitetit, zgjedhjes dhe autonomisë së të gjithë njerëzve. Kjo nuk mund të supozohet në emër të të tjerëve dhe vendimmarrja nuk mund të zëvendësohet.	• Kush ka pavarësi dhe kush nuk ka te grupet kriminale të organizuara? Kush ka kontroll të plotë mbi mënyrën se si jeton jetën e tij dhe kush nuk ka? Si ndikon kjo në rolet që njerëzit luajnë në krimin e organizuar dhe ndërveprimin e tyre me sistemin e drejtësisë penale? • Kush ndan perspektivat e tyre rreth krimit të organizuar dhe përgjigjes ndaj tij, dhe kush nuk e bën? • Kush ndan perspektivat e tyre me praktikuesit e drejtësisë penale dhe pse?
3. Aksesi dhe dizajni universal Aplikoni një qasje të dizajnit universal, duke siguruar akses dhe akomodim të arsyeshëm.[b]	• Çfarë është përbërja e sistemit tonë të drejtësisë penale? Si përputhen profilet e stafit me identitetet ndërvepruese të njerëzve që hasim në punën tonë? Si mund të ndikojë kjo përbërje në mënyrën se si njerëzit jashtë sistemit të drejtësisë penale ndërveprojnë me të? • Si mund t'i pyesim njerëzit se çfarë është ajo që ju duhet për të marrë pjesë në përpjekjet për të adresuar krimin e organizuar? • Si mund t'i heqim barrierat fizike, të transportit, të informacionit dhe komunikimit ose të ofrojmë alternativa të arsyeshme për pjesëmarrje të tillë? • Si mund t'i adresojmë barrierat që kanë të bëjnë me qëndrimet, mjedisin dhe institucionet për një pjesëmarrje të tillë?
4. Forma të ndryshme të njohurive Prioritizoni dhe mësoni nga njerëzit me forma të ndryshme të njohurive që zakonisht përjashtohen nga rolet e ekspertëve. Ekziston një lidhje midis pushtetit dhe prodhimit të njohurive dhe dizajnit.	• Si të sigurohemi se dimë atë që mendojmë se dimë rreth krimit të organizuar? Kush na e ka thënë atë? • Kush është dhe kush nuk është konsultuar? A po konsultohemi me komunitete të ndryshme të prekura nga krimi i organizuar? • Cilat zëra mund të mungojnë në diskutim për shkak të pabarazive strukturore?

MUNDËSUESI	PYETJE PËR T'U MARRË PARASYSH
5. Identitete ndërvepruese Konsideroni se si ndërveprojnë identitetet e ndryshme për të krijuar efekte të veçanta sociale që ndryshojnë në varësi të kohës dhe vendit. Identitetet nuk janë të vetme dhe të dallueshme, as nuk janë shtesa.	• Cilat janë identitetet ndërvepruese të individëve të përfshirë në krimin e organizuar si viktima, kryerës dhe përgjegjës? • Kush mungon?
6. Pushteti relacional Jini të vetëdijshëm dhe sfidoni pushtetin relacional, përfshirë atë tuajin. Njerëzit mund të jenë me pushtet në një kontekst/ kohë të caktuar dhe të shtypur në një tjetër.	• Kush mban pushtet dhe merr vendime dhe në çfarë rrethanash në grupet kriminale të organizuara? • Si mbahen ata përgjegjës për vendimet e tyre? • Kush mban pushtetin dhe në çfarë rrethanash në sistemin e drejtësisë penale? • Kush merr vendime në sistemin e drejtësisë penale për përgjigjen ndaj krimit të organizuar? • Si mbahen përgjegjës vendimmarrësit në sistemet e drejtësisë penale për vendimet e tyre?
7. Koha dhe hapësira Identifikoje ndikimin e kohës dhe hapësirës. Asgjë nuk është statike, privilegji dhe disavantazhi janë të lëvizshme dhe të ndikuara nga pozicioni shoqëror dhe vendndodhja.	• A duket ndryshe mënyra se si perceptojmë se kush ka *privilegj dhe pushtet* në këtë lokacion? Si ndikon kjo në pjesëmarrjen në grupet kriminale të organizuara, por gjithashtu si rrit kjo ndjeshmërinë për viktimizim? A ndryshon ky privilegj dhe pushtet në lloje të ndryshme të krimit të organizuar dhe grupe kriminale të organizuara? • A duket ndryshe *diskriminimi* në këtë lokacion? Po në gjenerata të ndryshme? Nëpër lloje të ndryshme të krimit të organizuar? Nëpër sektorë të ndryshëm të sistemit të drejtësisë penale?
8. Transformuese dhe të bazuara në të drejta Promovoni të drejtat e njeriut dhe adresoni pabarazitë duke transformuar strukturat shoqërore dhe duke ndryshuar mënyrën se si prodhohen dhe shpërndahen burimet dhe marrëdhëniet.	• Si mund të përmirësojmë mënyrën se si zhvillohen dhe/ose zbatohen ligjet dhe politikat për të reaguar ndaj krimit të organizuar? • Si mund të ndryshojmë mënyrën se si shpërndahen burimet për t'i adresuar pabarazitë? • Si mund t'i transformojmë marrëdhëniet brenda shoqërisë së gjerë që përjetësojnë pabarazitë ndërsektoriale? Si mund të mbështesë kjo parandalimin e krimit të organizuar dhe arritjen e një sektori të drejtësisë penale më të drejtë dhe të ndjeshëm ndaj gjinisë?

[a] Adaptuar nga Partneriteti i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara dhe Entiteti i Kombeve të Bashkuara për Barazi Gjinore dhe Fuqizim të Grave (UN-Women), Udhëzuesi i burimeve dhe pako e instrumenteve ndërsektoriale: Qasje Ndërsektoriale për të Mos Lënë Asnjë Pas (2021), f. 13 dhe 14.

[b] Akomodimi i arsyeshëm do të thotë modifikime dhe rregullime të nevojshme dhe të përshtatshme që nuk imponojnë barrë josproporcionale ose të tepruar, sipas nevojës në një rast të caktuar, për të siguruar që personat me aftësi të kufizuar trajtohen në mënyrë të barabartë me të tjerët, duke gëzuar ose ushtruar të drejtat dhe lirive themelore të njeriut. Dizajni universal do të thotë dizajn i produkteve, mjediseve, programeve dhe shërbimeve që të jenë të përdorshme nga të gjithë, në masën më të madhe të mundshme, pa nevojën për adaptim ose dizajn të specializuar. Dizajni universal nuk duhet t'i përjashtojë pajisjet ndihmëse për grupe të caktuara të personave me aftësi të kufizuara kur kjo është e nevojshme.

Mbledhja e të dhënave mund të mbështesë analizën e mundësuesve të ndërsektorialitetit. Kjo përfshin analizimin periodik të manifestimeve të krimit të organizuar në nivel kombëtar, por edhe të reagimit të shtetit ndaj krimit të organizuar. Të dhëna të tilla preferohet të ndahen sipas faktorëve si gjinia, mosha, grupi racor ose etnik, kombësia, niveli i arsimit dhe statusi i aftësisë së kufizuar.

Për të siguruar qasje ndërsektoriale, ligjvënësit dhe politikëbërësit duhet të angazhohen me pyetje thelbësore në lidhje me krimin e organizuar, siç janë:

2.2.1 SHKAKTARËT

- Si ndikojnë identitetet ndërsektoriale si etnia, raca, feja, kultura, mosha, orientimi seksual, aftësinë e kufizuar, identiteti gjinor dhe klasa në diskriminim dhe cenimin e të drejtave të njeriut bazuar në rolet gjinore dhe kuptimet që u jepen atyre?[10]
- Çfarë qëndrimesh kanë njerëzit në shoqëri ndaj njerëzve me identitete të ndryshme ndërsektoriale (gjinia, mosha, kombësia, etnia, statusi ekonomik, etj.)?
- Çfarë roli luajnë këta faktorë në atë se kush kryen krimin e organizuar dhe rolet që ata luajnë, si dhe kush viktimizohet dhe cilat janë përvojat e tyre të viktimizimit?
- Çfarë roli kanë ligji dhe politika në adresimin e këtyre shkaqeve?

2.2.2 PASOJAT

- Cilat janë përvojat, nevojat, prioritetet dhe aftësitë e burrave, grave, djemve, vajzave dhe njerëzve me identitete të ndryshme gjinore të përfshirë në krimin e organizuar si viktima dhe kryerës?
- Si ndikohen burrat, gratë, njerëzit me identitete të ndryshme gjinore dhe personat me aftësi të kufizuara nga kornizat normative si pasojë e pabarazive siç janë aftësizmi, racizmi, homofobia, ksenofobia dhe diskriminimi bazuar në statusin shëndetësor?[11]
- Në çfarë mase këta faktorë ndërveprues përcaktojnë se kush punon në sistemin e drejtësisë penale dhe si ndërveprojnë ata me njerëzit që hasin në punën e tyre?
- Si mund të luajnë ligji dhe politika një rol në rregullimin e pabarazive dhe sigurimin e qasjeve të ndjeshme ndaj gjinisë dhe të bazuara në të drejtat e njeriut në sistemin e drejtësisë penale, si dhe gëzimin më të barabartë të të drejtave të njeriut nga njerëzit në kontakt me sistemin e drejtësisë?

2.2.3 ZGJIDHJET

- Si janë pasqyruar këta faktorë në ligjet dhe politikat ekzistuese?
- Si mund të reagojnë më mirë ligjet dhe politikat për krimin e organizuar ndaj këtyre faktorëve?
- Si mund të angazhohen burrat, gratë, vajzat, djemtë, njerëzit me identitete të ndryshme gjinore dhe personat me aftësi të kufizuara për t'i informuar kornizat normative?

[10] UNODC, "Strategjia për barazinë gjinore", f. 8.
[11] Po aty, f. 8-9

2.3 PËRFSHIRJA E BARAZISË GJINORE DHE TË DREJTAVE TË NJERIUT

Përfshirja e barazisë gjinore dhe të drejtave të njeriut nuk ka të bëjë thjeshtë me futjen e grave në përpjekjet që kanë qenë kryesisht për burrat –apo me specifikimin e gjinisë dhe të drejtave të njeriut në dokumentet legjislative dhe politike.[12] Përkundrazi, kërkon që shtetet të marrin masa të qëndrueshme, të vazhdueshme dhe të menduara për përmbushjen e detyrimeve të tyre për të adresuar pandëshkueshmërinë e kriminelëve të organizuar, dhe për të arritur ndryshime transformuese në të drejtat e njeriut dhe barazinë gjinore. Ligjvënësit dhe politikëbërësit duhet t'i kuptojnë detyrimet e tyre për të respektuar, mbrojtur dhe përmbushur të drejtat e njeriut, dhe parimet e drejtësisë, barazisë, mosdiskriminimit dhe përfshirjes që i mbështesin ato.[13]

Për të kuptuar kornizën konceptuale për përfshirjen e gjinisë në zbatimin e Konventës, shih D*okumentin hulumtues: Krimi i Organizuar dhe Gjinia – Çështje që kanë të bëjnë me Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional* (Vjenë, 2022), f. 8-13

Kërkohet një qasje e dyfishtë që kombinon masat e synuara dhe të integruara për të adresuar në mënyrë efektive dimensionet e shumëanshme të çështjeve të identifikuara.[14]

Figura 4. Qasje e dyfishtë për përfshirjen

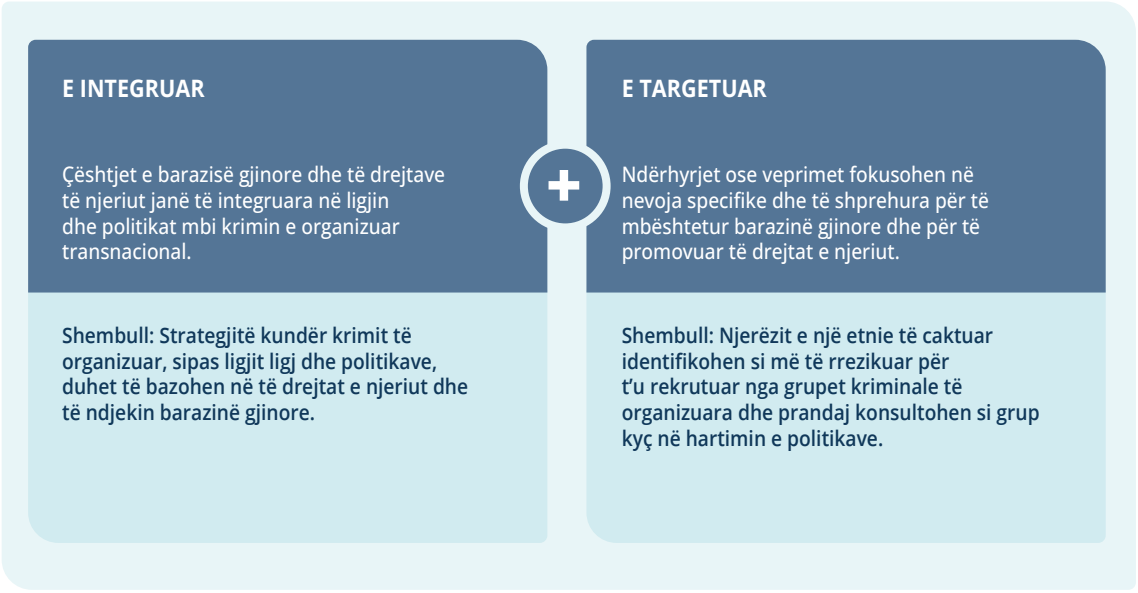

[12] Qasjet me ndjeshmëri gjinore janë të rëndësishme për njerëzit e të gjitha gjinive, por meqë gratë dhe vajzat janë më shpesh në situata më të cenueshme krahasuar me burrat dhe djemtë, synimi i barazisë gjinore në përgjigjet e drejtësisë penale shpeshherë theksojnë fuqizimin e grave jo atë të burrave.

[13] *Respektimi*: Detyrimi negativ për të mos dëmtuar ose ndërhyrë në të drejtat e njeriut (mos bëj keq). *Mbrojtja*: Detyrimi pozitiv për të mbrojtur të drejtat e njeriut. *Përmbushja*: Detyrimi pozitiv për të marrë masa për të avancuar dhe realizuar të drejtat e njeriut.

[14] Për më shumë informata mbi përfshirjen gjinore, shih UN-Women, *Udhëzues për përfshirjen gjinore për Barazinë Gjinore Rezultatet* (2022), f. 18.

Pyetjet analitike në vijim janë të dobishme për të përcaktuar qasjet e integruara dhe të targetuara që duhen për adresimin e hendeqeve dhe pengesave të identifikuara:

- Obligimet – cilat janë obligimet ekzistuese të shtetit sipas së drejtës ndërkombëtare?
- Hendeqet – cilat janë hendeqet në mbrojtjen e të drejtave të njeriut në ligjet vendore?
- Pengesat – kush përballet me pengesa të veçanta në gëzimin e të drejtave të njeriut?

Shih listën kontrolluese 6.2.1 për identifikimin e hendeqeve në kornizat normative ekzistuese për gjininë dhe të drejtat e njeriut

Për më shumë informacion mbi komponentët e obligimeve ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, shihni UNODC, Dokument hulumtues: *Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Ligji Ndërkombëtar i të Drejtave të Njeriut* (Vjenë, 2022), f. 12–15

Kapitulli 3.

LIGJVËNIA DHE POLITIKËBËRJA

Ka mundësi në të gjitha fazat e proceseve të ligjvënies dhe politikëbërjes për të integruar barazinë gjinore dhe të drejtat e njeriut – disa nga këto janë identifikuar në figurën e mëposhtme.

Figura 5. Cikli i ligjvënies dhe politikëbërjes

3.1 ANALIZA E BAZUAR NË PROVA

Në mënyrë që ligji dhe politika të ndryshojnë në mënyrë efektive dinamikat e krimit të organizuar transnacional dhe të arrijnë ndryshime transformuese, këto masa duhet të jenë të bazuara në prova. Një analizë e bazuar në prova duhet t'i identifikojë rreziqet, hendeqet dhe mundësitë për të drejtat e njeriut dhe gjininë për të ndryshuar ose miratuar instrumente të reja.[15] Pa të dhëna të ndara sipas gjinisë dhe ndërsektoriale, ka rrezik që të mos sfidohen supozimet dhe të mos merren parasysh shpjegimet.[16]

[15] Nevoja për ligj të ri mund të identifikohet në politikë, apo një departament qeveritar mund të informohet për një problem që duhet adresuar me legjislacion. Grupet e tjera të interesit si organizatat ndërkombëtare, sektori privat ose grupet e shoqërisë civile gjithashtu mund të informohen për çështje që mund të adresohen përmes legjislacionit.

[16] Të dhënat e ndara sipas gjinisë nuk janë vetëm të ndara sipas seksit, por gjithashtu kanë të bëjnë me nevojat specifike, mundësitë dhe kontributet e njerëzve; konceptet dhe përkufizimet që pasqyrojnë diversitetin; dhe metodat e mbledhjes së të dhënave që marrin parasysh gjininë dhe paragjykimet e tjera (UNODC, *Dokument hulumtues: Krimi i Organizuar dhe Gjinia*, f. 13 (shih shënimin 1)).

Për më shumë informata mbi statistikat gjinore dhe analizën e përgjegjshme gjinore të të dhënave në integrimin e gjinisë në zbatimin e Konventës, shihni Dokumentin hulumtues të UNODC: *Krimi i Organizuar dhe Gjinia – Çështje që kanë të bëjnë me Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional* (Vjenë, 2022), f. 13-15

Kur Shtetet rregullisht mbledhin, analizojnë dhe krahasojnë të dhëna, ato mund të bëjnë matje se si një çështje ndryshon me kalimin e kohës dhe të përcaktojnë nëse ligjet dhe politikat janë të përshtatshme për qëllimin dhe për njerëzit që prekin. Nëse treguesit zbulojnë se një lloj krimi i organizuar është në rritje ose është i vazhdueshëm, ose se përpjekjet për trajtimin e krimit janë të dëmshme për barazinë gjinore dhe të drejtat e njeriut, kjo mund të sugjerojë se duhet të ndryshohen ligjet dhe politikat ose se ato nuk janë duke gjetur zbatim efektiv. Është kyçe që kërkimet dhe mbledhja e të dhënave të kryhen në mënyra që janë vetë të bazuara në të drejtat e njeriut dhe me ndjeshmëri gjinore. Tabela 4 paraqet një përmbledhje të hapave kryesorë që duhet të ndërmerren për të arritur qasje të ndjeshme gjinore dhe të bazuar në të drejtat e njeriut në ligje dhe politika.

Tabela 4. Hapat kryesorë për përfshirjen e barazisë gjinore dhe të drejtave të njeriut në ligje dhe politika[a]

1. Eksploroni	• Kuptoni ndërsektorialitetin (kapitulli 2) dhe familjarizohuni me dimensionet gjinore dhe të të drejtave të njeriut për çështjen.
2. Bëni pyetje	• Bëni pyetje kontrolluese për t'i sfiduar paragjykimet dhe supozimet tuaja (kapitulli 2) dhe për të përcaktuar se: Kush do të ndikohet nga ligji/politika? Kush do të përjashtohet prej tij? Cilat janë pasojat e mundshme të paqëllimshme? Çfarë pengesash ekzistojnë dhe si mund të tejkalohen ato? • Konsultohuni me ata që janë të prekur dhe që kanë ekspertizë dhe përvojë (shih më poshtë).
3. Mblidhni	• Mblidhni të dhëna cilësore dhe sasiore të zbërthyera për t'i identifikuar popullatat/grupet e prekura nga ligji/politika duke përshkruar dhe matur ndikimin e mundshëm të ligjit/politikës; dhe duke iu përgjigjur pyetjeve të parashtruara më sipër në hapin 2.
4. Analizoni dhe zhvilloni	• Vlerësoni ndikimin e barazisë gjinore dhe të drejtave të njeriut të ligjit/politikës duke analizuar të dhënat e mbledhura në hapin 3 dhe përgjigjet ndaj pyetjeve tuaja kundrejt opsioneve që konsideroni. • Bazuar në analizën e sipërpërmendur, përcaktoni nëse ka ndikime të ndryshme në grupe të ndryshme njerëzish. Eksploroni pasojat e mundshme dhe merrni parasysh rekomandimet për të zbutur pasojat e mundshme negative.
5. Zbatoni, monitoroni dhe vlerësoni	• Konsideroni ndikimin e barazisë gjinore dhe të drejtave të njeriut gjatë gjithë zbatimit, monitorimit dhe vlerësimit të ligjit/politikës. • Përcaktoni nëse zbatimi i ligjit/politikës avancon të drejtat e njeriut dhe barazinë gjinore të grupeve të prekura. • Konsideroni ndikimet e paqëllimshme dhe pengesat bazuar në analizën e të dhënave të ndara.
6. Jepni llogari	• Përmbushni çdo kërkesë për raportim, përfshirë ato lidhur me llogaridhënien për diskriminim ose shkeljet e të drejtave të njeriut.
7. Mësoni	• Dokumentoni proceset, gjetjet dhe të dhënat e përdorura, si bazë për të përcaktuar nëse nevojiten ndryshime në ligj, politikë ose zbatim.

[a] Kjo më sipër është përshtatur nga dokumenti nga Kanadaja, Departamenti i Drejtësisë, "Politika mbi analizën e bazuar në gjininë plus: zbatimi i qasjes ndërsektoriale për të nxitur përfshirjen dhe për të adresuar pabarazitë,"

Përveç të dhënave të Qeverisë, ka në dispozicion kërkime të pavarura dhe të dhëna nga organizatat ndërkombëtare, akademikë, grupe të shoqërisë civile, grupe ekspertësh, gazetarët hulumtues, media dhe të tjerë. Kjo gamë e gjerë informacioni është burim i vlefshëm për zhvillimin, zbatimin dhe vlerësimin e ligjeve dhe politikave të përgjegjshme gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut. Ligjbërësit dhe politikëbërësit që janë seriozë për realizimin e ndryshimeve duhet të konsultohen dhe të përdorin burime të ndryshme dhe të besueshme.

3.1.1 ANALIZIMI I HULUMTIMIT DHE BURIMEVE TË TË DHËNAVE

Pyetjet në vijim janë për ligjbërësit dhe politikëbërësit për t'i analizuar burimet ekzistuese të të dhënave dhe për t'i identifikuar pikat fillestare për përfshirjen e çështjes gjinore dhe të të drejtave të njeriut.

Burimet zyrtare (qeveritare):

- Cilat janë mekanizmat ekzistues të mbledhjes së të dhënave mbi krimin e organizuar?
- A ka Shteti bazë të dhënash kombëtare mbi incidentet e krimit të organizuar?
- Çfarë informacioni regjistrohet, si regjistrohet dhe kush ka akses në të?
- A përfshin informacioni i mbledhur rreth viktimave dhe autorëve, gjininë, moshën, etninë, seksualitetin, aftësinë dhe faktorë të tjerë për të arritur qasje ndërsektoriale?
- Kush është përgjegjës për regjistrimin dhe mirëmbajtjen e të dhënave?
- Kush është përgjegjës për analizën e të dhënave dhe me cilën metodologji?
- A ndahen analizat e të dhënave me ata që i kanë ofruar?
- Cilat ligje dhe politika rregullojnë mbrojtjen e të drejtave të subjekteve të të dhënave?
- A respektohen konsideratat për privatësinë dhe sovranitetin e të dhënave?
- Nëse identifikohen zbrazëtira në të dhëna, cilat po adresohen dhe cilat jo?
- Çfarë të dhënash janë të disponueshme për hulumtuesit jashtë qeverisë?
- Si mund të bëhen sistemet e mbledhjes së të dhënave me më shumë ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut?

Burime të pavarura (akademike, shoqëri civile, organizata ndërkombëtare, media):

- Çfarë hulumtimesh të pavarura mbi aspektet e të drejtave të njeriut dhe gjinore të krimit të organizuar janë kryer, nga kush dhe cilat aspekte kërkojnë kërkime të mëtejshme?
- Cilat janë gjetjet kryesore dhe rezultatet e hulumtimeve te analizave relevante dhe çfarë rëndësie kanë ato gjetje për zhvillimin e ligjeve dhe politikave?
- A janë vendosur sisteme për të vlerësuar dhe përdorur informacionin nga këto burime për politikëbërjen dhe ligjvënien?

Rast studimi 1. Dokumenti ndërsektorial "Analiza e bazuar në gjini Plus" në Kanada

Qeveria e Kanadasë përdor një proces analitik të quajtur "Analiza e Bazuar në Gjini Plus" (GBA Plus), për të siguruar që legjislacioni, politikat, programet dhe iniciativat e tjera të qeverisë federale të jenë të përgjegjshme, gjithëpërfshirëse dhe të pasqyrojnë përvoja dhe realitete të ndryshme për t'i adresuar pabarazitë dhe pengesat. "Plus"-i pranon se një vlerësim i rreptë shkon përtej gjinisë dhe seksit për të përfshirë konsiderata për faktorë të shumtë identiteti si mosha, aftësia, statusi ekonomik, arsimi, gjinia, seksi dhe orientimi seksual, gjeografia, gjuha, racializimi dhe etnia dhe feja dhe spiritualiteti, ndër të tjera. Departamenti i Drejtësisë mban një panel të monitorimit të performancës që paraqet një përmbledhje të gjendjes së sistemit të drejtësisë penale, bazuar në të dhëna që mund të ndahen sipas seksit dhe/ose gjinisë, racës dhe karakteristikave të tjera për të reflektuar më mirë popullsinë në rritje dhe të larmishme të Kanadasë dhe për të mbështetur zotimin e saj për GBA Plus.[a]

***** Shih Dokumentin Kanadaja, Departamenti i Drejtësisë, "Politika mbi analizën e bazuar në gjininë plus: zbatimi i një qasje ndërsektoriale për të nxitur përfshirjen dhe për të adresuar pabarazitë", 6 Maj 2022; Kanadaja, Departamenti i Drejtësisë, "Analiza e Bazuar në Gjini Plus (GBA Plus)", 13 Tetor 2022; dhe Public Safety Canada, "Analiza e Bazuar në Gjini Plus", 29 Qershor 2023.

Rast studimi 2. Përdorimi i të dhënave për të ndikuar në politikat për armët e zjarrit me informim gjinor

Në vitin 2016, Qendra për Kontrollin e Armëve të Vogla dhe Armëve të Lehta në Evropën Jugllindore dhe Lindore (SEESAC) publikoi një studim që përfshin një bazë të dhënash mbi ndikimin gjinor të armëve të vogla dhe armëve të lehta në atë rajon. Studimi mbështeti përfshirjen e çështjes gjinore në *Udhërrëfyesin rajonal për zgjidhje të qëndrueshme për posedimin, keqpërdorimin dhe trafikimin e paligjshëm të Armëve të Vogla dhe Armëve të Lehta dhe municionit të tyre në Ballkanin Perëndimor deri më 2024*.[a]

[a] UNODC, "Mbështetja e veprimit të bazuar në prova për të luftuar trafikimin e paligjshëm të armëve të zjarrit dhe format e lidhura të krimit" (Vjenë, 2020), f. 5. Shih gjithashtu Rezolutat 8/3, 9/2, 10/2 dhe 11/6 të Konferencës së Palëve në Konventën e Krimit të Organizuar, që theksojnë nevojën urgjente që shtetet palë të marrin në konsideratë dimensionet e gjinisë dhe moshës për krimet që kanë të bëjnë me armët e zjarrit.

3.2 KONSULTIMI

Ligjet dhe politikat duhet t'i përgjigjen realiteteve të atyre që janë përgjegjës për zbatimin e tyre. Ligjbërësit dhe politikëbërësit duhet të konsultohen me praktikuesit, ekspertët, të mbijetuarit dhe komunitetet e prekura, si dhe njerëzit me përvojë të drejtpërdrejtë, përfshirë burra, gra dhe njerëz me identitete të ndryshme gjinore. Kërkimi i inputeve nga palë të ndryshme sjell rezultate më të informuara, të bazuara në prova dhe ndihmon njerëzit e prekur nga krimi i organizuar ta shohin veten si pjesë përbërëse të reagimeve. Konsultimi mund të lehtësojë operacionalizimin e ligjit dhe politikave duke arritur mbështetje nga ata që janë përgjegjës për zbatimin e tyre.[17]

Duhet hartuar ligje dhe politika me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut përmes proceseve që janë gjithashtu me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut. Në përputhje me këtë, konsultimi duhet të jetë pjesëmarrës, gjithëpërfshirës dhe i aksesueshëm, ashtu që njerëzit e prekur nga ligjet dhe politikat dhe që janë përgjegjës për zbatimin e tyre të përfshihen në hartimin e tyre. Një koncept kritik këtu është *nihil de nobis, sine nobis*, ose: "asgjë për ne pa ne". Një përmbledhje e palëve të interesit potencialisht relevante mund të gjendet më poshtë.

Tabela 5. Palë të interesit që janë relevante për t'u konsultuar

AKTORËT SHTETËRORË NGA AGJENCI TË NDRYSHME	AKTORË JOSHTETËRORË
• Ligjbërësit dhe politikëbërësit • Praktikues të drejtësisë penale nga autoritetet me mandat relevant për krim të organizuar (policia, emigracioni, doganat, tatimi, shërbimet e burgjeve, prokurorët, gjyqësori, të tjerë) • Përfaqësues të ministrive dhe entiteteve qeveritare jashtë sistemit të drejtësisë penale dhe zbatimit të ligjit, puna e të cilëve ka ndikim në dinamikën e krimit të organizuar (arsim, shëndetësi, zhvillim socio-ekonomik, etj.) • Përfaqësues të ministrive të tjera të përfshira në zbatimin e ligjit dhe politikave	• Organizatat ndërkombëtare, organizatat e shoqërisë civile[a] • Akademikë dhe studiues me njohuri të specializuara mbi aspektet e krimit • Përfaqësues të sektorit privat dhe industrive të prekura nga krimi i organizuar • Ndërmjetës online që angazhohen për të lehtësuar krimin e organizuar • Komunitetet lokale/grupet indigjene të prekura nga krimi[b] • Grupet rinore, grupet e grave, grupet e emigrantëve, grupet e personave me aftësi të kufizuara • Prijësit fetarë dhe kulturorë • Viktimat dhe të mbijetuarit e krimit të organizuar dhe grupet për të drejtat e viktimave • Personat e paraburgosur dhe të burgosur dhe/ose të tjerë që kanë qenë të përfshirë në kryerjen e krimit të organizuar

[a] Shih gjithashtu, nënkapitullin 5.4.1 "Koordinimi Kombëtar" për më shumë mbi angazhimin e organizatave të shoqërisë civile.

[b] Për shembull, gratë, fëmijët, Popujt Indigjenë, personat me aftësi të kufizuara, punëtorët, të varfrit, emigrantët dhe pakicat janë veçanërisht të prekur nga trafikimi i mbetjeve (UNODC, Luftimi i Trafikimit të Mbeturinave: Udhëzues për Praktikat e Mira Legjislative (Vienë, 2022), f. 19).

[17] Konsultimi dhe kërkimi i inputeve nga palët e interesit nuk zvogëlon ose heq përgjegjësitë e qeverisë. Qeveria vazhdon të jetë bartëse e detyrimeve dhe obligimeve për të drejtat e njeriut në përpjekjet kundër krimit transnacional.

3.2.1 KUSH TË JETË PJESË E PËRFSHIRJES SË ÇËSHTJES GJINORE DHE TË DREJTAVE TË NJERIUT NË LIGJE DHE POLITIKA?

Pyetjet në vijim janë ofruar për t'i ftuar ligjbërësit dhe politikëbërësit që të jenë në dijeni për atë që duhet të përfshihet në përfshirjen e çështjes gjinore dhe të drejtat e njeriut në ligjet dhe politikat për krimin e organizuar:

- Kush ka njohuri mbi dimensionet gjinore të krimit të organizuar?
- Kush ka njohuri mbi implikimet për të drejtat e njeriut të krimit të organizuar?
- Kush ka përvojë të drejtpërdrejtë me implikimet gjinore dhe të të drejtave të njeriut të krimit të organizuar?
- Kush ka përvojë në zbatimin e ligjeve dhe politikave kundër krimit të organizuar?
- Kush është/do të jetë i prekur nga ligjet dhe politikat mbi krimin e organizuar?
- Çfarë pengesash fizike, ekonomike, kulturore, shoqërore, politike dhe të tjera ekzistojnë për përfshirjen e këtyre njerëzve në hartimin e ligjeve dhe politikave të bazuara në të drejtat e njeriut dhe të përgjegjshme gjinore?
- Si mund të hiqen ato pengesa për të mundësuar përfshirjen dhe pjesëmarrjen e tyre në procesin e informimit të ligjeve dhe politikave?

Gjatë ofrimit të përgjigjeve për pyetjet më sipër, është me rëndësi që të kemi parasysh se dijeni për paragjykimet e pavetëdijshme mund të përcaktojnë se kë shohim si aktor kyç në hartimin e ligjeve dhe politikave. Sipas nevojës, duhet të bëjmë përpjekje për barazi gjinore ndërmjet palëve të interesit gjatë hartimit dhe zbatimit të ligjeve dhe politikave.

Rast studimi 3. Konsultimi me sektorin privat mbi krimin kibernetik

Në vitin 2019, Asambleja e Përgjithshme miratoi një rezolutë për të krijuar Komitetin Ad Hok për Hartimin e Konventës Ndërkombëtare Gjithëpërfshirëse për Kundërpërgjigje ndaj Përdorimit të Teknologjive të Informacionit dhe Komunikimit për Qëllime Kriminale. U kërkuan inpute nga palë të ndryshme, nga organizata të shoqërisë civile, institucione akademike dhe organizata të sektorit privat. Konsultimi i tretë, i mbajtur në nëntor 2022, u ndoq nga përfaqësues të 61 aktorëve të shumëfishtë. Pjesëmarrësit u angazhuan në përcaktimin e përgjigjes kundër krimeve kibernetike, duke përfshirë: si të integrohen qasjet e të drejtave të njeriut në përgjigjen e zbatimit të ligjit; qasjet e bazuara në të drejtat për mbrojtjen e fëmijëve; rritjen e rolit të sektorit privat duke ruajtur dhe mbrojtur të drejtat e njeriut.[a]

[a] Studimi i sallës së konferencave A/AC.291/CRP.14.

Kapitulli 4.

LIGJI DHE OBJEKTIVAT E POLITIKAVE

Kjo pjesë e Pakos së Instrumenteve ofron udhëzime për integrimin e të drejtave gjinore dhe të njeriut në përpjekjet normative për zbatimin e Konventës, kundrejt objektivave për:

- PARANDALIMIN e krimit të organizuar (4.1)
- NDJEKJEN e kriminelëve të organizuar (4.2)
- MBROJTJEN e viktimave, dëshmitarëve dhe personave të tjerë të prekur (4.3)
- PROMOVIMIN e partneriteteve dhe bashkëpunimit në të gjitha nivelet për këto qëllime (4.4)[18]

Të drejtat e njeriut dhe barazia gjinore nuk janë vetëm qëllimet përfundimtare të këtyre objektivave, por janë mjete të fuqishme përmes të cilave mund të arrihen këto objektiva.

Figura 6. Elementet bazë të analizës së ligjeve dhe politikave për zbatimin e Konventës

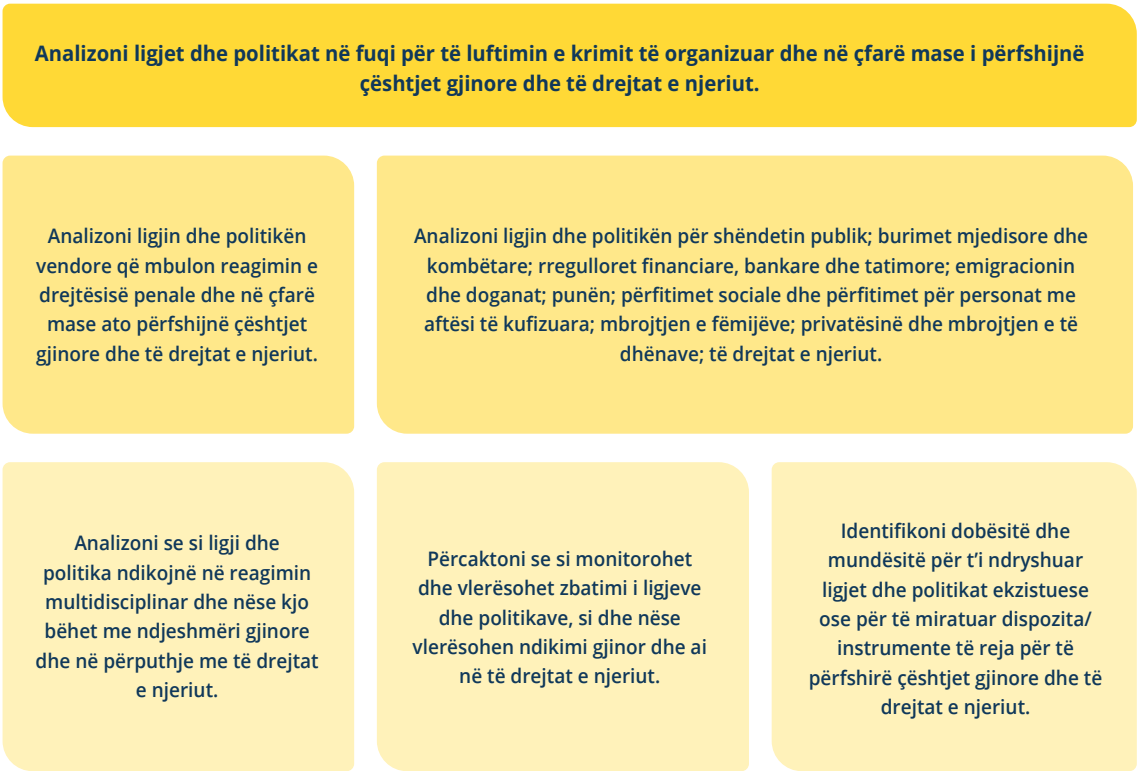

[18] Këto objektiva janë të ankoruara në qëllimet dhe dispozitat e Konventës (shih kapitullin 1) dhe ofrojnë një mënyrë të strukturuar për ta zbutur atë.

4.1
OBJEKTIVAT PËR PARANDALIM

PIKAT KRYESORE:

- **Parandalimi i krimit të organizuar përfshin forcimin e integritetit dhe rezistencës së njerëzve, komuniteteve dhe institucioneve; ngritjen e ndërgjegjësimit; dhe uljen e cenueshmërisë.**
- **Ligji dhe politika për adresimin e shkaqeve bazë të krimit të organizuar duhet të kenë qasje afatgjatë dhe të zbusin dëmet që mund të rezultojnë nga përpjekjet për parandalimin e krimit.**
- **Personat më të prekur nga krimi i organizuar, si grupet e margjinalizuara dhe njerëzit në situata të cenueshme, duhet të përfshihen në hartimin e ligjeve dhe politikave ta parandalim.**
- **Zbatimi i qasjes ndërsektoriale gjinore dhe me fokus në të drejtat e njeriut ndihmon në identifikimin dhe të kuptuarit e nevojave specifike por edhe në përshtatjen e rehabilitimit dhe reintegrimit me kryerësit individualë.**
- **Fushatat efektive informuese dhe të ngritjes së ndërgjegjësimit janë ato që zhvillohen në mënyrë gjithëpërfshirëse, me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut, dhe të cilat përçojnë mesazhe që promovojnë barazinë gjinore dhe të drejtat e njeriut dhe fuqizojnë audiencën e tyre për të vepruar.**

Përmbledhje e 4.1: Dimenzije holističkog pristupa za prevenciju organiziranog kriminala

Hapat për të përfshirë të drejtat e njeriut dhe gjininë në parandalim

Hapi 1

Analizë e legjislacionit dhe politikave ekzistuese për parandalimin e krimit të organizuar, përfshirë përmes strategjive të parandalimit të krimit, mekanizmave të integritetit dhe reziliencës, informimit dhe ndërgjegjësimit, si dhe strategjive për adresimin e shkaqeve bazë.

Hapi 2

Analizim për të kuptuar se në çfarë mase instrumentet ekzistuese përfshijnë çështjet gjinore dhe të drejtat e njeriut.

Identifikim i boshllëqeve në parandalimin e krimit të organizuar.

Identifikim i rreziqeve gjinore dhe të të drejtave të njeriut që burojnë nga zbatimi i kuadrit normativ.

Hapi 3

Përcaktim i asaj se si mund të mbyllen hendeqet e identifikuara dhe si mund të zbuten rreziqet përmes legjislacionit, politikave dhe strategjive të reja dhe/ose të ndryshuara mbi parandalimin.

4.1.1 ZBUTJA E SHKAQEVE BAZË TË MARGJINALIZIMIT DHE CENUESHMËRISË

Konsiderata të të drejtave të njeriut dhe çështje gjinore për diagnostikimin e shkaqeve bazë

Kriminaliteti nuk shfaqet në vakum, por në mjedis kompleks të pabarazisë dhe mungesës së të drejtave ekonomike, kulturore, sociale, civile dhe politike. Për shembull:

- Konflikti, korrupsioni dhe ndryshimet klimatike përkeqësojnë cenueshmërinë ndaj krimit të organizuar dhe mundësive kriminale.
- Shterimi i mjeteve të jetesës (p.sh., rezervat e peshkut) mund t'i shtyjë komunitetet që varen prej tyre të kërkojnë burime alternative të të ardhurave (p.sh., peshkimi i paligjshëm, i parregulluar dhe i paraportuar dhe pirateria).
- Paqëndrueshmëria ekonomike dhe politike në Shtetet e cenueshme dhe të prekura nga krizat krijon mundësi për veprimtari të paligjshme dhe mund ta bëjë atë të domosdoshme.

Dimensionet gjinore të atyre që kryejnë krim të organizuar dhe personave të viktimizuar nga krimi duhet të kuptohen në mënyrë që të parandalohen.

Konsiderimi i faktorëve ndërsektorialë të të drejtave të njeriut dhe gjinisë (kapitulli 2), dhe konsultimi i bazuar në prova dhe në mënyrë multidisiplinare (kapitulli 3) janë mjete diagnostike të vlefshme për t'i kuptuar dhe adresuar shkaqet bazë.

Tabela 6. Përcaktuesit e cenueshmërisë ndaj krimit të organizuar

FAKTORËT STRUKTURORË	FAKTORËT INDIVIDUALË
Faktorët ekonomikë: Rregullimi i pamjaftueshëm i sektorëve dhe industrive të cenueshme; ligjet financiare dhe tatimore të cenueshme ndaj keqpërdorimit; qasje e kufizuar në ekonomitë legale	*Faktorët individualë:* Mosha ndërsektoriale, gjinia, etnia, indigjeniteti, aftësia e kufizuar dhe tipare të tjera individuale që nuk janë të mbrojtura/të konsideruara në legjislacion dhe politikë
Faktorët politikë: Mbrojtja e pamjaftueshme ligjore dhe politike e të drejtave politike për promovimin e perspektivave pluraliste dhe zërave të ndryshëm në diskursin publik	*Faktorët socialë*: Ligje, politika dhe praktika diskriminuese që forcojnë normat, pritjet dhe pabarazitë gjinore; qasje diskriminuese në mbrojtje; mungesë e shërbimeve sociale

Aty ku Shteti nuk është i aftë të krijojë rrethana në të cilat të drejtat e njeriut mund të shijohen në mënyrë të barabartë ose ku ka zbatim selektiv të ligjit, grupet e krimit të organizuar mund t'i mbushin boshllëqet e krijuara. Grupet e krimit të organizuar mund të ofrojnë burim stabiliteti, identitet, përkatësi dhe mundësi punësimi dhe jetese që Shteti nuk ka arritur t'i ofrojë ose i ka ofruar vetëm për disa. Ligjvënësit dhe politikëbërësit duhet të përballen me dy realitete sfiduese:

- Së pari, një qasje e zhvillimit afatgjatë është e nevojshme për të adresuar shkaqet rrënjësore, dhe
- Së dyti, luftimi ose shpërbërja e krimit të organizuar kur nuk është ofruar asnjë alternativë socioekonomike e qëndrueshme mund të ketë ndikime negative të të drejtave të njeriut për njerëzit që varen prej tij.[19]

[19] Shih Konventën e Krimit të Organizuar, neni. 30.

Rast studimi 4. Ndryshimet klimatike përkeqësojnë krimin e organizuar në komunitetet bregdetare

Në pjesë të ndryshme të botës, si Briri i Afrikës, Azia Juglindore dhe Karaibet, ndryshimet klimatike dhe ngjarjet ekstreme të motit kanë shkatërruar peshkimin dhe anijet e peshkimit, duke detyruar peshkatarët të kërkojnë burime alternative të të ardhurave, shpeshherë duke iu drejtuar pirateriseë ose peshkimit të paligjshëm, të parregulluar dhe të paraportuar. Grupet e krimit të organizuar monopolizojnë industrinë e peshkimit, duke ushtruar autoritet në komunitetet bregdetare dhe madje edhe në institucionet shtetërore. Me zvogëlimin e burimeve dhe mundësive ekonomike, burrat e rinj kanë më shumë motivim që të pranojnë rekrutimin e ofruar nga grupet që veprojnë në ekonomitë e tilla të paligjshme.[a]

[a] Shih, ndër të tjera, RUSI, "Peshkimi i paligjshëm, i parregulluar dhe i paraportuar dhe ndryshimet klimatike", 13 dhjetor 2021; Kehinde Bolaji, "Rreziqet e sigurisë që kanë të bëjnë me klimën dhe krimi i dhunshëm në komunitetet bregdetare 'frontier' në Karaibe: çështje, sfida dhe opsione politike", Qendra e Qeverisjes në Oslo e Programit të Zhvillimit të Kombeve të Bashkuara, Përmbledhje e Çështjeve, nr. 15/2020 (nëntor 2020); dhe Jay Bahadur, BIZNESI (me kutërbim) PESHKU: *Peshkimi i paligjshëm në Somali dhe kapja e institucioneve shtetërore* (Gjenevë, Iniciativa Globale kundër Krimit të Organizuar, 2021).

Çështje të të drejtave të njeriut dhe aspekte gjinore në adresimin e shkaqeve

Ligjvënësit dhe politikëbërësit duhet të miratojnë ligje dhe politika për reduktimin e cenueshmërisë së:

- *Individëve*, duke adresuar përjashtimin, diskriminimin dhe pabarazinë
- *Sistemeve politike, ekonomike dhe sociale*, duke forcuar integritetin dhe reziliencën

Ligjet dhe politikat duhet t'i avancojnë të drejtat e njeriut dhe barazinë gjinore, dhe jo të përkeqësojnë margjinalizimin dhe cenueshmërinë. Thënë shkurt, legjislacioni dhe politika duhet të transformojnë mjedisin në të cilin lulëzon krimi i organizuar. Hartimi i ligjeve dhe politikave me konsultim me komunitetet e prekura, angazhim me grupet e shoqërisë civile, si dhe me mbledhje të provave të forta nga të dhënat e ndara gjinore është thelbësor dhe duhet të sigurohet se përfshihet çështja gjinore dhe të drejtat e njeriut në mënyrë të përgjegjshme për ndikimin unik që grupet e margjinalizuara kanë nga krimi i organizuar (shih kapitullin 3).

Tabela 7 paraqet një pasqyrë të dallimeve midis politikave të formuara nga konsideratat gjinore dhe të të drejtave të njeriut krahasuar me ligjet dhe politikat që i përjashtojnë ato.

Tabela 7. Përjashtimi nga përfshirja në politikën e parandalimit

PËRJASHTIMI	PËRFSHIRJA
Grupet e margjinalizuara nuk përfshihen në hartimin dhe zbatimin e ligjeve dhe politikave që i ndikojnë ato.	Ligjet dhe politikat për të parandaluar dhe luftuar krimin e organizuar në nivel kombëtar/provincial/lokal përfitojnë dhe forcojnë pjesëmarrjen e grupeve të margjinalizuara dhe situatave të cenueshme.
Ligjet dhe politikat nuk janë të përgjegjshme për çështjet ndërsektoriale që përcaktojnë çfarë njerëzit kanë nevojë dhe si mund të përjetojnë ligje dhe politika të ndryshme.	Ligjet dhe politikat për të parandaluar dhe luftuar krimin e organizuar i përgjigjen specifikisht nevojave të identifikuara të grupeve të caktuara.
Ligjet dhe politikat nuk janë të informuara nga të dhënat e ndara gjinore për hartimin e qasjeve parandaluese të bazuara në prova.	Ligjet dhe politikat për parandalimin e krimit të organizuar janë të informuara nga të dhënat e ndara për faktorët si gjinia, raca, etnia, mosha, statusi ekonomik, niveli i arsimit dhe statusi i aftësisë së kufizuar.
Grupet e caktuara (fëmijët dhe të rinjtë, pakicat, gratë, burrat, të tjerë) janë të margjinalizuar dhe përballen me pengesa në mbrojtje sociale.	Ligjet dhe politikat për parandalimin dhe luftimin e krimit të organizuar përfshijnë intervenime për mbrojtje sociale për grupet e margjinalizuara.

Rast studimi 5. Maskuliniteti pozitiv për fuqizimin e djemve kundër rekrutimit në banda kriminale

Parandalimi i rekrutimit të fëmijëve në grupet e krimit të organizuar kërkon që djemtë, vajzat dhe adoleshentët të edukohen rreth marrëdhënieve gjinore të bazuara në barazi, dhe përmes mjeteve të tilla si ekspozimi ndaj maskulinitetit pozitiv të rrisin reziliencën dhe refuzimin e tyre ndaj *marave* (banda rinore) dhe krimit të organizuar. Shembujt përfshijnë programin *South-Side Youth Success* në Belize që kombinon mentorimin, trajnimin dhe mundësitë e punësimit për parandalimin e rekrutimit të djemve të rinj në bandat e armatosura. *Centro de Prevención de la Violencia* (CEPREV) punon për të destigmatizuar maskulinitetet jo të dhunshme dhe për të ndërtuar kapacitetet e grupeve të targetuara në Argjentinë, Kili, El Salvador, Honduras, Meksikë, Nikaragua, Uruguai dhe gjetkë. CEPREV gjithashtu ofron manuale për promovimin e maskulinitetit pa dhunë.[a]

[a] Pathfinders, Lidhja Ndërkombëtare e Grave për Paqe dhe Liri dhe Rrjeti i Barazisë Gjinore për Kontrollin e Armëve të Vogla, "Burrat dhe maskuliniteti në kontrollin e armëve të vogla me ndjeshmëri gjinore", Përmbledhje e Botimit, nr. 2 (2022), f. 17.

Shih kapitullin 6.1.: lista kontrolluese për rishikimin e politikave

4.1.2 INTEGRITETI DHE REZILIENCA

Reduktimi i mundësive për grupet e krimit të organizuar

Neni 31 i Konventës kërkon që shtetet palë të forcojnë integritetin dhe reziliencën e institucioneve shtetërore dhe private për t'u mbrojtur nga infiltrimi dhe abuzimi nga grupet e krimit të organizuar.[20] Masat për zbatimin e kësaj dispozite që janë diskriminuese nuk mund të justifikohen mbi bazën e parandalimit të krimit të organizuar. Si shembull:

Tabela 8. Shembuj të ligjeve dhe politikave diskriminuese

SHKAKU (ligji dhe politika)	PASOJA (në zbatim)
Strategjia për parandalimin e pastrimit të parasë përfshin kërkesa për dokumentet e identifikimit dhe kontrollet e burimeve të të ardhurave	Gratë - të cilat, si pasojë e normave gjinore në disa kontekste, janë me më pak gjasë të kenë qasje në shërbime dhe informacion ose të përmbushin kërkesat standarde për të marrë dokumente - janë të ndikuara në mënyrë joproporcionale
Legjislacioni kundër krimeve ndaj faunës dhe florës, krimeve në sektorin e peshkimit si dhe minierat e paligjshme rregullon përdorimin e burimeve natyrore	Komunitetet lokale dhe indigjene që varen nga burimet natyrore janë të ndikuara në mënyrë joproporcionale

Duhet të arrihet një bilanc midis mohimit të aksesit për kriminelët e organizuar në tregjet e ligjshme dhe institucionet politike dhe mbrojtjes së të drejtave të individëve për të marrë pjesë në jetën ekonomike, kulturore, sociale dhe politike.

Rast studimi 6. Ndikimi i parandalimit të krimit në të drejtat e komuniteteve indigjene dhe lokale

Legjislacioni për mbrojtjen e faunës dhe florës, peshkimit, metaleve dhe mineraleve kundër krimit të organizuar është jetik për qëndrueshmërinë e burimeve natyrore dhe ekosistemeve.[a] Ligji dhe politikat duhet t'i marrin parasysh të drejtat e komuniteteve indigjene dhe lokale që varen nga ato burime për praktikat kulturore, ushqimin, strehimin dhe mjekimin. Për shembull, në përpjekjet për të parandaluar posedimin e paligjshëm të peshkut ose produkteve të peshkut duhet të merren parasysh marrëdhëniet zakonore ose tradicionale që popullatat indigjene lokale mund t'i kenë në peshkim. Ato të drejta duhet të balancohen me nevojën për t'i mbrojtur dhe ruajtur ekosistemet, speciet e faunës dhe florës, si dhe për të parandaluar krimin e organizuar. Komunitetet indigjene dhe lokale duhet të angazhohen si aleatë në hartimin e ligjeve dhe politikave për të parandaluar krimet ndaj faunës dhe florës, për të përfshirë në ligje dhe politika çështjet e të drejtave ekonomike, sociale dhe kulturore të njeriut, si dhe për t'i identifikuar dhe adresuar shkaqet bazë të cenueshmërisë, duke përfshirë drejtimin e përfitimeve të burimeve natyrore tek komunitetet më të prekura.[b]

[a] UNODC dhe Konsorciumi Ndërkombëtar për Luftimin e Krimit të Botës së Egër, Krimi i kafshëve të egra dhe pyjeve: Pako e instrumenteve, Bot. i dytë (2022), f. 13.
[b] Po aty, faqe 233 dhe 234. Shih UNODC, *Reagimi ndaj mihjes dhe trafikimit të paligjshëm të metaleve dhe mineraleve: Udhëzues për Praktikat e Mira Legjislative* (Vienë, 2023).

[20] Masat e marra për zbatimin e kësaj pjese të Konventës mund të përfshijnë ato për parandalimin e abuzimit të procedurave të tenderimit publik dhe personave juridikë, dhe përjashtimin e personave të dënuar për vepra penale sipas Konventës nga pozitat si drejtorë të korporatave të themeluara në juridiksionet e tyre.

Forcimi i reziliencës së njerëzve dhe komuniteteve

Përtej forcimit të integritetit të institucioneve publike dhe private, parandalimi kërkon reziliencë.[21] Ligjvënësit dhe politikëbërësit duhet të përcaktojnë se në çfarë mënyre iniciativat e fuqizimit të bazuara në prova mund të integrohen në ligje, politika, plane dhe strategji për të parandaluar krimin e organizuar, për t'i transformuar grupet në rrezik në agjentë të ndryshimit. Pronësia vendore e programeve për parandalimin e krimit është jetike për të siguruar që këto nisma janë adekuate për qëllimin dhe për njerëzit dhe komunitetet që ato i shërbejnë.[22]

Rast studimi 7. Avancimi i të drejtave të pakicave si çelës për parandalimin

Në disa vende, anëtarët e pakicave etnike, fetare ose gjuhësore (përfshirë fëmijët e tyre) mund të jenë të mbipërfaqësuar në sistemin e drejtësisë penale. Në disa pjesë të Evropës, burrat dhe gratë rome janë të mbipërfaqësuar në burgje, për shkak të përfshirjes së tyre në krim të organizuar, përfshirë në trafikim të qenieve njerëzore, trafikim të drogës dhe pastrim të parasë. Lidhjet komplekse midis përjashtimit social dhe diskriminimit janë kyçe për parandalimin. Për shembull, programet e përfshirjes për të mbështetur vijimin e shkollimit nga fëmijët romë respektojnë detyrimet sipas së drejtës ndërkombëtare të të drejtave të njeriut dhe mund të kenë ndikim të rëndësishëm parandalues duke reduktuar rrezikun e viktimizimit ose përfshirjes së fëmijëve në krim.[a]

[a] Lorena Molnar, "Nevoja imperative për kërkime hulumtime kriminologjike mbi romët evropianë: rishikim narrativ", *Trauma, Dhunë dhe Abuzim*, vëllimi 24, Nr. 2 (prill 2023), f. 1016–1031; dhe OHCHR, "Pakicat në sistemin e drejtësisë penale", kontributi i Rrjetit të Kombeve të Bashkuara për diskriminimin racor dhe mbrojtjen e pakicave në seancën e tetë të Forumit për Çështjet e Pakicave, mbajtur në Gjenevë më 24 dhe 25 nëntor 2015.

Rast studimi 8. Forcimi i reziliencës së komunitetit ndaj krimit në kohë krizash

Konflikti dhe krizat ofrojnë terren të frytshëm për rekrutim në grupet e krimit të organizuar. *Rescue Me* - një organizatë jofitimprurëse libaneze - parandalon krimin përmes zhvillimit social dhe krijimit të komuniteteve më të lidhura me vete. Pas shpërthimeve në Bejrut më *4 gusht 2020*, *Rescue Me* u mobilizua për t'iu përgjigjur traumës, ofroi mbështetje sociale dhe nisi një reagim të shpejtë ndaj krizave të shëndetit mendor. Me këtë, ajo u ofroi të rriturve dhe fëmijëve mbështetje psikologjike të nevojshme për të rehabilituar komunitetin e tyre dhe për të forcuar reziliencën e tyre ndaj krimit.[a]

[a] Rrjeti Ndërkombëtar i Veprimit të Shoqërisë Civile, "Shpëtimi i Libanit: mbështetje psikosociale si reagim emergjent", 19 nëntor 2020.

Rast studimi 9. Lagje gjithëpërfshirëse për reduktimin e dëmeve të viktimave në situata të cenueshme

Në Finlandë, akterë të komunitetit, duke përfshirë autoritetet, organizata joqeveritare dhe përdorues të drogës, janë angazhuar në reduktimin e dëmeve. Kjo qasje kombinon komunikimin, frymën e komunitetit, dhe shërbimet e koordinuara sociale dhe shëndetësore me policimin në komunitet, për një angazhim inovative të njerëzve në hapësira publike, për të përmirësuar situatën e grave dhe të rinjve të cenueshëm, si dhe për të ulur pragun e raportimit të veprave penale.[a]

[a] Shih Sarah Bosman, "Pako e instrumenteve për grupet e viktimave me rrezik të lartë" (Bruksel, Rrjeti Evropian për Parandalimin e Krimit, 2022), f. 15.

[21] Për qëllimet e kësaj Pakoje të instrumenteve, "rezilienca" i referohet aftësisë për t'i bërë ballë, rezistuar ose për t'u adaptuar ndaj kërcënimeve të krimit të organizuar. Megjithatë, është me rëndësi të kuptohen kufijtë e konceptit të reziliencës. Përderisa ajo mund t'i fuqizojë individët, komunitetet dhe institucionet për t'i reduktuar efektet negative të kërcënimit, ajo nuk mund ta adresojë dhunën sistematike që çon në sjellje të mbijetesës në kontekstin e krimit të organizuar.

[22] Qasja konsultative e promovuar në pjesën 4 është jetike për ta adaptuar politikën e parandalimit sipas kontekstit lokal, traditave, normave sociale, kulturore e gjinore.

Mbështetja e riintegrimit dhe rehabilitimit të të dënuarve

Rehabilitimi dhe riintegrimi ekonomik dhe social i të dënuarve në përputhje me nenin 31 (3) të Konventës është strategji kritike e parandalimit. Kjo qasje ndërsektoriale me bazë gjinore dhe në të drejtat e njeriut siguron që përpjekjet përshtaten sipas individëve dhe se ato parandalojnë efektshëm rikthimin në krim.[23]

Figura 7. Elementet bazë për rehabilitimin dhe riintegrimin e të dënuarve

Apliko një perspektivë ndërlidhëse gjinore dhe të të drejtave të njeriut për të shmangur supozimet rreth nevojave individuale.

Identifiko barrierat diskriminuese me të cilat mund të përballen njerëzit në qasjen në shërbime dhe mundësi (p.sh., ligji që parandalon gratë nga marrja e mbështetjes për fëmijë pa burrat e tyre).

Identifiko shkaqet ndërsektoriale gjinore dhe të të drejtave të njeriut për kryerjen e krimeve veprave penale (p.sh., diskriminimi dhe pabarazia).

Largo barrierat për shërbimet mbështetëse duke siguruar që ligji dhe politika janë jodiskriminuese dhe me ndjeshmëri gjinore.

Ndrysho/harto ligje dhe politika për të ofruar mbështetje konkrete dhe të ndjeshme gjinore për tranzicionin nga paraburgimi në komunitet.

Ndrysho/harto ligje dhe politika për të ofruar mbështetje konkrete dhe me ndjeshmëri gjinore pas lirimit (p.sh., trajnime profesionale, mbështetje shëndetësore, grante mikrofinanciare).

Rast studimi 10. Ulja e shkallës së rikthimit në burg të grave të kriminalizuara indigjene

Sisters Inside është organizatë e pavarur me bazë në komunitet në Australi e cila avokon për të drejtat e njeriut të grave dhe vajzave të kriminalizuara dhe familjeve të tyre. Ajo ka luftuar me sukses kundër legjislacionit në Australinë Perëndimore që burgoste njerëzit për gjoba të papaguara, i cili kishte efekt joproporcional dhe diskriminues ndaj grave indigjene Përmes programeve që ofrojnë mbështetje shëndetësore pas lirimit për gratë e kriminalizuara dhe duke ndihmuar nënat në burg që të mbajnë marrëdhënie me fëmijët e tyre gjatë burgimit dhe mbështetje në prindërim pas lirimit të tyre është ulur shkalla e rikthimit në burg.[a]

[a] Melissa Lucashenko dhe Debbie Kilroy, "Një grua e zezë dhe një qeli burgu: Puna me gratë Muri në burgjet e Queensland" (Sisters Inside Inc., Brisbane, Australi, 2005).

[23] Shih: UNODC, "Hulumtim në burgje: studim pilot mbi shkaqet e rikthimit në krim në Shqipëri, Çeki dhe Tajlandë" (Vjenë, 2022).

4.1.3 INFORMACIONI DHE NDËRGJEGJËSIMI

Integrimi i të drejtave të njeriut dhe çështjes gjinore në informim dhe ndërgjegjësim

Fushatat e informimit dhe ndërgjegjësimit për parandalimin e krimit të organizuar që nuk janë me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut mund të jenë dukshëm më pak efektive. Mesazhet e pasakta ose që nuk janë të kalibruara për audiencën e tyre nënkuptojnë humbje të besimit në burimin e mesazhit, ose se mesazhi nuk pranohet. Përjetësimi i mesazheve mund të rezultojë edhe në cenim të të drejtave të njeriut dhe dëmtim me bazë gjinore. Për shembull, përshkrimet e të rinjve të një etnie të caktuar në një fushatë mbi krimin mund të krijojë ose forcojë pa dashje stereotipat e burrave nga grupe të caktuara si më të prirur për dhunë, gjë që mund të çojë në viktimizim të dytë. Përtej dëmtimit të grupit të përshkruar, një stereotipizim i tillë nuk arrin të parandalojë krimin e organizuar por, përkundrazi, shkon në përfitim të kriminelëve, meqë zbatuesit e ligjit injorojnë personat që bien jashtë stereotipeve të përjetësuara. Shembuj të taktikave efektive të informacionit dhe ndërgjegjësimit mund të gjenden në tabelën 9 më poshtë.

Tabela 9. Përfshirja e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut në informim dhe ndërgjegjësim

	MESAZHET NUK DUHET TË	Pasojat e padëshiruara	MESAZHET DUHET TË
Si të hartohen mesazhet:	Mbledhja, përdorimi ose shpërndarja e të dhënave identifikuese duke përfshirë imazhe, video ose audio, pa pëlqimin plotësisht të informuar të subjektit.	Shkeljet e privatësisë; ngacmimi ose dëbimi nga familja ose komuniteti; identifikimi nga kriminelët e organizuar; besimi i humbur në burimin e mesazhit.	Në përputhje me ligjet për privatësinë dhe mbrojtjen e të dhënave; bazohuni në prova dhe konsultime me përfaqësuesit e audiencës së targetuar dhe përfshirjen e tyre në hartimin dhe zhvillimin e mesazheve.
Çfarë thonë mesazhet:	Stigmatizo ose diskrimino kundër grupeve ose individëve nga mënyra se si përshkruhen njerëzit, për shembull për etninë, gjininë, seksualitetin ose tiparet e tjera.	Përforcohen stereotipet e dëmshme; supozimet dhe paragjykimet e konfirmuara; përndjekja e nxitur; mesazhet e pasakta dhe joefektive kundër krimit të organizuar; besimi i humbur në burimin e mesazheve.	Sfidoni narrativat dhe stereotipet që përgjithësojnë se kush është i përfshirë në krimin e organizuar si viktimë ose si kryerës; fuqizoni audiencën për të ndërmarrë veprime pozitive në bazë të mesazhit.
Si të përçohen mesazhet:	Përçohen në mënyra që janë të paarritshme për audiencën e targetuar, qoftë për arsye të moshës, shkollimit, gjinisë, paaftësisë, gjuhës apo faktorëve të tjerë; përjashtojnë grupet e shoqërisë civile dhe mediat e pavarura nga diskursi publik.	Mesazhet nuk kuptohen nga audienca e synuar; mungesë e qasjes në teknologji/mesazhe të bazuara në media sociale nënkuptojnë se gratë dhe vajzat nuk kanë qasje në mesazhet e mediave sociale; grupet e shoqërisë civile dhe mediat që nuk mbështesin mesazhet dhe/ose shpërndajnë mesazhe kontradiktore; humbet besimi në burimin e mesazheve.	Të qasshme dhe të kalibruara (sipas nevojës për audiencën e synuar) për të moshuarit dhe fëmijët, njerëzit e gjinive të ndryshme, grupet gjuhësore dhe standardet e shkollomit, vendndodhjet gjeografike dhe sigurojnë akomodim të arsyeshëm për personat me aftësi të kufizuar; angazhohen postivisht me shoqërinë civile dhe median në shpërndarjen e përmbajtjes.

Rast studimi 11. Eksplorimi vizual i maskuliniteteve

Një konkurs fotografie i organizuar nga Lidhja Ndërkombëtare e Grave për Paqe dhe Liri kërkoi dorëzimin e fotografive me temën e maskuliniteteve të militarizuara dhe alternativave të tyre, me qëllim që t'i sfidojë rolet gjinore – veçanërisht idetë e ngurta për burrërinë – të promovojë barazinë gjinore dhe jo dhunën. Fituesja, fotografja kolumbiane Carolina Navas Gutiérrez, ofroi një seri imazhesh që portretizojnë dobësitë e të rinjve që jetojnë në rajonin Tumaco të Bregut të Paqësorit të Kolumbisë, një nga rajonet më të dhunshme të vendit. Portretet e saj tregojnë sesi të rinjtë afro-kolumbianë përdorin vallëzimin dhe muzikën për t'u përballur me dhunën, mungesën e mundësive, braktisjen dhe varfërinë që lidhet me tregtinë e drogës.[a]

[a] Lidhja Ndërkombëtare e Grave për Paqe dhe Liri, "Mobilizimi i burrave për paqen feministe" (2022).

Promovimi i diversitetit dhe pluralizmit në informim dhe ndërgjegjësim

Rol kyç i shteteve është amplifikimi i zërave të ndryshëm rreth kërcënimit nga krimi i organizuar. Rreziqet e informimit të pamjaftueshëm dhe të pasaktë përkeqësohen nëse shtetet heshtin dhe shtypin mediat e pavarura dhe mediat sociale. Shtetet janë të detyruara me të drejtën ndërkombëtare që të mos ndërhyjnë në lirinë e shprehjes përmes rregullimit të tepruar, si dhe të mbrojnë me masa pozitive lirinë e shprehjes dhe të drejtën për të marrë dhe dhënë informacion.[24]

Rast studimi 12. Roli i medias në luftën kundër krimit të organizuar dhe mbështetja për të drejtat e viktimave

Media dhe gazetaria hulumtuese janë thelbësore për parandalimin e krimit të organizuar. Grupet e fuqishme të krimit të organizuar transnacional gjenerojnë miliarda dollarë nga polikriminaliteti në zonat ekonomike speciale në Azinë Juglindore, duke përfshirë korrupsionin, pastrimin e parasë, trafikimin e drogës, krimet ndaj kafshëve dhe pyjeve, dhe trafikimin transnacional të njerëzve për të skllavëruar njerëz në mashtrime kibernetike. Pjesërisht falë punës së medias është zbuluar shkalla industriale e këtij krimi të organizuar, ashpërsia e abuzimeve dhe shkeljeve të të drejtave të njeriut të kryera atje, si dhe bashkëpunimi i aktorëve të korruptuar shtetërorë.[a]

[a] Shih Lidhjen Ndërkombëtare të Grave për Paqe dhe Liri, "Mobilizimi i burrave për paqe për paqe feministe" (2022).

Disa shtete kanë mekanizma për mbrojtje të të avokuesve dhe gazetarëve të të drejtave të njeriut. Në shtete të tjera, veçanërisht aty ku grupet e armatosura dhe krimi i organizuar janë të përhapur dhe kanë fuqi për t'i korruptuar autoritetet, avokuesit e të drejtave të njeriut janë veçanërisht të targetuar. Avokuesit e të drejtave të njeriut, gazetarët dhe burimet e tyre dhe aktivistët e shoqërisë civile madje vriten për ndërgjegjësimin dhe shkëmbimin e informacionit rreth krimit të organizuar, ndërsa të tjerët me guxim zënë vendin e tyre.[25]

[24] Shih, për shembull, rezolutat e miratuara nga Këshilli i të Drejtave të Njeriut për sigurinë e gazetarëve, të disponueshme në www.ohchr.org/en/safety-of-journalists/resolutions.

[25] Shih 4.3.1 më poshtë. Shih edhe punën e Iniciativës Globale kundër krimit të organizuar transnacional për të dokumentuar atentatet nga grupet e krimit të organizuar. Në dispozicion në https://assassination.globalinitiative.net/about/.

Figura 8. Rregullat bazë të ligjeve dhe politikave të barabarta gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut për t'i mbrojtur gazetarët, aktivistët, mbrojtësit e të drejtave të njeriut dhe të tjerët që rrisin ndërgjegjësimin rreth krimit të organizuar

Ndrysho/harto ligje dhe politika për të mbrojtur, respektuar dhe përmbushur të drejtat e njeriut të gazetarëve, aktivistëve, mbrojtësve të të drejtave të njeriut dhe të tjerëve që rrisin ndërgjegjësimin rreth krimit të organizuar.

Apliko ose forco masat mbrojtëse kundër ligjeve të shpifjes dhe fyerjes dhe ligjeve mbi keqinformimin dhe dezinformimin për t'i heshtur zërat kundër krimit të organizuar.

Apliko ose forco privilegjet për të refuzuar zbulimin e burimeve ose për të prodhuar informacion konfidencial ose të pabotuar.

Largo kufizimet e tepruara për qasjen në informacion dhe censurën.

Largo kufizimet e tepruara për lirinë e lëvizjes ose akreditimin për gazetarët dhe organizatat e shoqërisë civile.

Forco mbrojtjen për gazetarët, organizatat e shoqërisë civile dhe mbrojtësit e të drejtave të njeriut dhe të tjerëve që përballen me rreziqe nga krimi i organizuar.

Ligjvënësit dhe politikanët duhet t'i referohen edhe konsideratave të avokimit në shtojcën I

Figura 9. Përfshirja e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut në parandalimQasja të përfshirë gjinore e bazuar në të drejtat e njeriut

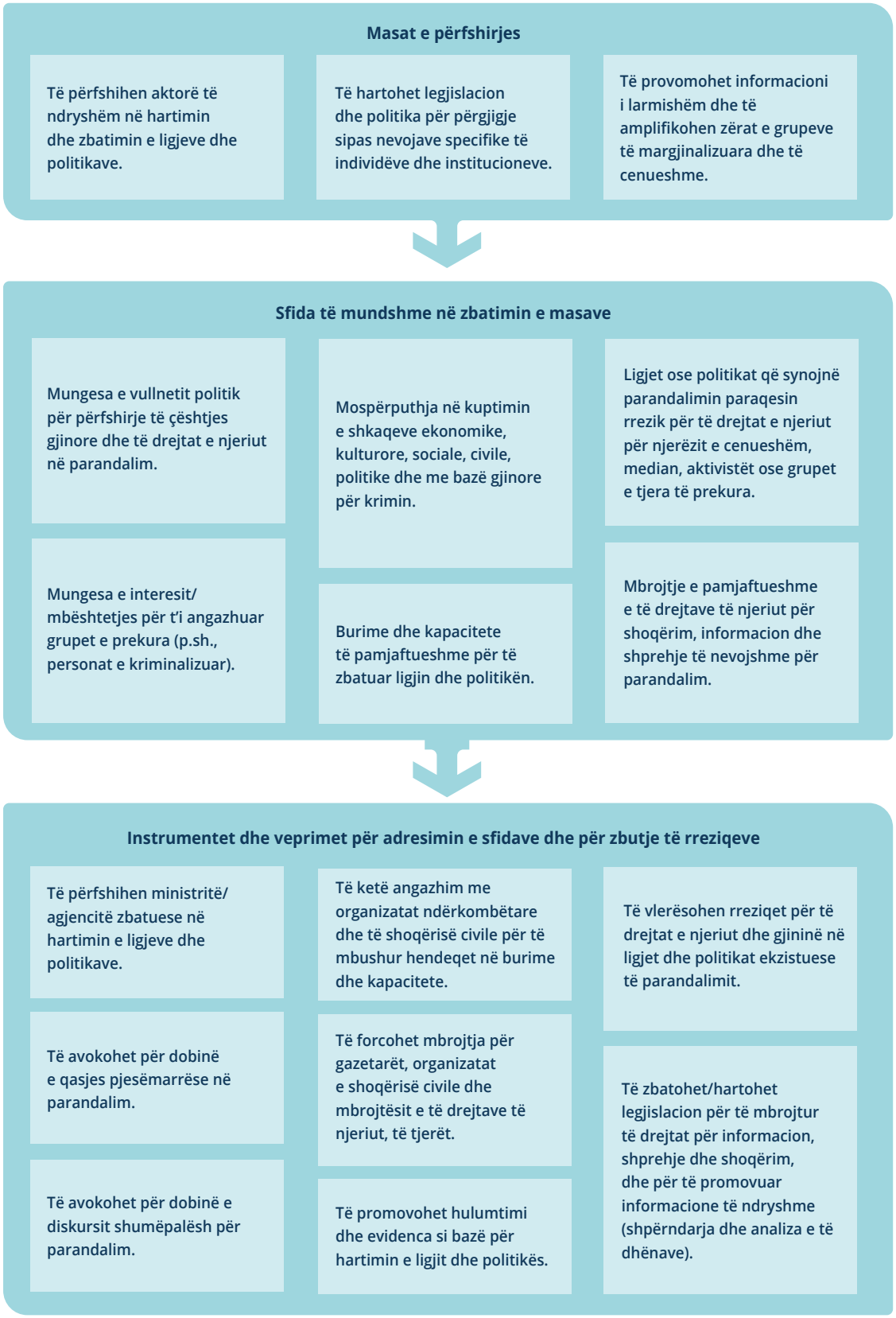

4.2
OBJEKTIVAT PËR NDJEKJE

PIKAT KRYESORE:

- **Krimi i organizuar të ndiqet në mënyra që janë me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut duke i shërbyer objektivave të parandalimit dhe mbrojtjes.**
- **Dispozitat e kriminalizimit nuk duhet të jenë diskriminuese në asnjë bazë dhe duhet të zbusin rrezikun e cenimit të të drejtave të njeriut që rezultojnë nga interpretimi ose zbatimi i tyre.**
- **Sigurimi i ligjeve dhe politikave me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut për hetuesit redukton rrezikun që ata të shkelin detyrimet ndërkombëtare dhe vendore, si dhe forcon kapacitetin e tyre për të hetuar dhe parandaluar efektshëm krimin e organizuar.**
- **Ndjekja, gjykimi dhe sanksionet me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut për viktimat, autorët dhe të tjerët që vijnë në kontakt me procesin e drejtësisë penale janë më efektive kundër krimit të organizuar se ato që nuk janë.**

Përmbledhje e 4.2: Mundësitë për ligjvënësit dhe politikanët për të mbështetur ndjekjen e krimit të organizuar me ndjeshmëri gjinore dhe me bazë në të drejtat e njeriut

4.2.1 Kriminalizimi dhe shtrirja

Dispozitat e kriminalizimit

Mosdiskriminimi

Deklarata dhe mbrojtja e parimeve

4.2.2 Hetimi

Detyrimet ndërkombëtare të hetuesve

Teknikat e posaçme hetimore

4.2.3 Ndjekja penale, gjykimi dhe sanksionet

Trajtimi i viktimave, dëshmitarëve, të akuzuarve/të dënuarve para, gjatë dhe pas gjykimit

Sanksione të përgjegjshme gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut

Hapat për integrimin e të drejtave të njeriut dhe çështjes gjinore në ndjekjen e krimit të organizuar

Hapi 1

Vlerëso instrumentet ekzistuese të legjislacionit dhe politikës që kanë të bëjnë me ndjekjen e krimit të organizuar, përfshirë legjislacionin vendor mbi krimin e organizuar, procedurën penale dhe fuqinë zbatuese.

Hapi 2

Analizo shkallën në të cilën instrumentet ekzistuese integrojnë konsideratat gjinore dhe të të drejtave të njeriut.

Përcakto rreziqet gjinore dhe të të drejtave të njeriut që dalin nga zbatimi i kornizave ekzistuese normative.

Identifiko mekanizmat për llogaridhënie për dështimin në përmbushjen e përgjegjësive gjinore dhe të të drejtave të njeriut të praktikuesve të drejtësisë penale.

Hapi 3

Përcakto se në çfarë mënyre mund të mbyllen hendeqet e identifikuara dhe të zbuten rreziqet përmes legjislacionit, politikave dhe strategjive të reja dhe/ose të ndryshuara

Figura 10. Lista jopërfundimtare e bazave të diskriminimit të ndaluar

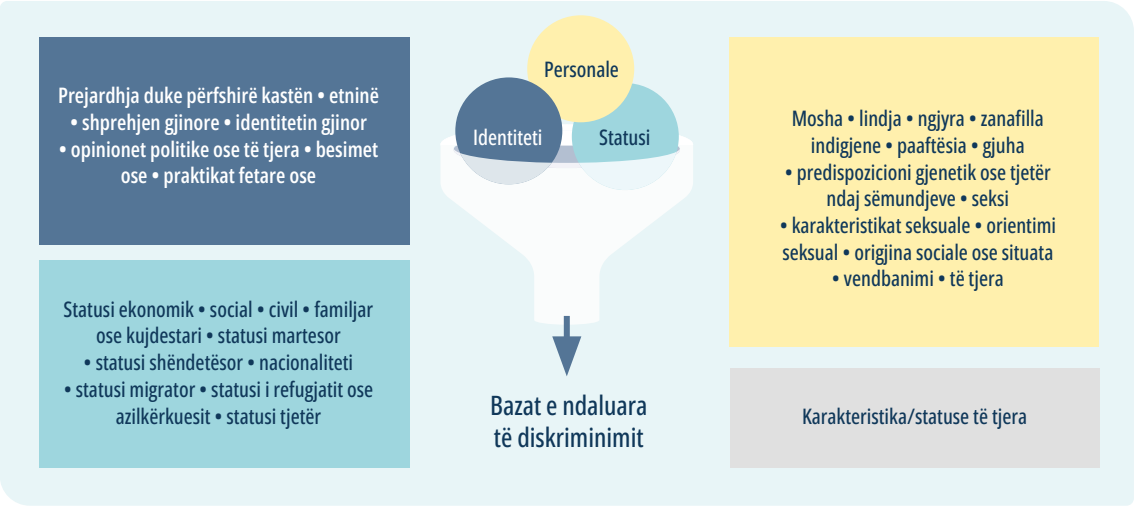

Për më shumë informacion, shih Mbrojtja e të drejtave të pakicave: Udhëzues praktik për hartim të legjislacionit gjithëpërfshirës kundër diskriminimit [[lidhja e prishur]] (Botim i Kombeve të Bashkuara, 2023[[VEGËZA]]) dhe Modele të dispozitave legjislative kundër krimit të organizuar, botimi i 2-të. (Vjenë, 2021), fq. 9 dhe 10.

4.2.1 KRIMINALIZIMI DHE SHTRIRJA

Zbatimi i dispozitave të kriminalizimit të Konventës pa konsiderata të duhura për të drejtat e njeriut mund të rezultojë në diskriminim, cenim të të drejtave të njeriut dhe kriminalizim të viktimave.[26] Për shembull:

Tabela 10. Shembuj të ligjeve dhe politikave diskriminuese

SHKAKU (ligji dhe politika)	PASOJA (në zbatim)
Ofrimi dhe dhënia e ryshfetit janë të dyja të kriminalizuara, por kërkesa për ryshfete seksuale (sekstorcion) në këmbim të trajtimit të preferuar ose përfitimeve të tjera nuk është.	Viktimat e abuzimit seksual (të cilat shpesh janë gra dhe vajza) ndiqen penalisht për veprat e lidhura me korrupsionin.[a]
Krimet e kafshëve të egra janë të kriminalizuara pa ndonjë përjashtim të bazuar në të drejtat e njeriut të përcaktuar në legjislacion.	Grupet e margjinalizuara dhe njerëzit në situata të cenueshme siguria ushqimore dhe pjesëmarrja në jetën kulturore e të cilëve varet nga përdorimi i specieve të listuara ndiqen penalisht si kriminelë të organizuar.[b]
Personat që angazhohen në prostitucion ose punë seksuale janë të kriminalizuar.	Viktimat e trafikimit për shfrytëzimin seksual (të cilat kryesisht janë gra dhe vajza) ndalohen dhe ndiqen penalisht si kriminelë.[c]

[a] UNODC, *Koha është Tani: Adresimi i dimensioneve gjinore të korrupsionit* (Vjenë, 2020), fq. 45 dhe 46.

[b] Shih UNODC, *Udhëzues për hartimin e legjislacionit për të luftuar krimin në kafshë të egra* (Vjenë, 2018), f. 26.

[c] Shih UNODC, *Pako e instrumenteve për përfshirjen e të drejtave të njeriut dhe barazisë gjinore në ndërhyrjet e drejtësisë penale për të adresuar trafikimin e njerëzve dhe kontrabandën e migrantëve* (Vjenë, 2021).

[26] Pjesëmarrja në grup të organizuar kriminal (neni 5); pastrimi i parasë (neni 6); korrupsioni (neni 8); dhe pengimi i drejtësisë (neni 23).

Për t'i zbutur këto rreziqe përmes integrimit gjinor dhe të drejtave të njeriut, ligjvënësit dhe politikanët duhet të kryejnë analiza të ndjeshme gjinore ndërsektoriale mbi mënyrën se si njerëzit përjetojnë dhe angazhohen në krim. Kjo analizë duhet të bazohet në prova dhe konsultim, përfshirë me personat më të prekur.

Figura 11. Baza për të siguruar që dispozitat e kriminalizimit nuk janë diskriminuese

Deklarata e parimeve

Deklaratat e parimeve të bazuara në të drejtat e njeriut të kalibruara sipas llojeve të veçanta të krimeve dhe kontekseve kulturore dhe sociale, mund të jenë të dobishme për të udhëzuar interpretimin dhe zbatimin e ligjeve që respektojnë gjininë dhe të drejtat e njeriut. Për shembull, përfshirja e parimit të mospërndjekjes në legjislacionin vendor i lejon praktikuesit e drejtësisë penale që të mos arrestojnë, ndalojnë, burgosin, ndjekin penalisht, dënojnë ose burgosin një person që nuk është përgjegjës penalisht për aktivitetet e paligjshme në të cilat ka qenë i përfshirë.

Rast studimi 13. Deklarata të parimeve në ligjet mjedisore

Në Lesoto dhe Zambi, legjislacioni mjedisor përshkruan parimet mbi interpretimin dhe zbatimin, përfshirë parimin që ndotësi paguan, parimin e kujdesit, parimet e integritetit të ekosistemit, pjesëmarrjen publike në zhvillimin e politikave dhe planeve mjedisore dhe barazinë ndërmjet brezave dhe brenda brezave.[a]

[a] Shih UNODC, *Lufta kundër trafikimit të mbeturinave: Udhëzues për praktikat e mira legjislative* (Vjenë, 2022), fq. 27 dhe 28.

Ligjvënësit që janë duke rishikuar dhe/ose hartuar dispozitat e kriminalizimit duhet t'i referohen listës kontrolluese 6.2.2

Për dispozitat model të kriminalizimit, shih Model Legislative Provisions against Organized Crime, 2nd ed. (Vienë, 2021), kapitulli. II, pp. 29–46

Për më shumë mbi integrimin e të drejtave të njeriut në kriminalizim, shih UNODC, Dokumenti hulumtues: *Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Ligji Ndërkombëtar i të Drejtave të Njeriut*

Për dimensionet gjinore të kriminalizimit, shih Dokumentu hulumtues: *Krimi i Organizuar dhe Gjinia – Çështje që kanë të bëjnë me Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional* (Vjenë, 2022), f. 17-22

4.2.2 HETIMI

Ligji dhe politika duhet të mbrojnë kundër paragjykimeve dhe diskriminimit që shkel të drejtat e njeriut dhe që është i dëmshëm për ndjekjen e kriminelëve të organizuar.[27] Për shembull:

Tabela 11. Shembuj të ligjeve dhe politikave diskriminuese

SHKAKU (ligji dhe politika)	PASOJA (në praktikën hetimore)
Ligji kriminalizon dhunën seksuale kundër grave, por jo atë kundër burrave dhe djemve.	Hetuesit supozojnë se burrat nuk janë subjekt i dhunës seksuale nga kriminelët e organizuar dhe nuk kanë kapacitete të duhura gjinore për t'i intervistuar viktimat për të marrë informacion.[a]
Ligjet dhe politikat nuk kanë mbajtur hapin me provat dhe diversifikimin e kriminalitetit.	Hetuesit bëjnë supozime të tejkaluara mbi gjininë, përkatësinë etnike ose supozime kulturore të anëtarëve të grupeve të veçanta kriminale.
Ligjet dhe politikat lejojnë ose nuk ndalojnë profilizimin racor dhe etnik.	Hetuesit janë të shpërqendruar nga hetimi i bazuar në prova dhe trajtojnë njerëzit në mënyra që janë diskriminuese dhe shkelin të drejtat e njeriut.

[a] Shih Zyrën e Komisionerit të Lartë të Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut (OHCHR), *Përfshirja e Perspektivës Gjinore në Hetimet e të Drejtave të Njeriut: Udhëzime dhe praktika* (New York; Gjenevë, 2018), fq. 33 dhe 34.

Për t'u mbrojtur kundër këtyre pasojave, hetuesit duhet të pajisen me kuadër ligjor dhe të politikave me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut, për t'i ndihmuar ata që t'i sfidojnë paragjykimet dhe supozimet e tyre dhe t'i forcojnë kapacitetet e tyre për të ndjekur krimin e organizuar.

[27] OHCHR, "Pakicat në sistemin e drejtësisë penale", kontributi i rrjetit të Kombeve të Bashkuara për diskriminimin racor dhe mbrojtjen e pakicave në sesionin e tetë të Forumit për Çështjet e Pakicave, mbajtur në Gjenevë më 24 dhe 25 nëntor 2015.

Rast studimi 14. Legjislacioni kundër profilizimit racor

Ligji i Profilizimit Racor dhe Identitetit i Kalifornisë i vitit 2015 ndalon profilizimin racor dhe të identitetit nga forcat e zbatimit të ligjit dhe kërkon që agjencitë e ligjzbatuese të raportojnë të dhëna në zyrën e Prokurorit të Përgjithshëm lidhur me ankesat që kanë të bëjnë me pretendimet për profilizim racor dhe të identitetit. Ky ligj përcakton edhe themelimin e një bordi këshillues multidisiplinor mbi profilizimin dhe ofron rekomandime për një gamë të gjerë të palëve të interesuara, përfshirë forcat e zbatimit të ligjit dhe politikëbërësit, për t'i avancuar qëllimet e legjislacionit.[a]

[a] Shtetet e Bashkuara, Shteti i Kalifornisë Departamenti i Drejtësisë, "Eliminimi i profilizimit racor dhe të identitetit në zbatimin e ligjit kërkon pjesëmarrjen e të gjithëve!" – Zyra e Prokurorit të Përgjithshëm, 2015.

Rast studimi 15. Profilizimi racor dhe etnik shkel të drejtat e njeriut

Në disa shtete evropiane, njerëzit me prejardhje emigrante ose pakicat Roma dhe Sinti janë subjekt i përdorimit joproporcional të procedurave të ndalimit dhe kërkimit, ndonjëherë të shoqëruara me përdorim të tepruar të forcës.[a] Ngjashëm, në Brazil, është konstatuar se ekziston një kulturë e profilizimit racor në të gjithë sistemin e drejtësisë, me më shumë forcë të përdorur kundër Afro-Brazilianëve në krahasim me të tjerët.[b]

[a] Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë, Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut, *Policia dhe Romët dhe Sintit: Praktikat e mira në ndërtimin e besimit dhe mirëkuptimit*, Seria e botimeve të Njësisë për Çështje Strategjike Policore, vëllimi 9 (Vjenë, 2010), f. 33.

[b] A/HRC/27/68/Add.1.

Figura 12. Elementet bazë të ligjit dhe politikave të bazuara në të drejtat e njeriut për të hetuar krimin e organizuar

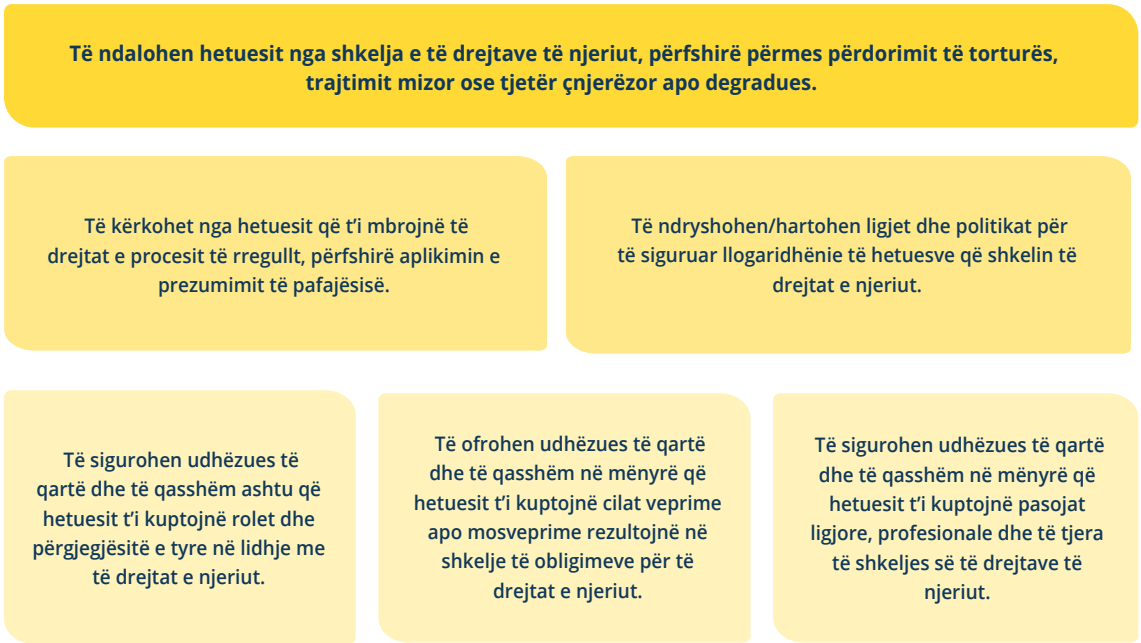

Të kuptuarit e hetimit si bazë për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në ligj dhe politikë

- Cili është roli i policisë, doganave, imigracionit dhe zyrtarëve kufitarë në ndjekjen e krimit të organizuar? A ka polici të komunitetit? A përfshijnë këto shërbime të specializuara për moshën, gjininë dhe të tjera? A kanë kuptim të kontekstit kulturor në të cilin punojnë?
- Cilat janë çështjet kryesore të të drejtave të njeriut dhe gjinisë në hetimet e krimit të organizuar?
- Si identifikojnë ligjet dhe politikat ndikimin e traumës dhe si zvogëlojnë rrezikun e ritraumatizimit në hetimin e krimit të organizuar?
- Cilat modele të vlerësimit të rrezikut dhe zbutjes përdoren nga hetuesit dhe si mund të hartohen ligje dhe politika më të mira për t'i mbështetur praktikat e mira?
- Si mund të ndryshohen ligjet dhe politikat për të mbështetur policinë në ushtrimin e kompetencave legjislative ashtu që të jenë të informuar për traumën dhe që kanë ndjeshmëri për rrezikun e cenueshmërisë ndërsektoriale, ndjeshmëri gjinore dhe mbrojnë të drejtat e njeriut?
- Cila është përbërja gjinore dhe diversiteti dhe kapaciteti për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në polici? Si mund të promovojnë ligjet dhe politikat përfaqësim më të përgjegjshëm në forcat policore?

Nevojiten prova dhe konsultime për të siguruar përgjigje në pyetjet më sipër (shih kapitullin 3).

Figura 13. Këshilla për përfshirje në ligje dhe politika mbi hetimet

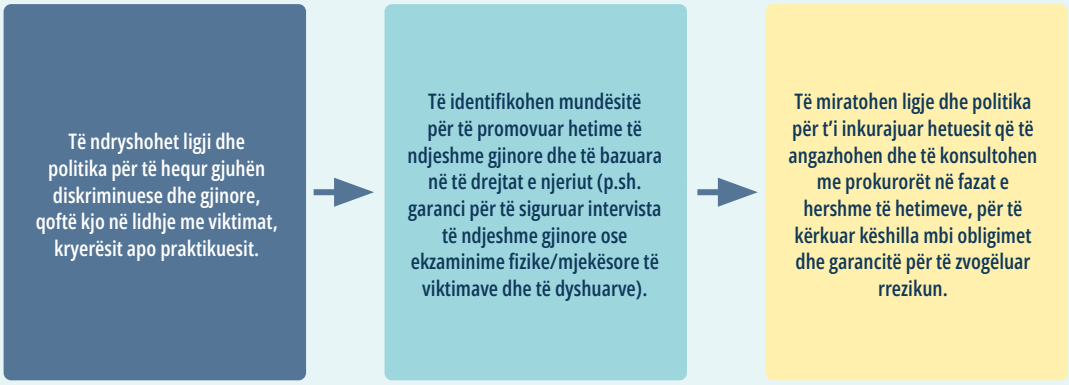

Ka në dispozicion burime të shumta për të mbështetur hetime të ndjeshme gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut. Tabela 12 ofron disa burime për t'i adresuar sfidat e të drejtave të njeriut dhe gjinisë në intervista dhe mbledhjen e informacionit.

Tabela 12. Burimet për zhvillimin e qasjeve të ndjeshme gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut për intervista dhe mbledhje të informacionit nga hetuesit

SFIDA E TË DREJTAVE TË NJERIUT /GJINORE	BURIMI I REKOMANDUAR
Intervistat shtrënguese të viktimave/të dyshuarve cenojnë të drejtat e njeriut dhe rezultojnë në informacion të pasaktë.	**Parimet Mendez**: Parimet për Intervista Efektive për Hetime dhe Mbledhje Informacioni (OSCE 2021) promovojnë rishikimin e kuadrit ligjor dhe dokumenteve të politikave që rregullojnë intervistat, për të siguruar respektim të obligimeve ligjore ndërkombëtare, veçanërisht ndalimin e torturës dhe trajtimit mizor.
Të mbijetuarit e dhunës seksuale shpeshherë intervistohen sërish pa pasur nevojë, nuk informohen për opsionet e tyre dhe nuk u jepet kohë dhe hapësirë për të vendosur nëse dëshirojnë të jenë pjesë e ndjekjes penale. Një trajtim i tillë nuk vë nevojat e tyre në vend të parë dhe shkon në dëm të drejtësisë dhe llogaridhënies.	**Kodi Murad**: Kodi Global i Sjelljes për Mbledhjen dhe Përdorimin e Informacionit për Dhunën Sistematike Seksuale dhe atë të Lidhur me Konfliktin (që ndryshe quhet Kodi Murad, në nder të Nadia Murad) mbështetet në mbledhjen e informacionit nga të mbijetuarit duke respektuar të drejtat e tyre themelore për dinjitet, privatësi, shëndet, siguri, qasje në drejtësi, të vërtetë dhe mjete juridike efektive.
Hetuesve u mungojnë aftësime dhe/ose burime të duhura për të aplikuar qasje të ndjeshme gjinore në ndërveprimet e tyre me njerëz, përfshirë gratë dhe vajzat që janë subjekt i dhunës.	Kapitulli 12 i Manualit për Shërbime Policore me Ndjeshmëri Gjinore për Gratë dhe Vajzat që i nënshtrohen dhunës ofron njohuri mbi rolin e legjislacionit. Moduli 3 i Pakos së Shërbimeve Themelore për Gratë dhe Vajzat Subjekt të Dhunës jep njohuri mbi mbledhjen e informacionit me ndjeshmëri gjinore.[a]

[a] Për më shume informacion se si hetuesit mund t'i identifikojnë dhe të reagojnë ndaj rreziqeve kur punojnë me njerëz të cenueshëm, shih, mes tjerash, burimet e Kolegjit të Policisë së Mbretërisë së Bashkuar.

Hetimet e informuara mbi traumën dhe me ndjeshmëri për cenueshmëritë

Hetuesit që njohin dhe reagojnë ndaj efekteve të dëmshme të krimit të organizuar mbi viktimat apo kryerësit që i hasin në hetime janë më efektivë në hetimin e krimit të organizuar.[28] Hetimet e bazuara në të drejtat e njeriut dhe me ndjeshmëri gjinore mund t'i rrisin gjasat që provat e mbledhura të mbështesin ndjekjet penale dhe të jenë të pranueshme dhe bindëse në gjykatë. Prandaj, ata duhet të pajisen me ligje dhe politika që janë të informuara për traumën, me ndjeshmëri gjinore dhe që i përgjigjen rreziqeve të lidhura me cenueshmërinë.[29]

Tabela 13. Përcaktimi nëse ligji dhe politika mbi hetimet janë të informuara për traumën, kanë ndjeshmëri gjinore dhe i përgjigjen rreziqeve të cenueshmërisë

	E INFORMUAR PËR TRAUMËN A sigurohet që ligjet dhe politikat...	ME NDJESHMËRI NDAJ CENUESHMËRISË A sigurohet që ligjet dhe politikat...
SHVATITI	i mbështesin praktikuesit për të kuptuar ndikimin e gjerë të traumës mbi viktimat, kryerësit dhe të tjerët të prekur nga krimi i organizuar dhe se si kjo mund të ndikojë ndryshe mbi gratë, burrat dhe njerëzit me gjini të ndryshme?	i përgjigjen rreziqeve të cenueshmërisë dhe gjinisë për viktimat, kryerësit dhe të tjerët të prekur nga krimi i organizuar?
PREPOZNATI	i pajisin praktikuesit me shkathtësi të identifikimit të shenjave dhe simptomave të traumës tek viktimat, kryerësit, familjet, stafi dhe të tjerët të përfshirë në hetimin e krimit të organizuar dhe se si këto mund të shfaqen ndryshe midis grave, burrave dhe njerëzve me gjini të ndryshme?	i pajisin praktikuesit me njohuri mbi rreziqet e cenueshmërisë për viktimat, kryerësit, familjet, stafin dhe të tjerët të përfshirë në hetimin e krimit të organizuar?
ODGOVORITI	i pajisin praktikuesit me kapacitete për të reaguar duke integruar njohuritë mbi traumën në përpjekjet hetimore, përfshirë përmes trajtimit diferencial të autorëve?	i pajisin praktikuesit me kapacitete për të reaguar ndaj rreziqeve të cenueshmërisë duke hartuar dhe zbatuar strategji të zbutjes së rrezikut të ndjeshme ndaj gjinisë, përfshirë përmes burimeve adekuate?
ODUPRIJETI SE	i pajisin hetuesit me kapacitete për të rezistuar aktivisht ndaj ritraumatizimit përmes hetimeve ndërsektoriale të çështjeve gjinore dhe të drejtave të njeriut?	i pajisin praktikuesit me kapacitete për të shmangur krijimin e rreziqeve shtesë të cenueshmërisë për palët e tyre në punë, përfshirë përmes trajnimit dhe burimeve adekuate?

Rekrutimi gjithëpërfshirës dhe i larmishëm i hetuesve

Institucionet e drejtësisë penale me ndjeshmëri gjinore janë jetike për të arritur ndryshim transformues për barazinë gjinore dhe janë më të pajisura për të ndjekur krimin e organizuar. Ligjvënësit dhe politikëbërësit duhet të konsiderojnë se si mund të promovojnë rekrutimin gjithëpërfshirës dhe të larmishëm, duke i përfshirë gratë dhe pakicat si hetues të krimit të organizuar.[30] Përfaqësimi i grave në zbatimin e ligjit është parë të çojë në reagime më efektive ndaj krimit me fokus në viktima. Ligjet që përjashtojnë gratë apo të tjerët nga shërbimi si zbatues të ligjit, ose që imponojnë kërkesa diskriminuese të rekrutimit në kundërshtim me të drejtën për barazi, duhet të ndryshohen urgjentisht.[31]

[28] Shih, për shembull, Katherine L. Maldonado-Fabela, "Në frymën e luftës: busull pedagogjike e dashurisë, kujdesit dhe dhembshurisë", Journal of Criminal Justice Education (2023).

[29] Për më shumë informacion mbi traumën, shih, mes tjerash, Shtetet e Bashkuara, Administrata e Shërbimeve për Abuzimin e Substancave dhe Shëndetin Mendor, Departamenti i Shëndetësisë dhe Shërbimeve Njerëzore, "Koncepti i traumës i SAMHSA dhe udhëzimet për qasje të informuar mbi traumën" (2014).

[30] UNODC, Dokument hulumtues: *Krimi i Organizuar dhe Gjinia* f. 30 dhe. 31 (shih shënimin 1).

[31] Shih Konventën për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Gruas, neni 15.

Autoritetet përgjegjëse për rishikimin e legjislacionit të parashohin masa kundër shkeljeve të të drejtave të njeriut gjatë hetimit dhe të referohen në listën kontrolluese 6.2.2

Teknikat e posaçme hetimore

Teknikat speciale hetimore të përfshira në nenin 20 të Konventës kanë implikime për të drejtat e njeriut për personat nën hetim, viktimat dhe hetuesit që i aplikojnë ato.[32] Përdorimi i gabuar i teknikave speciale hetimore mund të rezultojë në shkelje të të drejtave të privatësisë, të drejtës për gjykim të drejtë dhe të drejtës për jetë, mes tjerash. Në raste ekstreme, hetuesit e mbuluar kanë abuzuar me autorizimet e tyre për të kryer sulme fizike dhe seksuale dhe dhunë me bazë gjinore, dhe qeveritë kanë përdorur abuzimin e teknikave të mbikëqyrjes për t'i përndjekur njerëzit. Garancitë për të drejtat e njeriut janë qartë të nevojshme.[33]

Figura 14. Elementet bazë për balancimin e interesit të drejtësisë në ndjekjen e krimineleve të organizuar me atë të të drejtave të njeriut, përfshirë të atyre që ndiqen

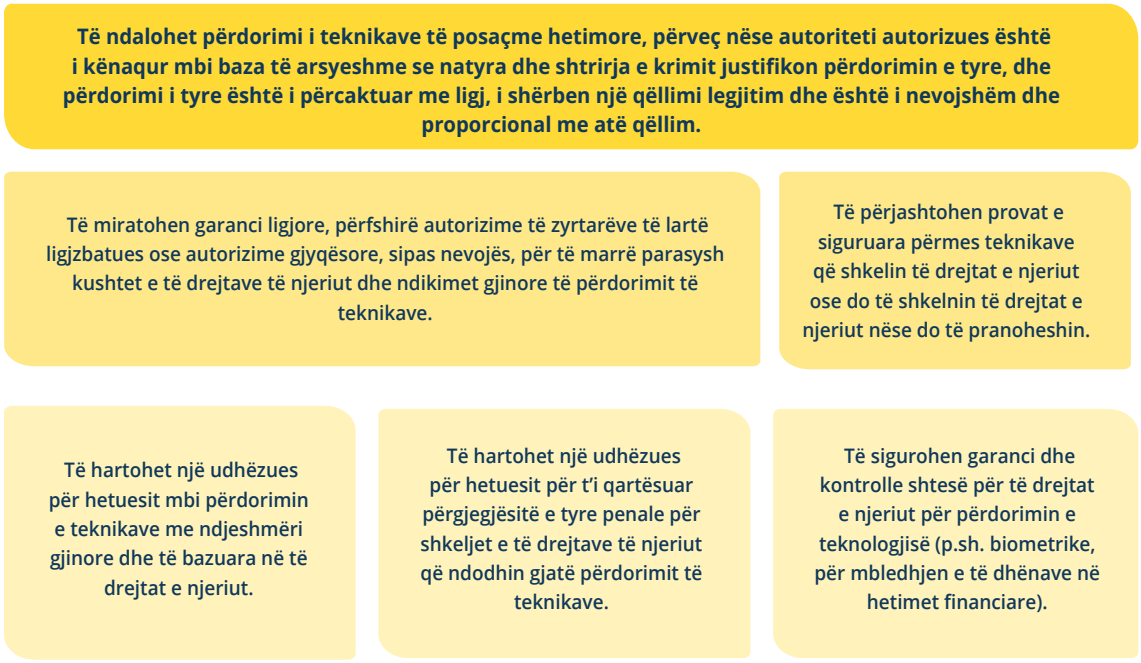

[32] Teknikat e listuara në nenin 20 janë jopërfundimtare dhe përfshijnë dërgesat e kontrolluara, mbikëqyrjen elektronike ose të tjera forma të mbikëqyrjes, operacionet e mbulimit dhe përdorimin e informatorëve.

[33] Shih CTOC/COP/2022/9, Rezoluta 11/1, Aneksi I, i Konferencës së Palëve në Konventën e Krimit të Organizuar dhe CTOP/COP/WG.3/2020/3, para. 62–65.

Figura 15. Përcaktimi nëse mund të përdoren teknikat e posaçme hetimore

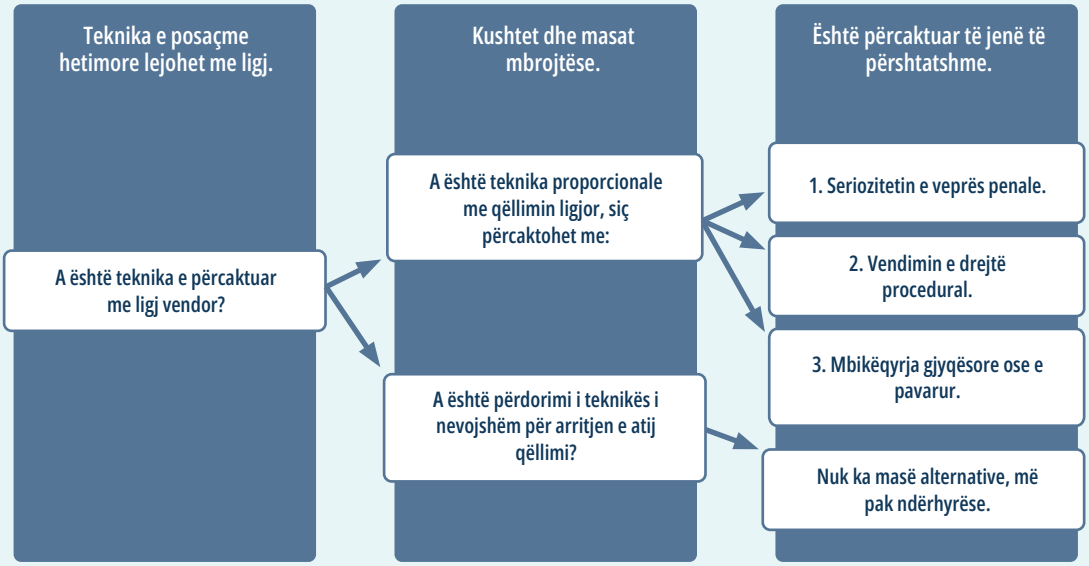

Rast studimi 16. Standardet evropiane për përdorimin e mbikëqyrjes

Komisioni Evropian për të Drejtat e Njeriut ka zhvilluar garancitë minimale që duhet të futen në ligj për të shmangur abuzimin me pushtetin në përdorimin e mbikëqyrjes:

- Natyra e veprës penale që mund të shkaktojë lëshimin e urdhrit për mbikëqyrje.
- Kategoritë e njerëzve që mund të jenë subjekt i një mase të tillë.
- Kufizim i kohëzgjatjes së mbikëqyrjes.
- Procedurat që duhet të ndiqen për shqyrtimin, përdorimin dhe ruajtjen e të dhënave të marra.
- Masat paraprake që duhet të merren kur komunikohen të dhënat palëve të tjera.
- Rrethanat në të cilat regjistrimet mund ose duhet të fshihen ose shkatërrohen.

Gjithashtu kërkohet që organi që lëshon autorizimet të jetë i pavarur dhe të ketë kontroll gjyqësor ose kontroll nga një organ i pavarur mbi organin që lëshon autorizimet. Në përputhje me këtë, një prokuror publik nuk duhet të jetë në gjendje të lëshoj urdhër për mbikëqyrje pa aprovim paraprak nga një gjykatës.[a] Në vendet jashtë Bashkimit Evropian, procedura e drejtë mund të mos përfshijë një gjykatës.

[a] CTOP/COP/WG.3/2020/3, para. 27, duke iu referuar Komisionit Evropian për të Drejtat e Njeriut, Malone kundër Mbretërisë së Bashkuar, Kërkesa nr. 8691/79, aktgjykimi i 2 gushtit 1984, para. 67; Huvig kundër Francës, Kërkesa nr. 11105/84, aktgjykimi i 24 prillit 1990, para. 33; Amann kundër Zvicrës, Kërkesa nr. 27798/95, aktgjykimi i 16 shkurtit 2000, para. 60; dhe Iordachi dhe të tjerët kundër Moldavisë, Kërkesa nr. 25198/02, aktgjykimi i datës 10 shkurt 2009, para. 40.

Për më shumë informacion mbi integrimin e të drejtave të njeriut në përdorimin e teknikave speciale hetimore, shih *Dokumentin hulumtues të UNODC: Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Ligji Ndërkombëtar i të Drejtave të Njeriut* (Vjenë, 2022), f. 35–38

Për dispozitat legjislative model për të mbështetur përdorimin e teknikave të posaçme hetimore, shih *Dispozitat Legjislative Model Kundër Krimit të Organizuar*, botimi i dytë. (Vjenë, 2021), kap. III

Konfiskimi dhe shitja e pasurive

Dispozitat e Konventës lidhur me sekuestrimin, konfiskimin dhe asgjësimin e të ardhurave nga krimi ose pronat (nenet 12, 13 dhe 14) mund të ngjallin shqetësime të të drejtave të dhe çështjeve gjinore. Mbijetesa e familjeve mund të varet nga të ardhurat e krimit.[34] Konfiskimi mund të ketë efekt joproporcional gjinor, për shembull nëse gratë përdoren nga grupet e krimit të organizuar për t'i fshehur pasuritë.[35] Në anën tjetër, në mënyrë ideale, shtetet mund t'i ripërdorin pasuritë e konfiskuara dhe të ardhurat e krimit për t'i avancuar të drejtat e njeriut dhe barazitë gjinore, duke përmirësuar ndjekjen e kriminelëve të organizuar, financimin e kompensimit dhe rimbursimin e viktimave, si dhe fuqizimin e njerëzve dhe komuniteteve në përpjekjet për të parandaluar krimin e organizuar.[36]

Figura 16. Elementet bazë të shitjes së pasurisë dhe të hyrave të konfiskuara me ndjeshmëri gjinore dhe e bazuar në të drejtat e njeriut

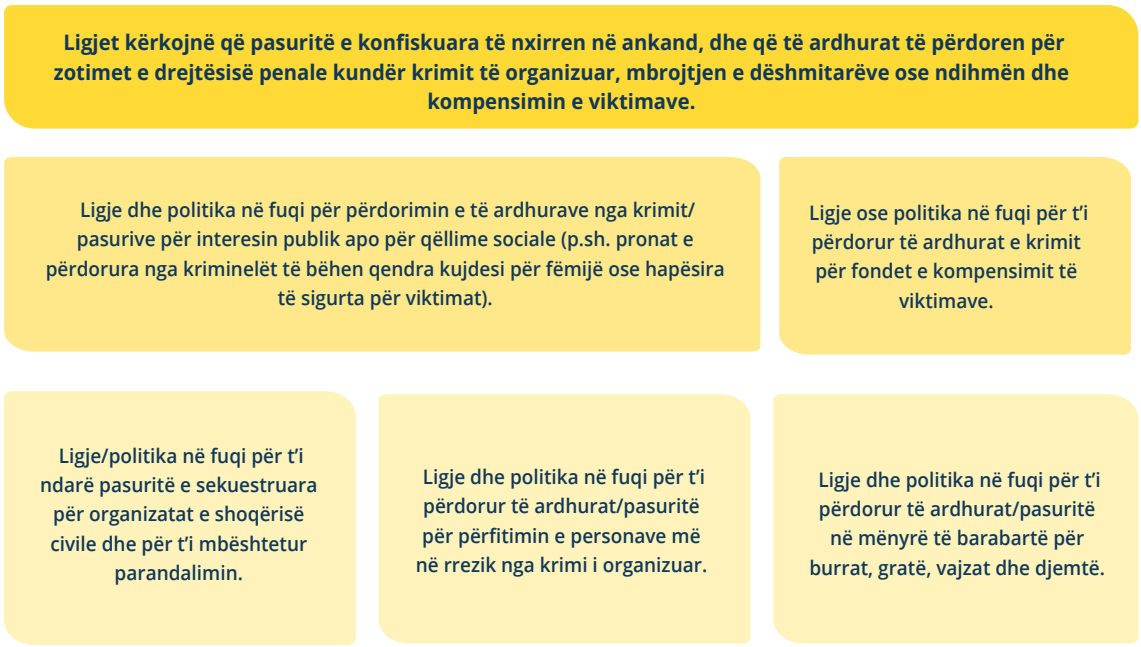

[34] Në këtë aspekt, nenet 12 (8) dhe 13 (8) garantojnë që konfiskimi nuk duhet të interpretohet në dëm të të drejtave të palëve të treta në mirëbesim.

[35] UNODC, Dokument hulumtues: *Krimi i Organizuar dhe Gjinia*, f. 35 (shih shënimin 1).

[36] Shih seksionin 4.1 mbi parandalimin. Organizatat e shoqërisë civile mund t'i referohen Partners Albania for Change and Development, "Udhëzues praktik për OJQ-të: krijimi i ndërmarrjeve sociale në asetet e konfiskuara nga krimi i organizuar" (Tiranë, 2020). [[LINK]]

Rast studimi 17. Asetet e konfiskuara përdoren për qëllime sociale në Ballkanin Perëndimor

Shumica e vendeve në Ballkanin Perëndimor kanë mekanizma në fuqi që lejojnë konfiskimin e pasurive dhe ripërdorimin e tyre për qëllime sociale. Në Shqipëri, me ligj është themeluar fondi për përdorimin e pasurive të konfiskuara për parandalimin e krimit nga shteti dhe komuniteti social, për edukim ligjor dhe për ndërmarrje sociale.[a] Shembull i ndërmarrjes së tillë është projekti i zbatuar bashkërisht me Partneritetin Global mbi Politikat e Drogës dhe Zhvillimin, përmes të cilit makinat e konfiskuara që më parë i përkisnin autorëve të krimit shndërrohen në biblioteka mobile që udhëtojnë në zonat e largëta ku fëmijët mund të huazojnë librat.[b] Në Bosnje dhe Hercegovinë, Mal të Zi, dhe Serbi, pasuritë që nuk shiten mund të dhurohen për qëllime humanitare ose t'u besohen autoriteteve për ripërdorim. Në Maqedoni të Veriut, ushqimet, veshjet dhe pijet e sekuestruara mund t'i dhurohen shoqërisë civile. Shembuj janë pronat e konfiskuara nga kriminelët në Serbi që janë ripërdorur si hapësirë e sigurt për të rinjtë me probleme me ligjin, shtëpia për njerëzit me autizëm dhe qendra e trajtimit për fëmijët që vuajnë nga kanceri.[c]

[a] Saša Gjorgjeviq, "Ballkani rezilient: ripërdorimi social i pasurive të konfiskuara" (Gjenevë, Nisma Globale kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar, 2022), fq. 10–12

[b] Partneriteti Global mbi Politikat dhe Zhvillimin e Drogës, "Shqipëria: sigurimi i jetesës – rruga e transformimit nga të ardhurat ekonomike të paligjshme në ato të ligjshme", 2023.

[c] Gjorgjeviq, "Ballkani rezilient", fq. 10–12.

Rast studimi 18. Pasuritë e kthyera të përdorura për të mbështetur komunitetet e cenueshme

Hetimet e kryera në qershor 1998 pas vdekjes së Gjeneralit Sani Abacha, Presidenti i Nigerisë në periudhën 1993 deri në 1998, zbuluan se ai kishte vjedhur miliarda dollarë nga populli nigerian, të cilat ishin pastruar përmes disa shteteve. Rreth 800 milionë dollarë u kthyen në para të gatshme dhe pasuri, dhe u përdorën nga Qeveria për projekte të banimit dhe edukimit në 36 shtete të Nigerisë.[a]

[a] Ignacio Jimu, *Menaxhimi i Procedurave të Kthimit të Pasurive: Rasti i Nigerisë, Perusë, Filipineve dhe Kazakistanit, Seria e Dokumenteve të Punës*, nr. ; (Basel, Zvicër, Basel Institute on Governance and International Centre for Asset Recovery, 2009), p. 7

4.2.3 NDJEKJA PENALE, GJYKIMI DHE SANKSIONET

Ndjekja, gjykimi dhe ndëshkimet e shqiptuara nga sistemi i drejtësisë penale duhet të jenë me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut për viktimat, kryerësit dhe të tjerët që vijnë në kontakt me të. Neni 11 i Konventës duhet të zbatohet në përputhje me të drejtat e proces të rregullt. Në rastet kur shqiptohet paraburgim pa proces të rregullt, pasoja mund të jetë ndalimi arbitrar dhe shkelja e prezumimit të pafajësisë, gjë që mund të rrezikojë përmbysjen e dënimit, duke ndikuar më pas në të drejtat e viktimave. Paraburgimi gjithashtu mund të ndërhyjë në aftësinë e të akuzuarit për t'u përgatitur për gjykim, në kundërshtim me të drejtën për gjykim të drejtë dhe interesat e drejtësisë. Politikat që lejojnë veprime jashtëgjyqësore kundër krimit janë në kundërshtim me detyrimet e shteteve sipas së drejtës ndërkombëtare.[37]

Për më shumë rreth konsideratave për të drejtat e njeriut në paraburgim, shih Dokumentin Hulumtues të UNODC: *Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Ligji Ndërkombëtar i të Drejtave të Njeriut* (Vjenë, 2022), f. 38–40

[37] Për shembull, veprimet e supozuara jashtëgjyqësore në lidhje me "luftërat kundër drogës" ngrenë shqetësime për të drejtat e njeriut. Shih Gjykatën Ndërkombëtare Penale, "Dhoma Paraprake I e GJND-së autorizon Prokurorin për të rifilluar hetimet në Filipine", 26 janar 2023.

Ndëshkimet me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut

Ndëshkimet e shqiptuara duhet të marrin parasysh peshën e veprës, në përputhje me nenin 11(1) të Konventës, në përputhje me detyrimet e shtetit për të drejtat e njeriut. Kështu, ndëshkimet duhet të sigurojnë drejtësi për viktimat, pa shkelur të drejtat e njeriut të kryerësit dhe kështu të shmangin privimin arbitrar të lirisë ose trajtimin apo ndëshkimin mizor, çnjerëzor ose poshtërues, përfshirë edhe vendosjen e dënimit me vdekje.[38] Ndëshkimet gjithashtu duhet të marrin parasysh pasojat gjinore të të drejtave të njeriut të dënimit. Këtu mund të jenë relevante historia e viktimizimit e shumë grave kryerëse dhe përgjegjësia e tyre për kujdesin.

NDIKIMI INDIVIDUAL

- Çfarë ndikimi kanë masat ndëshkuese te individët, duke marrë parasysh ndërsektorialitetin?
- Çfarë roli luajnë trauma dhe cenueshmëria në përvojën e një personi të burgosur dhe në perspektivat e tij për rehabilitim?

NDIKIMI SOCIAL

- Çfarë ndikimi ka burgosja e fituesit të vetëm të të ardhurave, kujdestarit kryesor ose prindit që gjidhënës në familjet e tyre (prindërit e moshuar/fëmijët)?
- Çfarë është ndikimi ekonomik dhe social në komunitet nga burgosja?

NDIKIMI NË REAGIM

- Si ndikojnë ndëshkimet në përpjekjet për të ndjekur krimin e organizuar?
- Çfarë ndikimi kanë masat ndëshkuese në recidivizëm?
- Çfarë ndikimi kanë masat ndëshkuese në marginalizimin social dhe pabarazinë mbi të cilën lulëzon krimi i organizuar?

Rast studimi 19. Burgosja në rritje, veçanërisht e grave

Hulumtimi i UNODC ka mbipopullim në burgje në gjysmën e të gjitha vendeve, ndërsa numri i personave të ndaluar në burgje shënon rritje globale (11.7 milionë deri në fund të vitit 2019). Përderisa shumica e njerëzve në burgje janë burra (93 për qind), numri relativ i grave është duke u rritur me ritëm më të shpejtë.[a] Në disa shtete, shkalla e burgosjes së grave po rritet veçanërisht në lidhje me veprat penale të drogës. Në Tajlandë, 84 për qind e grave të burgosura po vuajnë dënimin për vepra penale të drogës.[b] Burgosja e grave, veçanërisht kur ato janë në pozitë të pafavorshme në arsim dhe ekonomi, dhe/ose kujdestare kryesore të fëmijëve dhe prindërve të moshuar, mund të ketë ndikime në të drejtat e njeriut për familjet e tyre. Kur ato janë kryerëse të veprave të lehta, burgosja e tyre bën pak për t'i shpërndarë grupet e krimit të organizuar të përfshirë në tregtinë e drogës, por vazhdon ciklin e pozitës së pafavorshme nga i cili ushqehet.[c] Këto realitete duhet të bëjnë që ligjvënësit dhe politikëbërësit të mendojnë për dimensionet gjinore dhe të të drejtave të njeriut të burgosjes.

[a] UNODC, "Pothuajse dymbëdhjetë milionë njerëz të burgosur globalisht, afro një e treta e tyre pa dënim të plotfuqishëm, ndërsa burgjet janë të mbipopulluar në gjysmën e shteteve", Data Matters Nr. 1 (Vjenë, 2021) f. 3 dhe 4.

[b] Instituti Tajlandez i Drejtësisë dhe Universiteti Griffith, *Rruga e grave në burgje, përmes dhe jashtë burgut: Të kuptuarit e Nevojave, Sfidave dhe Sukseseve të Grave të Burgosura për Vepra Penale të Drogës dhe Rikthimi në Komunitet, Tajlandë* (Bangkok, 2021), f. 8

[c] UNODC, *Dokument hulumtues: Krimi i organizuar dhe gjinia*, f. 37.

Marrja në konsideratë e këtyre pyetjeve është kritike për të siguruar që ligji dhe politika i lejojnë praktikuesit e drejtësisë penale të aplikojnë qasje të ndjeshme gjinore dhe të bazuar në të drejtat e njeriut që përballen me faktorët që ushqejnë krimin e organizuar në vend që t'i përkeqësojnë ato.[39]

[38] UNODC, Dokument hulumtues: *Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar*, f. 40–44 (shih shënimin 6); dhe OHCHR, "Dënimi me vdekje: korniza ndërkombëtare". Në dispozicion në www.ohchr.org/en/topic/death-penalty/international-framework.

[39] Shih, për shembull, Maldonado-Fabela, "Në frymën e luftës" (shih shënimin 30).

Masat ndëshkuese alternative dhe qasjet e drejtësisë restauruese

Politikëbërësit dhe ligjvënësit duhet t'u japin mundësi praktikuesve të drejtësisë penale për të lejuar ndëshkime alternative. Alternativat specifike gjinore, duke përfshirë ndëshkimin ekonomik, arresti shtëpie, shërbimi komunitar dhe trajtimin jo-institucional, ndër të tjera, mund të jenë të dobishme. Lista jopërfundimtare e masave të mundshme mund të gjendet në tabelën 14 më poshtë.[40] Dënimet alternative të përcaktuara në ligj dhe politikë duhet të kenë një element ndëshkues që është i përshtatshëm për çështjen e krimit të organizuar dhe të jenë në përputhje me normat dhe standardet e të drejtave të njeriut.[41] Mund të merret parasysh edhe qasja restauruese e drejtësisë për viktimat, kryerësit dhe komunitetin.[42]

Tabela 14. Konsideratat gjinore dhe të drejtat e njeriut për ligjet dhe politikat mbi ndëshkimet

LIGJET DHE POLITIKAT NUK DUHET TË	LIGJET DHE POLITIKAT DUHET TË
Përfshijnë dënime minimale të detyrueshme që shkelin detyrimet për të drejtat e njeriut.	Sigurojnë ndëshkime që marrin parasysh peshën e veprës në përputhje me nenin 11(1) të Konventës.
Shqiptojnë dënime që janë vetëm ndëshkuese dhe nuk i shërbejnë interesave publike, sepse nuk i shërbejnë asnjë qëllimi rehabilitues dhe nuk reduktojnë recidivizmin.	Shqiptojnë ndëshkime që janë parandaluese dhe ndëshkuese dhe lejojnë gjyqtarët dënues që të marrin parasysh rrethanat lehtësuese dhe rënduese në përputhje me Rregullat e Kombeve të Bashkuara për Trajtimin e Grave të Burgosura dhe Masat Alternative për Gratë Kryerëse (Rregullat e Bangkokut) dhe Konventën për të Drejtat e Fëmijës për fëmijët në konflikt me ligjin.
Diskriminojnë kundër kryerësve burra, gra ose të gjinive të ndryshme për çfarëdo arsye.	Marrin parasysh moshën, aftësinë e kufizuar, gjininë dhe dinamikat e tjera ndërsektoriale të burgosjes dhe shqiptimit të dënimeve përmes masave të dënimit që lejojnë marrjen e vendimeve të përshtatshme bazuar në rrethanat individuale (në vend që, për shembull, të lejojnë masa alternative vetëm për gratë).
Shqiptojnë dënim me vdekje në kundërshtim me detyrimet sipas së drejtës ndërkombëtare.[a]	Dënimi me vdekje pengon të drejtat progresive të njeriut. Në ato pak Shtete që ende nuk është hequr, e drejta ndërkombëtare e të drejtave të njeriut kërkon, minimalisht, përmbushjen e plotë të kufizimeve të qarta të parashikuara në Paktin Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike dhe Konventën për të Drejtat e Fëmijës.

[a] UNODC, Dokument hulumtues: Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe e Drejta Ndërkombëtare e të Drejtave të Njeriut (40), f. 40– 44 ; dhe Dokumenti hulumtues i UNODC: Krimi i Organizuar dhe Gjinia , f. 37 dhe 38.

[40] Shih Rregullat e Kombeve të Bashkuara për Trajtimin e Grave të Burgosura dhe Masat Alternative për Gratë Kryerëse (Rregullat e Bangkokut) (rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme 65/229, aneksi), rregulli 57. Shih edhe rregullin 8.2 të Rregullave Standarde Minimale të Kombeve të Bashkuara për Masat Alternative (Rregullat e Tokios) (rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme 45/110, aneksi), për listën e plotë të dënimeve alternative; dhe UNODC. *Manual për Parimet Themelore dhe Praktikat Premtuese për Alternativat ndaj Burgosjes*, Seria e Manualit të Drejtësisë Penale (Vjenë, 2007).

[41] Shih UNODC, Manual mbi Parimet Themelore dhe Praktikat Premtuese. Ligjet dhe politikat duhet të sigurojnë qasje të shpejtë dhe efektive në drejtësi për t'i reduktuar vonesat në sistemin e drejtësisë penale, veçanërisht për personat në paraburgim, duke përfshirë dhënien e ndihmës juridike për të akuzuarit në përputhje me Parimet dhe Udhëzimet e Kombeve të Bashkuara për Qasjen në Ndihmën Juridike në Sistemet e Drejtësisë Penale (rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme 67/187, aneksi).

[42] Shih UNODC, *Manual për programet e drejtësisë restoruese, botimi i dytë* (Vjenë, 2020).

Faktorët rëndues dhe lehtësues në caktimin e dënimit

Faktorët rëndues dhe lehtësues duhet të marrin parasysh analizimin ndërsektorial gjinor dhe të të drejtave të njeriut për atë se si operojnë grupet e krimit të organizuar. Rrethanat rënduese mund të lidhen, për shembull, me abuzimet e të drejtave të njeriut dhe dhunën me bazë gjinore. Rrethanat që mund të konsiderohen lehtësuese përfshijnë kryerësin që ndodhet nën ndikimin e shtrëngimit, frikësimit ose shfrytëzimit, apo nëse vuan nga kapaciteti i reduktuar mendor (për shembull, si pasojë e aftësisë së kufizuar). Parimi i mosndëshkimit duhet të zbatohet në fazën e dënimit për të siguruar që një person të mos mbahet përgjegjës penalisht nëse ai/ajo nuk ka elementin *mens rea* (elementi i dashjes kriminale).

Rast studimi 20. Faktorët lehtësues në krimet e botës së egër në Malawi

Malawi ka nxjerrë Udhëzime për Dënime në Krimet e Botës së Egër në Gjykatat e Malawit (tetor 2017), për veprat penale të kryera sipas Aktit të Parqeve Kombëtare dhe Botës së Egër (Amendamenti) 2017. Neni 110A i këtij Akti ka të bëjë me krimet e lidhura me speciet e rrezikuara që mund të përfshijnë dënim me burgim prej 30 vjetësh. Faktorët rëndues dhe lehtësues demonstrojnë përpjekjet e ligjvënënsve për t'i balancuar interesat kundërthënëse. Faktorët rëndues përfshijnë kryerjen e veprës në bashkëpunim me të tjerët, kryerjen për qëllime komerciale, rrezik të lartë për shëndetin publik, i akuzuari nëpunës publik dhe ndikimi në komunitet. Faktorët lehtësues përfshijnë provat që kryerësi nuk ishte mendje të shëndoshë, nuk është shkaktuar asnjë lëndim ndaj kafshës, kryerësi është detyruar të përfshihet me shtrëngim ose frikësim dhe qëllimi ishte mbijetesa e kryerësit dhe familjes së tij të afërme.

Tabela 15. Konsideratat për aplikimin e perspektivës së ndjeshme gjinore ndërsektoirale për hartimin e ligjeve dhe politikave për zbatimin e nenit 11 të Konventës

PROCEDURA PARAPRAKE	• Çfarë mund të jetë motivimi i një personi për ta kryer një krim? • Çfarë faktorësh ndërsektorialë, si klasa, etnia, statusi ekonomik dhe gjinia përcaktojnë nëse një person ka qasje në burime për ndihmë juridike dhe aftës të paguajë garanci ose të merr pjesë në marrëveshjen për pranim të fajësisë? • Cili është ndikimi i mundshëm te një person në paraburgim, duke marrë parasysh moshën e tyre (të re apo të vjetër) dhe gjininë? • Çfarë ndikimi mund të ketë paraburgimi në të drejtat e një personi për gjykim të drejtë?[a] • Cilat mund të jenë nevojat e veçanta të një personi për të pasur qasje në të drejtat e tij në paraburgim? • Kur dhe si duhet të shmanget një person nga ndjekja penale? Kush mund ta bëjë atë përcaktim dhe mbi çfarë baze?
GJYKIMI	• Si mund t'i shohin gjyqtarët kryerësit e ndryshëm bazuar në seksin ose gjininë e tyre dhe si do të ndikojnë këndvështrimet e tyre në vendimet që marrin? • Çfarë provash kërkohen për të përcaktuar nivelin e veprimit në kryerjen e veprës penale? • Çfarë provash kërkohen për të përcaktuar kush përfiton nga kryerja e krimit? • Cilat rrethana rënduese dhe lehtësuese duhet të jenë relevante dhe cilat burime të njohurive pajisin gjyqtarët për të bërë përcaktim rreth tyre?
PERIUDHA PAS GJYKIMIT	• Në çfarë mënyre dënimet mund t'i marrin parasysh karakteristikat ndërsektoriale të individit, identitetin gjinor, përfshirë si prind dhe/ose kujdestar? • Kur mund të jenë të përshtatshme alternativat ndaj burgimit, për shembull për prindërit/kujdestarët që mund të kenë nevojë të jenë afër familjeve të tyre? • Si ndikon burgosja dhe vendosja e dosjes penale tek burrat, gratë dhe njerëzit me identitete të ndryshme seksuale dhe gjinore, si dhe njerëzit me etni dhe status të ndryshëm emigracioni? • Çfarë pengesash mund të hasin njerëzit me identitete të ndryshme për të pasur qasje në kujdes pas lirimit dhe si mund të adresohen këto pengesa nga legjislacioni dhe politika? • A është kujdesi pas lirimit adekuat për nevojat ndërsektoriale të burrave, grave dhe njerëzve të të gjitha gjinive? Si mund të identifikohen këto nevoja?

[a] Një studim i vitit 2022 në Meksikë, "Dënimi pa gjykim: gjinia dhe procedurat e shkurtuara në sistemin e drejtësisë penale meksikane – përmbledhje ekzekutive", gjeti se përdorimi i procedurave të shkurtuara ishte në dëm të grave kryerëse të krimeve federale dhe nuk lejonte aplikimin e konsideratave gjinore në procedurat e drejtësisë penale.

Konsultimi dhe provat do të jenë të dobishme për t'iu përgjigjur pyetjeve të mësipërme (shih kapitullin 3)

Rast studimi 21. Standardet Skoceze për fëmijët në konflikt me ligjin

Në qershor të vitit 2021, Qeveria e Skocisë publikoi Standardet për personat që punojnë me fëmijët në konflikt me ligjin 2021. Këto standarde ofrojnë fleksibilitet për sa i përket alternativave ndaj ndjekjes penale, procedurat gjyqësore dhe privimin e lirisë, mes tjerash. Standardet gjithashtu japin udhëzim për praktikuesit lidhur me legjislacionin dhe politikat e brendshme për t'i përmbushur përgjegjësitë e tyre në përputhje me detyrimet për të drejtat e njeriut, përfshirë nenin 40 të Konventës për të Drejtat e Fëmijës, i cili mbron të drejtat e fëmijëve të akuzuar për kryerjen e një vepre penale.

Rast studimi 22. Arritja e sistemit të drejtësisë miqësore për fëmijët në Kenia

Sistem i drejtësisë miqësor për fëmijët është ai që mbron të drejtat themelore të fëmijëve në konflikt dhe në kontakt me ligjin. Kushtetuta e Kenias dhe instrumentet ndërkombëtare për të drejtat e fëmijëve përkatëse për të cilat Kenia është palë, mbështesin arritjen e një sistemi drejtësie miqësor për fëmijët në Kenia. *Zyra e Drejtorit të Prokurorisë Publike në Kenia ka hartuar Udhëzuesin për Prokurorët për Fëmijët në Sistemin e Drejtësisë Penale*. Udhëzuesi ka për qelli të rrisë ndërgjegjësimin dhe të kuptuarit e të drejtave të fëmijëve në konflikt ose kontakt me ligjin dhe shërben si kornizë praktike për t'i udhëzuar prokurorët si t'i trajtojnë rastet që përfshijnë fëmijët në sistemin e drejtësisë penale.[a]

[a] Keni, Zyra e Drejtorit të Prokurorisë Publike. Udhëzues i prokurorisë për fëmijët në sistemin e drejtësisë penale (Nairobi, 2020).

Rast studimi 23. Ndihma juridike në Afrikë

Karta Afrikane për të Drejtat e Njeriut dhe të Popujve përcakton të drejtën për mbrojtje dhe ofrim të ndihmës juridike në çështjet penale. Parimet dhe Udhëzimet mbi të Drejtën për Gjykim të Drejtë dhe Ndihmën Juridike në Afrikë i bëjnë thirrje Shteteve të sigurojnë që të akuzuarit kanë të drejtë në ndihmë juridike. Kushtetutat e disa shteteve mbrojnë të drejtën për ndihmë juridike. Ndihma juridike është e mbrojtur me kushtetutë me shpenzime shtetërore në Cape Verde (neni 33 (3)); Egjipt (neni 67); Etiopi (neni 52); Gambi; Malawi (neni 42 (1) (c)); Mozambik (neni 62 (2)), Ugandë (neni 28 (3) (e)) dhe pa sqarime se kush i mbulon shpenzimet në Angola (neni 36 (1)); Burkina Faso (neni 4); Republika Demokratike e Kongos (neni 19); Xhibuti (neni 10); Gana (19 (2) (f)); Lesoto (kapitulli II, 12 (2) (d)); Mali (neni 9); Namibia (neni 12 (1) (e)); Nigeria (kapitulli IV, 36 (6)); Sao Tome dhe Principe (neni 40 (1) dhe (3)) dhe Sierra Leone (neni 23 (5) (c)).[a]

[a] UNODC, *Aksesi në Ndihmën Juridike në Sistemet e Drejtësisë Penale në Afrikë: Raporti i anketës* (Vjenë, 2011), Aneksi I.

Shih ***Ligjin Model mbi Ndihmën Juridike në Sistemet e Drejtësisë Penale me Komente*** (UNODC, 2017) dhe ***Manualin mbi Sigurimin e Cilësisë së Shërbimeve të Ndihmës Juridike në Proceset e Drejtësisë Penale: Udhëzime praktike dhe praktika premtuese*** (UNODC, 2019)

Figura 17. Përfshirja e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut në ndjekjen e grupeve të organizuara kriminale

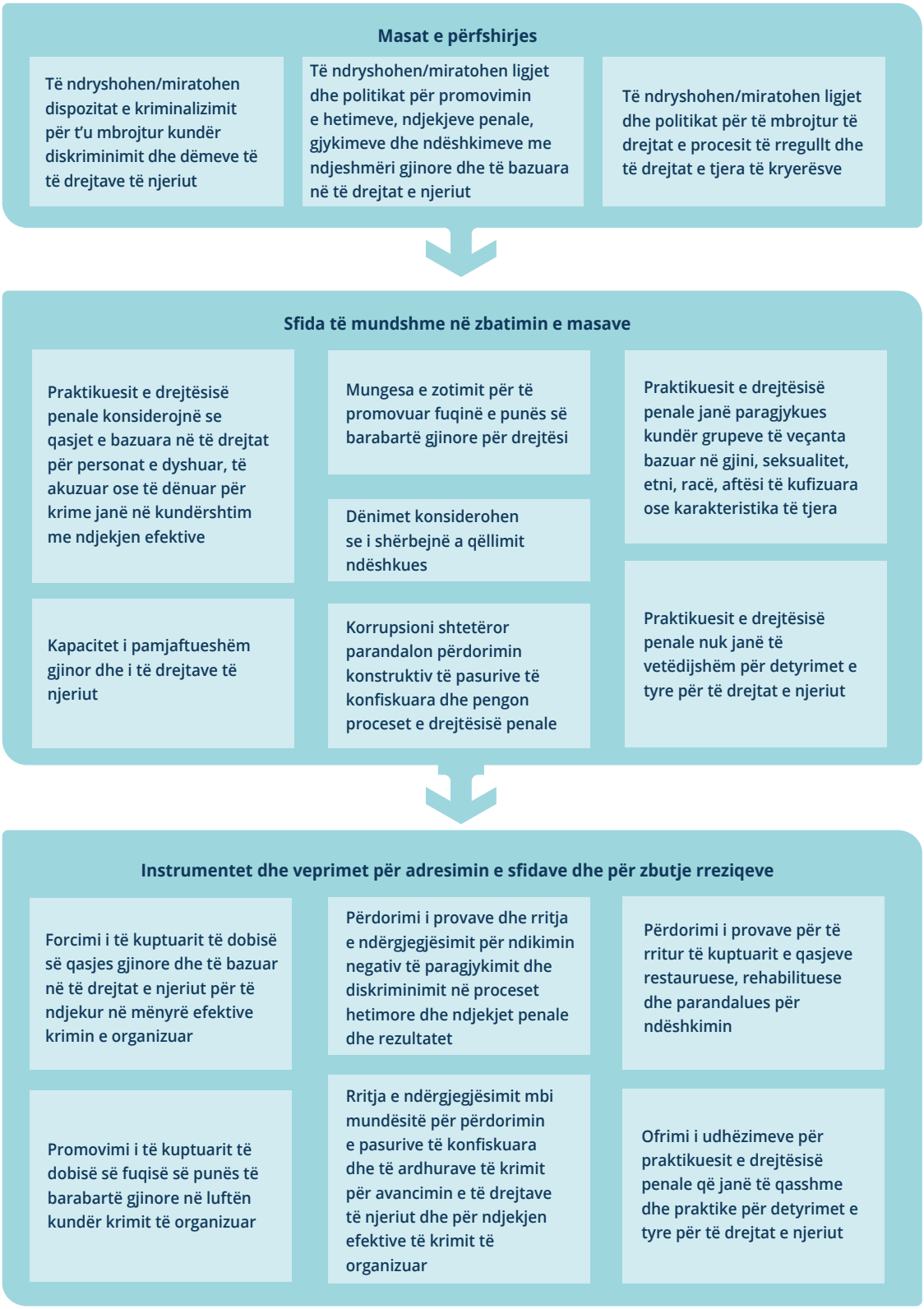

4.3
OBJEKTIVAT E MBROJTJES

PIKAT KRYESORE:

- **Qasjet e mbrojtjes me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut janë më efektive dhe u shërbejnë objektivave të ndjekjes dhe parandalimit të krimit të organizuar.**
- **Të kuptuarit e dimensionit gjinor të hakmarrjes dhe frikësimit nga grupet e krimit të organizuar, rrit aftësinë e shteteve për t'i përmbushur detyrimet për t'i mbrojtur ata që janë në rrezik.**
- **Qasjet me fokus te viktima dhe me ndjeshmëri gjinore reduktojnë rreziqet e dëmtimit të të drejtave të njeriut të shkaktuara nga proceset e drejtësisë penale dhe forcojnë rezultatet e drejtësisë penale.**
- **Kompensimet dhe restitucionet me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut ofrojnë mbështetje efektive për viktimat duke reduktuar barrën që lidhen me ndikimin afatgjatë të krimit dhe janë më me kosto-efektive për shtetet.**

Përmbledhje e pikës 4.3: Komponentët mbrojtës në legjislacion dhe politikë

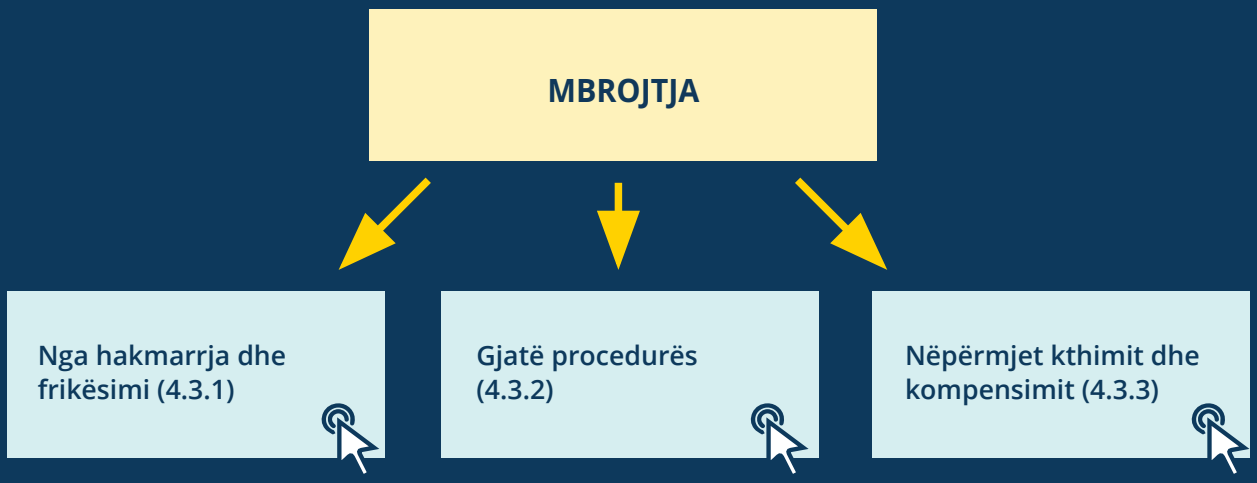

Hapat për të përfshirë çështjen gjinore dhe të drejtat e njeriut në mbrojtje

Hapi 1

Të merret parasysh legjislacioni ekzistues dhe instrumentet e politikave që janë relevante për mbrojtjen, duke përfshirë ligjet vendore për krimin e organizuar ndërkombëtar, procedurën penale, mbrojtjen e viktimave/dëshmitarëve, mbrojtjen e fëmijëve dhe regjimet e vizave për mbrojtjen.

Hapi 2

Analizo shkallën në të cilën instrumentet ekzistuese integrojnë konsideratat gjinore dhe të të drejtave të njeriut.

Të identifikohen barrierat që grupet e cenueshme ose të margjinalizuara mund t'i hasin në qasjen në mbrojtje.

Përcakto rreziqet gjinore dhe të të drejtave të njeriut që dalin nga zbatimi i kornizave ekzistuese normative.

Hapi 3

Përcaktoni se si mund të zbuten rreziqet e identifikuara dhe të forcohet mbrojtja përmes legjislacionit, politikave dhe strategjive të reja dhe/ose të ndryshuara.

KUSH ËSHTË VIKTIMË? KUSH ËSHTË DËSHMITAR?

Shprehjet "viktimë" dhe "dëshmitar" përdoren në Konventë, por nuk janë të përkufizuara. Në përputhje me këtë instrument, kjo Pako e instrumenteve përdor shprehjen "viktimë", duke pranuar se termi "i mbijetuar" mund të konsiderohet më i përshtatshëm në kontekste të ndryshme.[43] Qasja me fokus në viktima do të thotë që shprehja më e përshtatshme është ajo që preferohet nga individi.[44] Shprehja "dëshmitar" kuptohet përgjithësisht për qëllimet e kësaj Pakoje të instrumenteve për të nënkuptuar çdo person, pavarësisht statusit të tyre juridik (informator, dëshmitar, zyrtar gjyqësor, agjent nën mbulim apo tjetër), që zotëron informacion që mund të jetë i rëndësishëm si provë. Ligjvënësit dhe politikëbërësit duhet të kontrollojnë se si janë përkufizuar ose si kuptohen këto shprehje në juridiksionin e tyre.

4.3.1 MBROJTJA NGA HAKMARRJA DHE FRIKËSIMI

Neni 24 (1) dhe 25 (1) i Konventës kërkon që dëshmitarët dhe viktimat të mbrohen nga hakmarrja ose frikësimi. Jo të gjitha masat mbrojtëse kërkojnë legjislacion, por disa po. Shumë raste kundër kriminelëve të organizuar dështojnë në mungesë të deklaratave të viktimave/dëshmitarëve, duke e bërë mbrojtjen e tyre thelbësore për ndjekjen e drejtësisë. Rreziku është i lartë; vrasjet e dëshmitarëve, madje edhe të praktikantëve të drejtësisë penale, janë të zakonshme.

Masat mbrojtëse lidhen me njerëz të vërtetë. Aktivisti mjedisor, Chut Wutty, u vra në vitin 2012 ndërsa ishte duke dokumentuar prerjet e paligjshme të pyjeve në Provincën Koh Kong të Kamboxhias.[45] . Fituesi i Çmimit Ndërkombëtar të Lirisë së Shtypit, Javier Valdez Cárdenas u vra në vitin 2017 në Sinaloa, Meksikë, për mbulimin e krimit të organizuar dhe korrupsionit në Meksikë. Marielle Franco, e cila nga një favella në Rio u ngrit për t'u bërë këshilltare qyteti, u qëllua për vdekje me shoferin e saj në vitin 2018, duke lënë pas të fejuarin dhe vajzën e saj dhjetëvjeçare. Njerëz si këta – dhe ata që do të vdesin më pas – duhet t'iu rikujtojnë ligjvënësve dhe politikëbërësve rëndësinë dhe urgjencën e përgjegjësisë së tyre për të ofruar mbrojtje.[46]

Artisti-aktivist lokal Dante Aguilera duke punuar në një mur të organizuar nga komuniteti në përkujtim të përvjetorit të pestë të vrasjes së gazetarit Javier Valdez Cárdenas në Culiacán, Sinaloa, Meksikë.

Foto nga Dr. Michael Lettieri, 15 maj 2022.

Murali i përfunduar i Javier Valdez Cárdenas me thirrjen "Këtu askush nuk harron Javier Valdez jeton".

Foto nga Dr. Cecilia Farfán-Méndez, 15 Maj 2022.

[43] Disa sugjerojnë se termi "viktimë" nënkupton pasivitet ose dobësi dhe nuk arrin të njohë reziliencën dhe kapacitetin e veprimit. Shumë njerëz që kanë përjetuar krim të organizuar nuk e duan stigmën e të qenit i "viktimizuar". Të tjerët e konsiderojnë problematik shprehjen "i mbijetuar" sepse mohon viktimizimin dhe injoron realitetin se jo të gjitha viktimat e krimit mbijetojnë.

[44] Shih, ndër të tjera, UN-Women, *Pako e Shërbimeve Thelbësore për Gratë dhe Vajzat Subjekt të Dhunës: Elementet Thelbësore dhe Udhëzimet e Cilësisë* (2015).

[45] Shihni Iniciativën Globale kundër Krimit të Organizuar, Fytyrat e atentatit, "Chut Wutty", 26 prill 2012.

[46] Global Assassination Monitor regjistron atentatet ndaj gazetarëve, aktivistëve, policëve dhe drejtuesve të komunitetit për punën e tyre kundër krimit të organizuar. Raporti i tij "Fytyrat e atentatit" është kujtesë e trishtuar e faktit se mijëra burra, gra dhe madje edhe fëmijë kanë humbur jetën.

Figura 18. Elementet bazë për përfshirjen e të drejtave të njeriut dhe gjinisë në legjislacionin mbrojtës

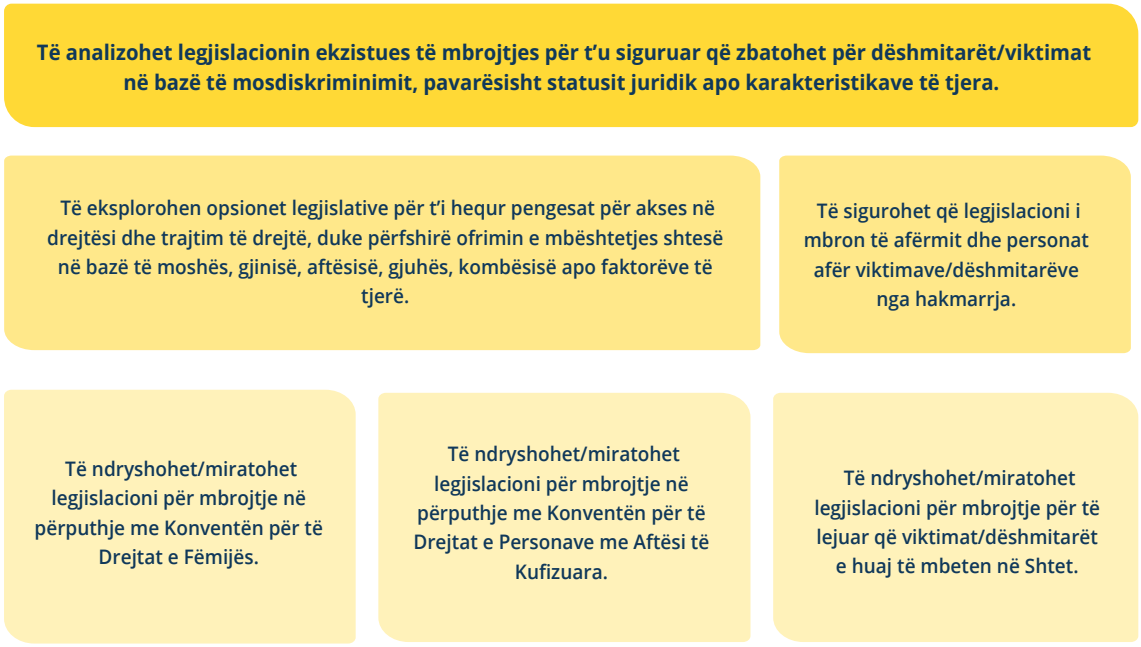

Hakmarrja mund të jetë e lidhur ngushtë me gjininë; në kulturat maço-mafioze, deklarimi i një gruaje – dhe procedurat e drejtësisë penale të drejtuara nga gratë – mund të shihet si fyerje për kodet e nderit të klaneve kriminale të drejtuara nga rregullat seksiste gjinore.[47]

Rast studimi 24. Gjinia dhe orientimi seksual si faktor rreziku në grupet e krimit të organizuar

Vrasjet e nderit janë kryer kundër burrave të grupeve të krimit të organizuar për lidhje me gra të anëtarëve të tjerë, ose për homoseksualitet, siç ishte rasti i vrasjes brutale të John D'Amato në 1992, anëtar i lartë i familjes kriminale DeCavalcante. Duke u hakmarrë pas një fjalosjeje, e dashura e D'Amato i tregoi një anëtari tjetër të grupit për aktivitetet seksuale të D'Amato me burra dhe gra. Njëri nga vrasësit e tij, Anthony Capo, thuhet se i tha gjykatës "Askush nuk do të na respektojë nëse kemi një shef homoseksual që ulet për të diskutuar biznesin e La Cosa Nostra".[a] Bandat e Amerikës Qendrore si Barrio 18 dhe MS-13 (Mara Salvatrucha-13) kanë procese të inicimit të anëtarëve burra përmes rrahjeve të rënda dhe grave fillestare u japin zgjedhjen e rrahjes së rëndë ose marrëdhënieve seksuale me anëtarë të shumtë të bandës; e para konsiderohet se siguron anëtarësi në bazë të pseudo-mashkullorisë për demonstrimin e cilësisë së të fortit, qëndrueshmërisë dhe guximit.

[a] Antonio Nicaso dhe Marcel Danesi, *Krimi i organizuar: Hyrje kulturore* (Abingdon, Oxon, Mbretëria e Bashkuar; Nju Jork, Routledge, 2021), fq. 152 dhe 153. Shih edhe Alan Feuer, "Duke i thënë gjykatës se ishte gej, informatori i mafias kalon kufijtë", The New York Times, 20 Tetor 2009.

[47] Antonio Nicaso dhe Marcel Danesi, *Krimi i organizuar: Hyrje kulturore* (Abingdon, Oxon, Mbretëria e Bashkuar; Nju Jork, Routledge, 2021), fq. 153 dhe 154.

Sinjalizuesit dhe informatorët

Ndërsa mbrojtja e sinjalizuesve dhe informatorëve nuk është kërkesë e qartë e Konventës, neni 34 fton Shtetet të shkojnë përtej standardeve minimale. Duke marrë parasysh lidhjen midis korrupsionit dhe krimit të organizuar që rezulton në hakmarrje ndaj njerëzve që raportojnë, Shtetet mund të dëshirojnë të sigurojnë mbrojtje për sinjalizuesit në përputhje me nenin 33 të Konventës kundër Korrupsionit.[48] Për më tepër, zotimet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut të Shtetit nënkuptojnë se jeta duhet të mbrohet pavarësisht nga kush është në rrezik. Rreziqet janë akute kur aparati i drejtësisë penale të Shtetit është i përfshirë në krimin e organizuar.

Figura 19. Elementet bazë për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në mbrojtjen e sinjalizuesve

Të mbyllen boshllëqet në legjislacion që dekurajojnë njerëzit nga raportimi, ose përjashtojnë personat që raportojnë nga mbrojtja.

Të ndryshohet legjislacioni për mbrojtje ashtu që trajtojë rreziqet specifike me të cilat përballen burrat, gratë, djemtë, vajzat që raportojnë dhe anëtarët e familjeve të tyre.

Të qartësohen mekanizmat e raportimit për sinjalizuesit.

Të harmonizohen ligjet që kanë të bëjnë me sinjalizimin, antikorrupsionin, aksesin në informacion dhe punësimin me të drejtat e njeriut për lirinë e mendimit dhe të shprehjes, dhe të drejtën për informacion.

Të kalibrohet mbrojtja ligjore dhe e politikave për personat që raportojnë, në dinamikat gjinore të sektorëve specifikë dhe llojeve të krimeve që ndodhin në to.

Të hartohen udhëzime për bashkëpunimin e ndjeshëm gjinor dhe të bazuar në të drejtat e njeriut midis autoriteteve hetimore dhe atyre të mbrojtjes për t'iu përgjigjur nevojave të veçanta të sinjalizuesve.

Rast studimi 25. Mbrojtja e sinjalizuesve nga krimi i lidhur me produktet falsifikuara mjekësore

Për të mbrojtur sinjalizuesit në lidhje specifike me produktet e falsifikuara mjekësore, kozmetike dhe pajisje mjekësore, Ministria e Shëndetësisë dhe Mirëqenies Familjare të Indisë miratoi legjislacion për inkurajimin e sinjalizimit dhe për t'i mbrojtur sinjalizuesit për atë industri specifike. Ligji në disa raste parasheh shpërblime të cilat administrohen nga Organizata Qendrore e Standardit dhe Kontrollit të Barnave dhe kërkon mbrojtjen e identitetit të sinjalizuesve.[a]

[a] UNODC, Luftimi i Krimit të Falsifikimit të Produkteve Mjekësore: Udhëzues për Praktikat e Mira Legjislative (Vjenë, 2019) f. 69.

[48] Nuk ka përkufizim ndërkombëtar për "sinjalizuesin", por termi kuptohet gjerësisht për të përfshirë ata që raportojnë praktika të paligjshme, joetike ose të joligjore të organizatave te të cilat janë anëtarë, për publikun ose median. Shih UNODC, *Modele të dispozitave legjislative kundër krimit të organizuar* (Vjenë, 2021), f. 125 dhe *UNODC, Udhëzues burimor mbi praktikat e mira në Protokollin e Praktikave të Raportimit* (Vjenë, 2015).

Përfshirja e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut në legjislacionin për mbrojtjen e njerëzve – përfshirë sinjalizuesit dhe informatorët – është më efektiv kur bazohet në prova dhe konsultime me aktorët relevantë. Shih Kapitulli 3.

Shih *Udhëzues burimor mbi praktikat e mira në mbrojtjen e personave raportues* (Vjenë, 2015)

Shih: *Ngrit zërin për Shëndetësinë! Udhëzues për të mundësuar mbrojtjen nga sinjalizuesit në sektorin e kujdesit shëndetësor* (Vjenë, 2021)

4.3.2 MBROJTJA GJATË PROCEDURAVE PENALE

Qasjet me fokus në viktimat prioritizojnë interesat e viktimave në të gjitha fazat e reagimit të drejtësisë penale, për të shmangur riviktimizimin nga kriminelët e organizuar, ashtu edhe viktimizimin e dytë nga proceset e drejtësisë penale. Legjislacioni dhe politikat që i përgjigjen dimensioneve ndërsektoriale, përfshirë moshën, gjininë, gjuhën, etninë dhe faktorë të tjerë gjatë gjithë procedurave, do të jenë më efektive. Tabela 16 paraqet një përmbledhje të hapave që mund të ndërmerren për të arritur qasje me fokus në viktimat gjatë procedurave penale.

Tabela 16. Dispozitat ligjore për zbutjen e rreziqeve për viktimat dhe dëshmitarët

RREZIQET PËR VIKTIMAT/ DËSHMITARËT	DISPOZITAT LIGJORE PËR ZBUTJEN E RREZIQEVE
Riviktimizimi (nga kriminelët) Hakmarrja, frikësimi ose ngacmimi nga kriminelët e organizuar ose bashkëpunëtorët e tyre.	• Mbrojtja fizike e dëshmitarëve. • Zhvendosja e dëshmitarëve, përfshirë mbështetjen financiare dhe sociale për të lejuar dëshmitarët që të qëndrojnë nën mbrojtjen e Shtetit. • Moszbulimi ose kufizimi i zbulimit të dëshmitarëve dhe vendndodhjes së tyre.
Viktimizimi i dytë (nga shteti) Procedurat gjyqësore apo trajtimi nga drejtësia penale apo zyrtarë të tjerë që riviktimizojnë dhe/ose retraumatizojnë viktimat.	• Pranueshmëria e deklaratave të procedurës paraprake në vend të dëshmisë në gjykatë. • Dëshmia përmes lidhjes me video/prapa ekranit/seanca të mbyllura. • Lejimi i personave mbështetës që të marrin pjesë. • Sigurimi i mbështetjes profesionale që i përgjigjet gjinisë. • Lejimi i fëmijëve që të komunikojnë në mënyra të përshtatshme për ta. • Akomodim i arsyeshëm për aftësinë e kufizuar. • Interpretim në gjuhët e kërkuara.

Masat për të mbrojtur viktimat/dëshmitarët në procedurë duhet të balancohen me të drejtën e të akuzuarit për gjykim të drejtë, përfshirë prezumimin e pafajësisë dhe, në disa juridiksione, të drejtën për t'u përballur me dëshmitarët që dëshmojnë kundër tyre.

Rast studimi 26. Ekzaminimi i fëmijëve përmes ndërmjetësve

Neni 212 i Kodit të Procedurës Penale të Kosta Rikës (Ligji Nr. 7594) lejon ofrimin e ndihmës nga anëtarë të familjes ose ekspertë të specializuar si punëtorë të fëmijëve ose specialistë të mbrojtjes së fëmijëve kur fëmijët japin dëshmi. Ngjashëm, neni 351 lejon ekspertët që të shoqërojnë të miturit gjatë dhënies së dëshmisë. Duhet të merren masa në interesin më të mirë të të miturit dhe të shmanget ose reduktohet riviktimizimi. Të miturit duhet të ndihmohen nga ekspertë adekuatë dhe të marrin shërbime profesionale. Viktimat e mitur të krimeve seksuale mund të shoqërohen nga stafi mjekësor, psikiatri dhe psikologu (nenet 120 dhe 121 të Ligjit Nr. 7739). Kodi i Procedurës Penale lejon që gjykatat të reduktojnë formalitetet për të pranuar dëshminë e fëmijëve. Në zbatimin e të gjitha këtyre masave, duhet të sigurohet e drejta e mbrojtjes.

Rast studimi 27. Vendimmarrja gjyqësore me perspektivë gjinore

Në vitin 2013, Meksika publikoi një protokoll për gjyqtarët që të aplikojnë perspektivën gjinore në punën e tyre, duke respektuar pavarësinë dhe autonominë e tyre. Protokolli u përditësua në vitin 2020 mbi bazën e konsultimeve të gjera. Në korrik të vitit 2022, në një eveniment për themelimin e Rrjetit të Parë Ndër-Amerikan të Ndërmjetësuesve për Drejtësinë me Perspektivë Gjinore, gjyqtarja Patricia Pérez Goldberg, anëtare e Gjykatës Ndër-Amerikane të të Drejtave të Njeriut, përshkroi protokollin e Meksikës si punë pioniere në përfshirjen e çështjes gjinore në drejtësinë federale.[a]

[a] Gjykata Ndër-Amerikane e të Drejtave të Njeriut, "Gjyqtarja Patricia Pérez Goldberg hapi seminarin e mbajtur në Meksikë për krijimin e Rrjetit të Parë Ndër-Amerikan për Drejtësinë me Perspektivë Gjinore dhe dha fjalën kryesore", korrik 2022.

Rast studimi 28. Shërbimet për viktima me fokus te viktima, të informuara për traumat dhe miqësore për fëmijët

Duke larguar seancat formale dhe duke thjeshtuar proceset e aplikimit, Skema e Ndihmës Financiare në Victoria, Australi redukton retraumatizimin e viktimave të krimeve të dhunshme. Një program ndërmjetës mbështet të rriturit me aftësi kognitive dhe fëmijët në qasjen në drejtësi. Ofrohet mbështetje e specializuar për fëmijët për t'i përgatitur ata që të jenë dëshmitarë. Punonjësit e asistencës për viktimat dhe stafi mbështeten nga liderët për ndjeshmërinë kulturore për t'i mbështetur viktimat indigjene të krimeve përmes programit të ndihmës së viktimave. Janë ofruar trajnime për qentë mbështetës (Kiki dhe Lucy) në gjykatë për t'i mbështetur dëshmitarët, përfshirë fëmijët, gjatë intervistave policore dhe në të dy dhomat e dëshmitarëve në distancë dhe në stenda dëshmitarësh në gjykatë, për të reduktuar traumatizimin. Kjo skemë gjithashtu punon për të përmirësuar aksesin e saj për anëtarët e komunitetit LGBTIQA+. e.[a]

[a] Qeveria e Shtetit Victoria, Australi, *Përditësimi i Mbështetjes së Viktimave* (Melburn, Qeveria e Victoria, 2021); Qeveria e Shtetit të Victoria, "Qeni i ri i gjykatës 'Kiki' për të mbështetur fëmijët që japin dëshmi", 8 shkurt 2021; John Silvester, "Të gjithë e duan Lucy: Në çfarë mënyre mund të na ndihmojë në gjykatë miku me katër këmbë", The Age (Melburn, Australi), 14 maj 2021; dhe Australia, Qentë e Objektit të Drejtësisë, "Për ta bërë sistemin e drejtësisë më të ndjeshëm ndaj traumave, me nga një qen në kohë". Në dispozicion në https://justicefacilitydogs.asn.au/.

Për më shumë mbi konsideratat e të drejtave të njeriut në mbrojtjen e viktimës/dëshmitarit, shih *Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Ligji Ndërkombëtar për të Drejtat e Njeriut* (Vjenë, 2022), fq. 60–68

Për dimensionet gjinore të mbrojtjes së viktimës/dëshmitarit, shih Dokumenti hulumtues: *Krimi i Organizuar dhe Gjinia – Çështje që kanë të bëjnë me Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional* (Vjenë, 2022), f. 46-49

Ligjvënësit që shqyrtojnë dhe/ose hartojnë dispozita që kanë të bëjnë me mbrojtjen e viktimave/dëshmitarëve, duhet t'i referohen listës kontrolluese 6.2.3

4.3.3 RESTITUCIONI DHE KOMPENSIMI I VIKTIMAVE

E drejta për kompensim është e mbrojtur në instrumentet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut, si dhe në Konventë.[49] Neni 25 (2) i Konventës kërkon që Shtetet të kenë procedura për të siguruar qasje për viktimat e krimit të organizuar në kompensim dhe restitucion.[50] Në përputhje me këtë, duhet të sigurohet që ligjet dhe politikat janë të hapura në procedura penale dhe civile për restitucion dhe kompensim për viktimat pavarësisht moshës, gjinisë, etnisë, indigjenitetit, aftësisë së kufizuar, gjuhës, statusit të emigracionit, shtetësisë apo faktorëve të tjerë dhe të adresojnë çdo pengesë në akses.

1. Çfarë mekanizmash ekzistojnë për restitucionin dhe kompensimin e viktimave?
   - Cila është burimi i fondeve për restitucionin dhe kompensimin?
   - A është ai burim i qëndrueshëm? A ka ndarë shteti buxhet të mjaftueshëm?
   - Kush ka akses në ato mekanizma dhe kush nuk ka?

2. Në çfarë mase kanë marrë viktimat e krimit të organizuar restitucion dhe kompensim në kuadër të kësaj skeme? A janë përballur viktimat me viktimizim të dytë ose dëme të tjera kur kanë kërkuar kompensim?

3. Çfarë pengesash përballen ata në qasjen në restitucion dhe kompensim (të analizohet për të gjitha ligjet/politikat përkatëse të brendshme të identifikuara në pikën 1?)

Tabela 17. Analiza për t'i identifikuar dhe adresuar pengesat për restitucion dhe kompensim të viktimave

PENGESA	SHEMBUJ TË PENGESAVE	SHEMBUJ SE SI LIGJI DHE POLITIKA MUND T'I ADRESOJNË PENGESAT E IDENTIFIKUARA
Strukturore	Mekanizmat për restitucion dhe kompensim nuk ekzistojnë ose janë të financuara në mënyrë të pamjaftueshme; mekanizmat janë tejet të rregulluar me kritere kualifikimi që kufizojnë aksesin e viktimave të veçanta të disa llojeve të krimit të organizuar; informacioni për shërbimet është i vështirë për t'u aksesuar dhe procedurat janë të gjata dhe burokratike.	Për shembull, restitucioni konsiderohet si pjesë e seancës së dënimit; aty ku lejohet, kompensimi ofrohet nga Shteti ndaras nga procesi penal; proceset e aplikimit bëhen sa më të thjeshta dhe të aksesueshme.[a]
Individuale	E drejta e individit për informacion mbi të drejtën e tyre për kompensim/ restitucion nuk respektohet; informacioni nuk është i disponueshëm në gjuhët që flasin viktimat; nuk bëhet përshtatje e arsyeshme për aftësinë e kufizuar; nuk i përcillet në mënyra të përshtatshme për fëmijët; nuk i përcillet viktimave që janë kthyer në vendet e origjinës.	Për shembull, aty ku është e mundur, ndihma juridike dhe forma të tjera ndihme bëhen të disponueshme; informacioni përkatës përkthehet në gjuhët përkatëse; informacioni shpjegohet për viktimat në mënyra që ata mund t'i kuptojnë.
Praktike	Viktimat e krimit transnacional nuk e dinë si të aplikojnë në fondet në juridiksione të huaja; kriteret e kualifikimit ndryshojnë midis juridiksioneve.	Për shembull, aty ku është e mundur, bashkëpunimi me praktikantët në juridiksionin e huaj për të ofruar këshilla.

[a] Shih, UN-Women, Pako e Shërbimeve Themelore për Gratë dhe Vajzat e Ekspozuara ndaj Dhunës (Moduli 3, kap. 3, Shërbimi thelbësor 6 (Përgjegjësia e autorëve dhe repatriacionet)).

[49] Neni 2 i Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike, neni 6 i Konventës Ndërkombëtare për Mbrojtjen e të Gjithë Personave nga Zhdukja e Detyruar, neni 14 i Konventës kundër Torturës dhe Trajtimit ose Dënimit tjetër Mizor, Çnjerëzor ose Degradues, neni 39 i Konventës për të Drejtat e Fëmijës dhe neni 8 i Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut.

[50] Restitucioni rikthen viktimën në gjendjen e para krimit. Kompensimi i paguan ata për humbjen ose dëmin.

Rast studimi 29. Kompensimi i viktimave të bazuar në të drejtat në Bashkimin Evropian

Lehtësimi i aksesit të viktimave në kompensim është një fushë kyçe prioritare në Strategjinë për të Drejtat e Viktimave të Bashkimit Evropian për 2020-2025. Ligjvënësit dhe politikëbërësit mund të mësojnë nga veprimet e përcaktuara për Shtetet Anëtare në këtë politikë, për të:

- Vlerësuar skemat kombëtare të kompensimit dhe eliminuar pengesat ekzistuese procedurale.
- Reflektuar kompensimin e drejtë dhe të përshtatshëm të Shtetit për viktimat në buxhetet kombëtare.
- Ndërmarrë veprime për të shmangur viktimizimin e dytë gjatë procedurave të kompensimit.
- • Bashkëpunuar me anëtarët e tjerë në raste ndërkufitare.[a]

[a] Komisioni Evropian, "Pyetje dhe përgjigje: të drejtat e viktimave – strategjia e re për të fuqizuar viktimat", 24 qershor 2020.

Shih *Dispozitat legjislative model kundër krimit të organizuar*, Botimi i 2-të, (Vjenë, 2021), neni 29, kap. V, f. 128 dhe 129

Ligjvënësit që shqyrtojnë dhe/ose hartojnë dispozita që kanë të bëjnë me restitucionin dhe kompensimin, duhet t'i referohen listës kontrolluese 6.2.3.

Figura 20. Përfshirja e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut në mbrojtje

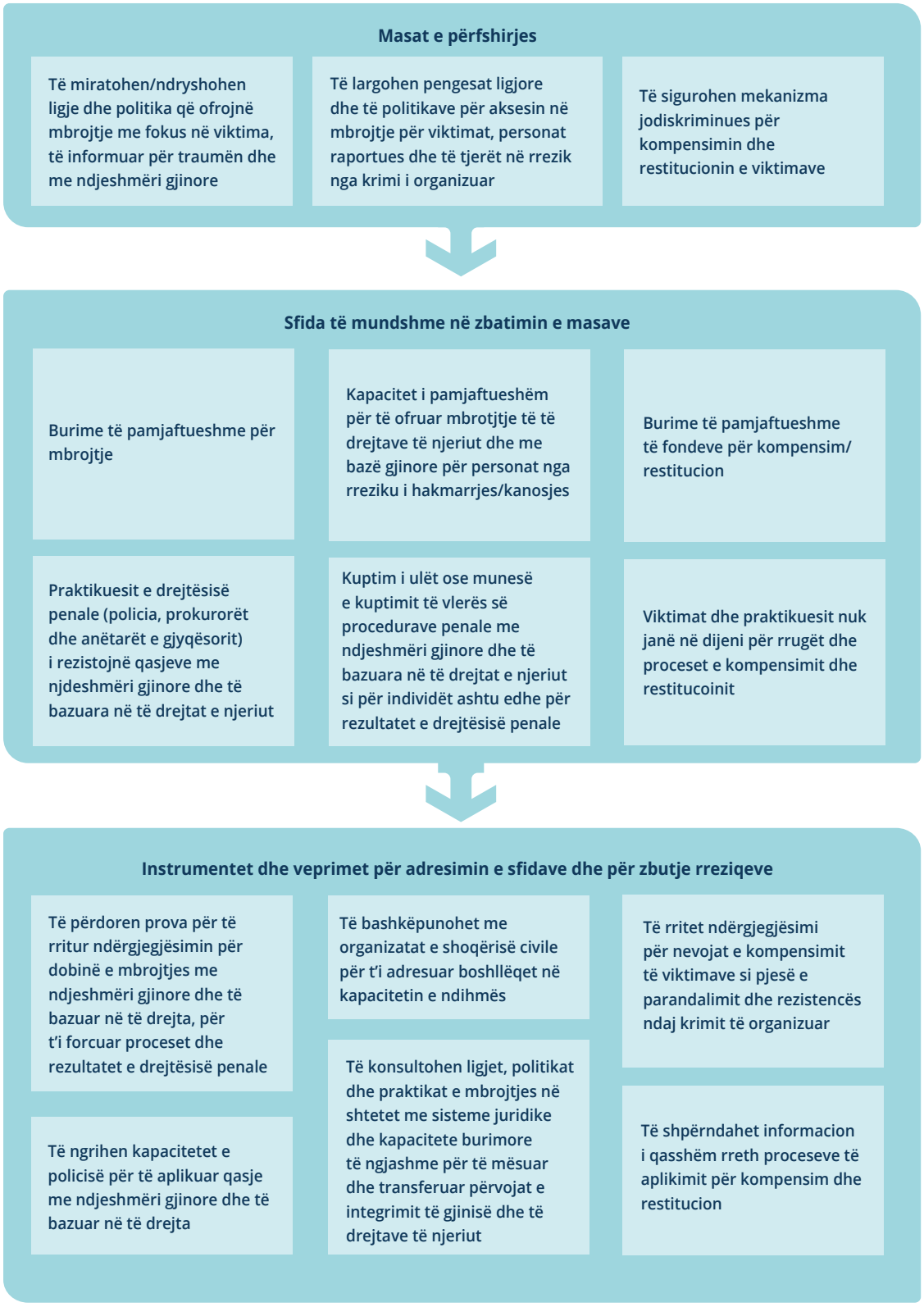

4.4
OBJEKTIVAT E PROMOVIMIT

PIKAT KRYESORE:

- **Shtetet që respektojnë standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut janë në pozicion më të mirë për t'i mbyllur hendeqet e qeverisjes të cilat i shfrytëzojnë grupet e krimit të organizuar dhe perceptohen si partnerë më të besueshëm për bashkëpunimin ndërkombëtar.**
- **Ligjvënësit dhe politikëbërësit mund të përfshijnë çështjen gjinore dhe të drejtat e njeriut në kushtet për bashkëpunimin joformal; si mblidhet, shpërndahet dhe përdoret informacioni; nëse provat janë të pranueshme; dhe duke kërkuar llogari për shkeljet e të drejtave të njeriut.**
- **Ligjvënësit dhe politikëbërësit duhet t'i marrin parasysh arsyet gjinore dhe të të drejtave të njeriut se përse bashkëpunimi duhet të kërkohet aktivisht ose, ndryshe, të ndalohet.**
- **Shtetet bashkëpunuese duhet të përpiqen t'i përmbushin standardet më të larta për të drejtat e njeriut dhe barazinë gjinore, e jo të zgjedhin standarde më të ulëta.**

Përmbledhje e bashkëpunimit në përgjigje të krimit të organizuar

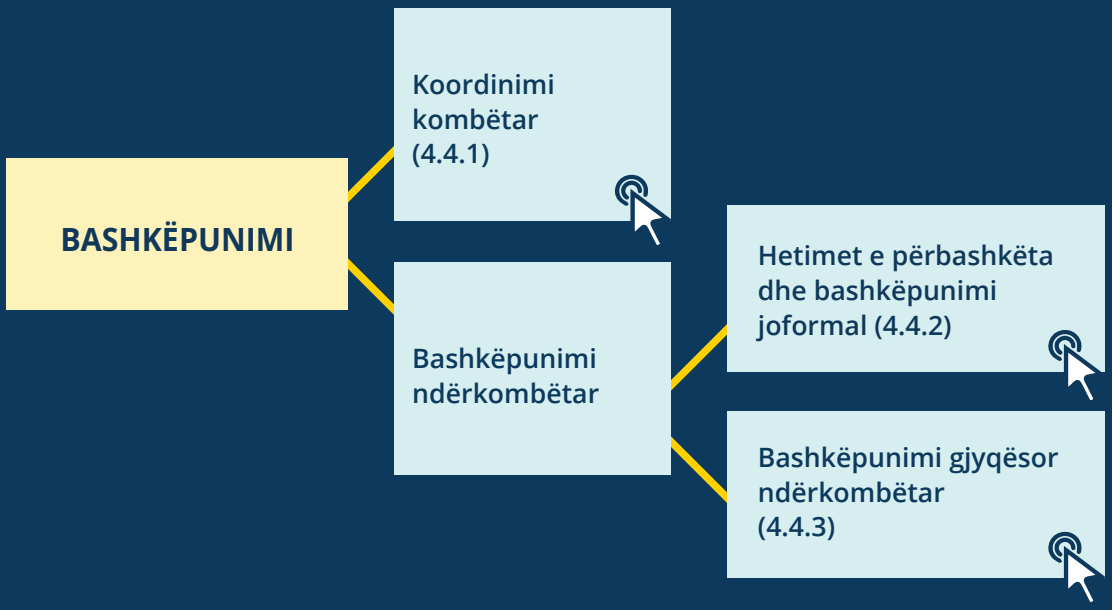

Tabela 21. Hapat për të përfshirë çështjen gjinore dhe të drejtat e njeriut në bashkëpunim

Hapi 1

Analizoni legjislacionin dhe instrumentet politike ekzistuese që janë relevante për koordinimin kombëtar dhe bashkëpunimin ndërkombëtar, përfshirë ligjet përkatëse të brendshme për krimin e organizuar ndërkombëtar, bashkëpunimin ndërkombëtar dhe memorandumet e mirëkuptimit në nivel bilateral dhe rajonal dhe marrëveshje të tjera.

Hapi 2

Analizoni se në çfarë mase instrumentet ekzistuese integrojnë konsideratat gjinore dhe të të drejtave të njeriut, duke përfshirë kushtet dhe kufizimet e bashkëpunimit.

Të përcaktohen rreziqet gjinore dhe të të drejtave të njeriut që dalin nga zbatimi i kornizës ekzistuese normative. Përcakto rreziqet Metodat gjinore dhe të të drejtave të njeriut që dalin nga zbatimi i kornizave ekzistuese normative.

Hapi 3

Përcaktoni se si mund të zbuten rreziqet dhe të forcohen masat mbrojtëse përmes legjislacionit të ri dhe/ose të ndryshuar, politikave dhe marrëveshjeve ose rregullimeve bilaterale ose rajonale.

Bashkëpunimi gjithashtu duhet të promovohet për sa i përket objektivave të PARANDALIMIT, NDJEKJES dhe MBROJTJES, duke rritur gjithëpërfshirjen në hartimin e tyre dhe forcimin e ndikimit të tyre të përgjithshëm.

4.4.1 KOORDINIMI KOMBËTAR

Legjislacioni dhe politikat mund të promovojnë qasjen shumëinstitucionale dhe gjithëpërfshirëse që kërkohet për të integruar efektivisht çështjen gjinore dhe të drejtat e njeriut në nivel kombëtar.

Figura 21. Elementet bazë për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në koordinimin kombëtar kundër krimit të organizuar

Të caktohet përgjegjësia për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut te autoritetet ekzekutive shtetërore.

Të krijohet një organ/komitet koordinues kombëtar (me aktorë shtetërorë dhe joshtetërorë) për të vendosur norma dhe standarde të përbashkëta përmes planeve të veprimit/politikave dhe për të monitoruar ndikimet e zbatimit në të drejtat e njeriut dhe gjininë.

Të replikohen mekanizmat e koordinimit në nivele lokale/ provinciale/rajonale.

Të promovohet emërimi i këshilltarëve të dedikuar për gjininë dhe të drejtat e njeriut në autoritetet ekzekutive.

Të provomohet ndarja e informacionit midis aktorëve për dimensionet gjinore dhe të të drejtave të njeriut të llojeve specifike të krimit.

Të promovohet roli i shoqërisë civile dhe aktorëve të tjerë joshtetërorë në koordinimin me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuar në të drejta.

Përfshirja e organizatave të shoqërisë civile, sektorit privat, aktorëve me bazë në komunitet, akademisë dhe aktorëve të tjerë joshtetërorë është jetike për t'i mbështetur Shtetet për përpjekjeve për përfshirje të çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut për të parandalim, ndjekje dhe mbrojte. Roli i tyre duhet të promovohet dhe konkretizohet në ligj dhe politikë, dhe ekspertiza e tyre duhet të merret në konsideratë në zhvillimin e saj.

Mundësitë për forcimin e përfshirjes së organizatave të shoqërisë civile

- Konsultohuni me organizatat e shoqërisë civile, grupet e interesit të grave e grupe të tjera si dhe me akademinë për hartimin e ligjeve dhe politikave kundër krimit të organizuar (shih Pjesën 4) përfshirë përmes diskutimeve në grupe pune dhe grupe të fokusit.
- Largoni barrierat ligjore dhe politike me të cilat mund të përballen organizatat e shoqërisë civile gjatë veprimit, duke përfshirë kërkesat e rënda për regjistrim dhe kufizimet e lirisë së tubimit, asocimit dhe shprehjes.
- Përfshini organizatat e shoqërisë civile si anëtarë të organeve kombëtare koordinuese mbi krimin e organizuar.
- Identifikoni dhe zbutni rreziqet me të cilat përballen organizatat e shoqërisë civile nga grupet e krimit të organizuar përmes punës së tyre të përditshme dhe për shkak të përfshirjes së tyre në hartimin dhe zbatimin e legjislacionit dhe politikave kundër krimit të organizuar.

Rast studimi 30. Reagimi shumëinstitucional kundër krimit të organizuar

Në Australi, grupet e krimit të organizuar kanë infiltruar Skemën Kombëtare të Sigurimit për Aftësinë e Kufizuar. Duke krijuar llogari të rreme dhe frikësuar njerëzit me aftësi të kufizuara, kriminelët e organizuar vjedhin miliarda dollarë të destinuara për grupet më të margjinalizuara të shoqërisë. Në përgjigje, Qeveria Australiane krijoi një task forcë policore për shpërbërjen e grupeve të krimit të organizuar. Përmes operacioneve të koordinuara shumëinstitucionale midis Policisë Federale Australiane, Agjencisë Kombëtare për Sigurimin e Aftësisë së Kufizuar, Shërbimeve të Australisë dhe Qendrës së Analizës dhe Raporteve mbi Transaksionet Australiane (AUSTRAC), janë sekuestruar mbi 2 milionë dollarë australianë në pasuri kriminale duke përfshirë makina, kriptovaluta dhe shufra ari.[a]

[a] Australi, Skema Kombëtare e Sigurimit të Aftësisë së Kufizuar, "Qeveria Australiane lëviz për të mbrojtur NDIS nga krimi i organizuar", 22 prill 2021.

Shih *Dispozitat legjislative model kundër krimit të organizuar*, Botimi i 2-të, (Vjenë, 2021), neni, kap. VII, fq. 152 për dispozitat model për krijimin e komitetit kombëtar koordinues

4.4.2 HETIMET E PËRBASHKËTA DHE BASHKËPUNIMI JOFORMAL (POLICI ME POLICI)

Bashkëpunimi joformal (që nënkupton policitë në dy ose më shumë juridiksione që bashkëpunojnë drejtpërdrejt pa kaluar në kanale formale) shpesh merr formën e kryerjes së hetimeve të caktuara, dhe ofrimin dhe shkëmbimin e informacionit (neni 27 i Konventës).[51] Mund të jenë të nevojshme dispozita ligjore për t'i pajisur zbatuesit e ligjit, prokurorët dhe gjyqësorin me një kuadër të përshtatshëm për mbrojtjen e të drejtave të njeriut kur bashkëpunojnë me juridiksione të huaja dhe kur trajtojnë prova të siguruara nga ta.[52] Bashkëpunimi nuk duhet të jetë vetëm për Shtetet që kanë standardet më të ulëta të të drejtave të njeriut dhe barazisë gjinore, por në përpjekje për të përmbushur standardet e vendosura nga më të lartat.

Tabela 18. Mundësitë për përfshirjen e drejtave të njeriut në bashkëpunimin joformal

KUSHTËZUESE	PROCEDURALE	LLOGARIDHËNIE	PRANUESHMËRITË PRANUESHME
Të bëhen aranzhime për hetime të përbashkëta, analiza dhe shkëmbim të informacionit të kushtëzuar nga respektimi i normave dhe standardeve të të drejtave të njeriut në të drejtën ndërkombëtare, rajonale dhe/ose vendore. Të aprovohen masa mbrojtëse për të parandaluar diskriminimin në hetimin e përbashkët kur kërkesat bazohen në diskriminim.	Të sigurohet që mbledhja, shkëmbimi dhe analiza e informacionit të drejtohet nga standardet e të drejtave të njeriut. Të saktësohet mbrojtja e të dhënave, privatësisë dhe të drejtave të procesit të rregullt ligjor që zbatohen në lidhje me informacionin e shkëmbyer ndërmjet agjencive të zbatimit të ligjit, përfshirë në lidhje me të dhënat dhe informacionin elektronik. Të përkthehet informacioni sipas nevojës.	Të sqarohen përgjegjësitë civile dhe penale të zyrtarëve të zbatimit të ligjit që angazhohen në aranzhime bashkëpunuese që rezultojnë në shkelje të të drejtave të njeriut si territorialisht ashtu edhe jashtë territorit. Të sqarohen përgjegjësitë e zyrtarëve të huaj ligjzbatues që shkelin të drejtat e njeriut në territor ose në kontekst të aranzhimit bashkëpunues.	Të saktësohen rregullat e pranueshmërisë së provave të bazuara në të drejtat e njeriut të siguruara përmes aranzhimeve bashkëpunuese. Shpallni provat (përfshirë provat digjitale) të papranueshme nëse janë mbledhur në mënyra që shkelin të drejtat e njeriut, ose do të shkelin të drejtat e njeriut në cilëndo nga dy juridiksionet nëse do të pranoheshin.

[51] UNODC, Dokument hulumtues: *Krimi i Organizuar dhe Gjinia*, f. 42 dhe. 43 (shih shënimin 1). Shih edhe UNODC, Modeli i Dispozitave Legjislative kundër Krimit të Organizuar, kap. III, në lidhje me bashkëpunimin ligjzbatues dhe hetimet e përbashkëta.

[52] UNODC, Dispozitat Legjislative Model kundër Krimit të Organizuar, f. 95. Shihni edhe rastet studimore për përdorimin e provave digjitale në Ulrich Garms dhe Conor McCarthy, Moduli 4: *Të drejtat e njeriut dhe përgjigjet e drejtësisë penale ndaj terrorizmit, Kurrikula e trajnimit juridik kundër terrorizmit* (Vjenë, 2014), fq. 98 dhe 99.

Neni 28 i Konventës gjithashtu kërkon që Shtetet të zhvillojnë dhe ndajnë ekspertizë analitike me njëri-tjetrin dhe përmes organizatave rajonale dhe ndërkombëtare, si dhe të konsultohen në analiza të tilla me komunitetet shkencore dhe akademike. Gjithashtu, kjo dispozitë kërkon që Shtetet të monitorojnë efektivitetin dhe efikasitetin e politikave për adresimin e krimit të organizuar. Informacioni me ndjeshmëri gjinore dhe i bazuar në të drejtat e njeriut i shton vlerë analizës.[53]

Rast studimi 31. INTERPOL dhe bashkëpunimi ndërkombëtar i zbatimit të ligjit

Në vitin 2022, në kuadër të nismës ENACT, Organizata Ndërkombëtare e Policisë Penale (INTERPOL) inicioi programin womENACTion për trajtimin e përfaqësimit të ulët të grave në analizën e inteligjencës kriminale në Afrikë. Ky rrjet virtual bën të mundur që zyrtaret gra që punojnë në fushën e krimit të organizuar t'i ndajnë përvojat, mjetet dhe burimet dhe të angazhohen në ushtrime për t'i përmirësuar kapacitetet e tyre analitike. Janë organizuar dy seminare online të womENACTion më 2022, me 155 pjesëmarrës nga 34 shtete afrikane.[a]

[a] Shih INTERPOL, "Gratë si aktore të krimit të organizuar transnacional në Afrikë" (Lyon, Francë, 2021).

4.4.3 BASHKËPUNIMI GJYQËSOR NDËRKOMBËTAR

Bashkëpunimi gjyqësor ndërkombëtar (përmes ekstradimit, ndihmës juridike të ndërsjellë, konfiskimit të pasurive dhe transferimit të personave të dënuar) ngre rreziqe dhe mundësi për përfshirjen e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut. Ligjbërësit dhe politikëbërësit janë të thirrur që të sigurojnë bashkëpunim të gjerë sipas Konventës duke zbutur rreziqet e të drejtave të njeriut dhe gjinisë, dhe idealisht duke i avancuar të dyja.[54]

Shih Dokument hulumtues UNODC: ***Krimi i Organizuar dhe Gjinia – Çështje që kanë të bëjnë me Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional*** (Vjenë, 2022), f. 39-43 dhe

dokumenti hulumtues UNODC: ***Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Ligji Ndërkombëtar i të Drejtave të Njeriut*** (Vjenë, 2022), f. 46–59

Të kuptuarit e partnerëve të mundshëm të bashkëpunimit

Para se të futemi në marrëveshjet ose aranzhimet e bashkëpunimit për krimin e organizuar me një juridiksion të huaj, inkurajohet fuqimisht që të ndërtohet një bazë provash për profilin e të drejtave të njeriut të atij Shteti. Çështjet përkatëse përfshijnë:

- Traktatet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut në të cilat shteti është palë (shih lista kontrolluese 6.2.1)
- Kapaciteti i Shtetit për t'i përmbushur detyrimet për të drejtat e njeriut dhe barazinë gjinore
- Historiku i të drejtave të njeriut dhe barazisë gjinore të sistemit të drejtësisë penale të Shtetit

Burimet përkatëse të informacionit të disponueshëm publikisht përfshijnë OHCHR profilet e shteteve, Këshilli i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut Rishikimi Periodik Universal, dhe raportet e pavarura të organizatave si Human Rights Watch.

Ligjet dhe politikat duhet të kërkojnë që bashkëpunimi ndërkombëtar të realizohet ashtu që mbrohet, respektohet dhe përmbushen të drejtat e njeriut, duke përfshirë të drejtat e personave që janë subjekt i masave të bashkëpunimit ndërkombëtar. Sipas kësaj, marrëveshjet bilaterale ose rajonale ose aranzhimet ad hok duhet të garantojnë që personat që janë subjekt i asistencës së ndërsjellë juridike, ekstradimit ose transferimit

[53] Shih, për shembull, "Rast studimi: "Analiza ndërsektoriale me bazë gjinore Plus" në kapitullin 3.
[54] UNODC, Dokument hulumtues: *Krimi i Organizuar dhe Gjinia*, f. 39 dhe 40.

do të mbrohen në përputhje me të drejtat e tyre të njeriut dhe do të jenë në përputhje me Rregullat Standarde Minimale të Kombeve të Bashkuara për Trajtimin e të Burgosurve (Rregullat Nelson Mandela).[55]

Transferimi i personave të dënuar[56]

Ligjet dhe politikat duhet të inkurajojnë që transferimi i personave të dënuar dhe të burgosur jashtë vendit të kërkohet në mënyrë aktive për arsye të të drejtave të njeriut.

Figura 22. Arsyet për kërkimin e transferimit bazuar në të drejtat e njeriut

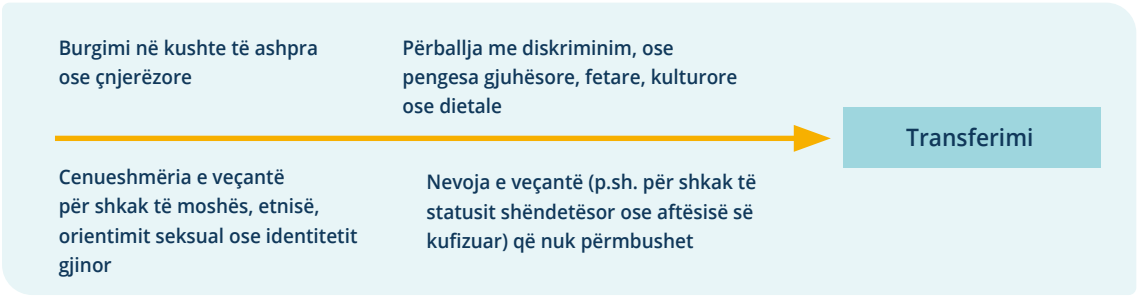

Ligjet dhe politikat me ndjeshmëri gjinore promovojnë transferimin e grave të burgosura në vendin e tyre të prejardhjes sa më herët të jetë e mundur gjatë periudhës së burgimit, sidomos nëse kanë fëmijë në shtetin e prejardhjes apo nëse gruaja kërkon një gjë të tillë, në përputhje me Rregullat e Kombeve të Bashkuara për Trajtimin e Grave të Burgosura dhe masat alternative për Gratë Shkelëse (Rregullat e Bangkokut).

Rast studimi 32. Trajtimi i personave në përputhje me të drejtat e tyre të njeriut në marrëveshjet dypalëshe për transferimin e personave të dënuar

transferimin e personave të dënuar

Në vitin 2009, Uganda dhe Qeveria e Mbretërisë së Bashkuar lidhën marrëveshje bilaterale për transferimin e personave të dënuar. Neni 9 i marrëveshjes thekson se: "Secila Palë do të trajtojë të gjithë personat e dënuar të transferuar në bazë të kësaj Marrëveshjeje në përputhje me detyrimet e tyre përkatëse ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, veçanërisht lidhur me të drejtën në jetë dhe ndalim të torturës dhe trajtimit ose ndëshkimit çnjerëzor ose degradues."[a]

[a] Marrëveshja ndërmjet Qeverisë së Mbretërisë së Bashkuar dhe Republikës së Ugandës për transferimin e personave të dënuar, Seria Uganda, nr. 1 (2009).

[55] Shih rezolutën 10/4, para. 11, të Konferencës së Palëve në Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional.

[56] Shih UNODC-në, *Manual për Transferimin Ndërkombëtar të Personave të Dënuar*, Seria e Manualeve të Drejtësisë Penale (Vjenë, 2012).

Bazat e të drejtave të njeriut për ndalimin e ekstradimit ose transferimit të një personi të dënuar

Duhet të merren masa legjislative dhe/ose të politikave për të ndaluar ekstradimin dhe transferimin e personave të dënuar nëse autoritetet e dinë, ose duhet të dinë, se personi në fjalë do të përballet me rrezik të vërtetë të shkeljes së të drejtave të njeriut.[57] Ligjvënësit dhe politikëbërësit duhet të konsiderojnë ndalimin e transferimit/ekstradimit nëse ajo:

- Është diskriminuese për çfarëdo arsye
- Ka të bëjë me sjellje që nuk është e kriminalizuar me ligjet vendore
- Kërcënon jetën ose lirinë në kundërshtim me parimin zakonor të mos-kthimit të dhunshëm
- Rrezikon keqtrajtimin përfshirë bazuar në identitetin gjinor ose orientimin seksual
- Kërcënon lirinë për shkak të racës, fesë, kombësisë, anëtarësimit në një grup të caktuar shoqëror ose për çdo arsye tjetër
- Ka të bëjë me një akuzë penale që bart dënimin me vdekje (përveç nëse merren garanci të besueshme dhe efektive)

Ligjet dhe politikat mund të promovojnë masa praktike për të siguruar të drejtat e njeriut në zbatimin e bashkëpunimit ndërkombëtar.

Tabela 19. Përfshirja e çështjes në lidhje me masat shtrënguese në kërkesat për ndihmë juridike të ndërsjellë

E DREJTA MINIMALE E PERSONIT QË ËSHTË SUBJEKT I MASAVE SHTRËNGUESE	MASAT PËR PËRFSHIRJE TË ÇËSHTJES GJINORE DHE TË DREJTAVE TË NJERIUT
E drejta për t'u informuar për akuzat e ngarkuara dhe masat e kërkuara, përveç nëse dhënia e këtij informacioni mund t'i pengojë masat e kërkuara.	Heqja e ligjeve dhe politikave diskriminuese që mund të pengojnë qasjen në ndihmën juridike dhe përkthimin, përfshirë për kryerësit e huaj. Kërkesa që informacioni të jepet ashtu që personi të mund ta kuptojë, duke pasur parasysh gjuhës, shkollimin dhe aftësinë e kufizuar.
E drejta për t'u dëgjuar mbi argumentet që ata ngrenë kundër masave për bashkëpunim ndërkombëtar.	
E drejta në avokat, dhe ndihmë juridike falas, nëse nuk posedon mjete të mjaftueshme për të paguar një të tillë, si dhe ndihmë falas të përkthimit.	

Shih: CTOC/COP/WG.3/2018/5, para. 15 dhe 16.

Shih UNODC, *Manualet e rishikuara për Traktatin Model për Ekstradimin dhe Traktatin Model për Ndihmën e Ndërsjellë në Çështjet Penale; Manual për Ndihmën e Ndërsjellë Juridike dhe Ekstradimin (2012); Manual për Bashkëpunimin Ndërkombëtar për qëllime të konfiskimit të të ardhurave nga krimi* (2012); dhe *Manual për Transferimin Ndërkombëtar të Personave të Dënuar* (2012)

Ligjvënësit që janë duke rishikuar dhe/ose hartuar dispozita që kanë të bëjnë me bashkëpunimin formal ndërkombëtar, duhet t'i referohen listës kontrolluese 6.2.4

[57] Përfshin torturë (duke përfshirë vendosjen në radhë për ekzekutim), shkelje të së drejtës për jetë, shkelje flagrante të së drejtës për liri dhe siguri, ose mohim flagrant të drejtësisë në lidhje me gjykimin e drejtë.

Figura 23. Përfshirja e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut në promovimin e bashkëpunimit

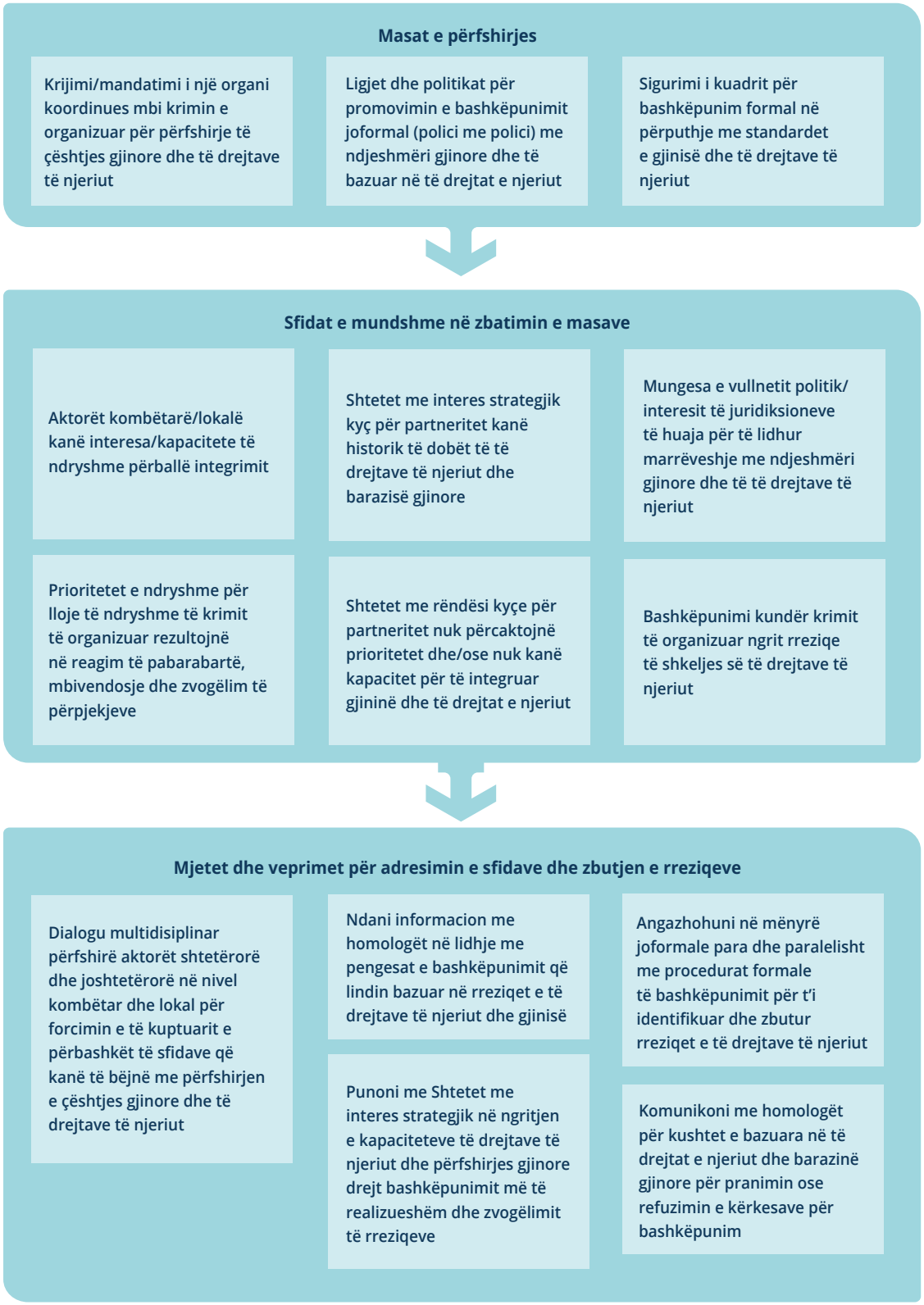

Kapitulli 5.

KRITERET KRYESORE PËR TË MBËSHTETUR PËRFSHIRJEN GJINORE DHE TË TË DREJTAVE TË NJERIUT NË LIGJ DHE POLITIKË

5.1 BUXHETIMI

Buxhetimi është pikënisja për ndryshimin transformues. Duhet të ketë buxhet të mjaftueshëm për të krijuar një mjedis që mundëson përfshirjen e çështjes gjinore dhe të të drejtave të njeriut. Ligjet dhe politikat që sigurojnë përfshirjen e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut, por nuk ndajnë buxhet, krijojnë pengesa për ministritë që pritet t'i zbatojnë ato dispozita dhe i privojnë ato nga financimi i vazhdueshëm për përmbushjen e detyrimeve gjatë cikleve politike.[58] Pasojë është fakti që përfshirja e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut nuk ndodh, ose merren vetëm disa masa me kosto të ulët dhe ndikim të ulët me pak apo fare ndikim, apo ndikim negativ.

Kufizimet e buxhetit nuk do të thotë që përfshirja e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut duhet të deprioritizohet. Përkundrazi, konsideratat e të drejtave të njeriut dhe çështjeve gjinore duhet të jenë vendimtare në mënyrën se si ndahen burimet. **Ligjet dhe politikat duhet të synojnë avancimin e barazisë dhe të drejtave të njeriut, jo të konkretizojnë dhe thellojnë mangësitë**. Përfshira e çështjes gjinore nuk është "luks" që vetëm juridiksionet e pasura mund ta përballojnë. Përkundrazi, përfshirja e çështjes gjinore është vendimtare për kufizimin dhe parandalimin e aktiviteteve të krimit të organizuar.

5.1.1 DISPONUESHMËRIA DHE ALOKIMI

Duhet të ndahen fonde të mjaftueshme për të siguruar analiza të bazuara në prova mbi vështirësitë e të drejtave të njeriut dhe barazisë gjinore në Shtet përgjatë kohës, dhe për të përgatitur veprime reaguese për ato gjetje, me ligje dhe politika. Gjendja ekonomike e Shtetit; kriza; konflikti; siguria; nivelet e korrupsionit dhe shkalla në të cilën Shteti dhe agjentët e tij përfitojnë nga krimi i organizuar, janë faktorë që përcaktojnë nëse janë të disponueshme burime të mjaftueshme dhe nëse ka vullnet politik për t'i alokuar ato për integrim. Nëse dimensionet e të drejtave të njeriut dhe gjinisë së krimit të organizuar nuk njihen, ose nëse nuk kuptohet si duhet procesi afatgjatë i përfshirjes së çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut si proces që kërkon investime afatgjate, mund të ndahen fonde të pamjaftueshme.

Shih Aneksi II për këshilla për të mbrojtur vlerën dhe dobinë e integrimit.

[58] Vetëm 26 përqind e shteteve kanë sisteme gjithëpërfshirëse të vendosura për të gjurmuar ndarjet e buxhetit gjinor (Objektivi i Zhvillimit të Qëndrueshëm 5 (Arritja e barazis[gjinore dhe fuqizimi i të gjitha grave dhe vajzave)).

Këshilla praktike për kërkimin e buxhetit për përfshirje të çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut:

- Të emërohen zyrtarë financiarë për të përgatitur, promovuar dhe mbrojtur linjat buxhetore për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut
- Të lidhen kërkesat për financim me strategjitë kombëtare ekzistuese, politikat, standardet ndërkombëtare dhe detyrimet në të drejtën ndërkombëtare
- Të lidhen kërkesat për financim me interesat e donatorëve në të drejtat e njeriut dhe barazinë gjinore
- Të përdoren të dhëna të verifikueshme për të treguar shkallën dhe ndikimin e krimit të organizuar dhe implikimet e tij për gjininë dhe të drejtat e njeriut (shih më poshtë)
- Të përdoren të dhëna të verifikueshme për të paraqitur kostot socio-ekonomike për shoqërinë nëse nuk sigurohet buxhet për qasjet me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut kundër krimit të organizuar.

5.1.2 BURIMET

Burimet e financimit mund të jenë të brendshme (të siguruara nga qeveria përmes ndarjes së buxhetit), të jashtme (të siguruara nga qeveri të tjera, organizata ndërkombëtare ose sektori privat) ose kombinim i të dyjave. Fondet mund të merren edhe përmes përdorimit kreativ të pasurive të konfiskuara (shih 4.2.2 lart). Varësia e tepërt në burime të caktuara mund të nënkuptojë që zbatimi nuk është i qëndrueshëm dhe është i cenueshëm ndaj ndryshimeve politike dhe stafit. Burimi i financimit mund të ketë implikime për përfshirje meqë donatorët ndikojnë në prioritete, përmes financimit të tyre apo jo, por edhe kushteve që vendosin. Rezultati mund të jetë progresi apo regresi në respektimin e të drejtave të njeriut dhe barazinë gjinore.

Konsideratat e buxhetit për ligjvënësit dhe politikëbërësit:

Diagnoza

- Të identifikohet buxhetin shtetëror i disponueshëm për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në hartimin dhe zbatimin e ligjit dhe politikave për krimin e organizuar transnacional
- Të identifikohen burimet e financimit për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut dhe të përcaktohet qëndrueshmëria e tyre
- Të identifikohet se kush është përgjegjës për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në zhvillimin e politikave dhe legjislacionit
- Të identifikohet si financohen agjencitë zbatuese, buxhetet e tyre, si dhe mungesat dhe nevojat për financim

Ndërhyrja

- Të merren masa për të përafruar ligjin dhe politikën me burimet dhe realitetet
- Të përfshihen linjat buxhetore për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në kornizat legjislative dhe politike
- Të identifikohen burimet alternative të financimit për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në hartimin dhe zbatimin e ligjit dhe politikave

Vlerësimi

- Tregues për monitorimin dhe vlerësimin e llogaridhënies dhe të nxënit (seksioni 6.2)

Rast studimi 33. Buxhetimi i përgjegjshëm gjinor në Meksikë

Organizata e shoqërisë civile meksikane Equidad de Género mbështet autoritetet qeveritare në mënyrën se si gjenerojnë dhe ndajnë burimet në mënyrë të barabartë dhe shpenzojnë paratë më efektivisht. Ky proces përfshin (1) diagnostikimin gjinor për të përcaktuar kushtet e diferencuara të popullsisë dhe pabarazitë brenda saj; (2) rishikimi programatik nga vetë institucioni qeveritar; (3) përcaktimin e prioriteteve të veprimeve; (4) rishpërndarjen e buxhetit në bazë të prioriteteve; dhe (5) ndjekjen dhe rregullimin, sipas nevojës. Buxhetimi i përgjegjshëm gjinor ka pasur ndikim pozitiv në çështjet të ndryshme, nga shëndeti e deri te mobiliteti. Në parandalimin e krimit, aktiviteti i Equidad de Género ka reduktuar sulmet dhe ngacmimet përmes instalimit të kabinave të sigurisë, ndriçimit, dhe butonave të panikut përgjatë një autostrade të zbrazur, dhe ka aplikuar transport të diferencuar në sistemin e metrosë dhe autobusëve.[a]

[a] Grace Jennings-Edquist dhe Emilia Reyes, "Rast studimi i praktikës së mirë: Equidad de Género dhe buxhetimi i përgjegjshëm gjinor në Meksikë" (Nju Jork, Lidhja Ndërkombëtare e Grave për Paqe dhe Reformë, nd).

Rast studimi 34. Buxhetimi i përgjegjshëm gjinor në Buxhetin Kombëtar të Kanadasë 2021

Si pjesë e zotimit të Qeverisë së Kanadasë për ndërtimin e një vendi pa dhunë me bazë gjinore, hartimi i Planit Kombëtar të Veprimit për t'i Dhënë Fund Dhunës me Bazë Gjinore u përfshi në buxhetin e vitit 2021. Këto investime do të jenë me përfitim direkt për gratë dhe vajzat, në veçanti gratë dhe vajzat me aftësi të kufizuara, gratë dhe vajzat me ngjyrë, indigjene dhe të racave të ndryshme, dhe personat LGBTIQ+. Këto janë grupe që përballen me rrezik ndjeshëm më të lartë të përjetimit të dhunës me bazë gjinore dhe me pengesa më të mëdha në aksesin e mbështetjes dhe shërbimeve.[a]

[a] Kanada, Buxheti 2021.

5.2 MONITORIMI, VLERËSIMI, LLOGARIDHËNIA DHE MËSIMI

Monitorimi dhe vlerësimi janë elemente jetike për të siguruar karakterin efektiv të ligjeve dhe politikave. Në të njëjtën kohë, këto aktivitete janë joefektive nëse mësimet nuk mësohen dhe zbatohen. Gjetjet nga monitorimi dhe vlerësimi duhet të përdoren për të:

- Informuar ndryshimet dhe zhvillimet legjislative dhe politike
- Forcuar llogaridhënien e atyre që janë përgjegjës për hartimin dhe zbatimin e ligjeve, politikave dhe strategjive
- Arritur mbështetje nga palët kombëtare duke treguar vlerë të shtuar të përfshirjes së çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut për njerëzit dhe për parandalimin e krimit

Monitorimi i ndikimit të ligjeve dhe politikave është sfidues, duke pasur parasysh shkëputjen midis instrumenteve legjislative dhe politike dhe zbatimit të tyre. Megjithatë, treguesit sasior dhe cilësor mund të ofrojnë njohuri mbi rolin që luan ligji dhe politika në promovimin e të drejtave të njeriut dhe barazisë gjinore.

Një auditim i pavarur/i jashtëm i të drejtave të njeriut dhe gjinisë duhet të kryhet që në fillim. Objektivat bazë dhe të synuar të treguesve të të drejtave të njeriut dhe barazisë gjinore duhet të mblidhen rregullisht në mënyrë që të maten ndryshimet me kalimin e kohës. Çfarë përbën një periudhë kohore të përshtatshme për mbledhjen e të dhënave varet nga inputet, rezultatet e pritura dhe konsideratat pragmatike në lidhje me burimet dhe kapacitetin.

Figura 24. Inputet, outputet dhe rezultatet e integrimit

Treguesit më poshtë janë për të monitoruar dhe vlerësuar aktivitetet që:

(a) Synojnë në mënyrë të veçantë të përfshijnë të drejtat e njeriut dhe gjininë, dhe

(b) Nuk janë specifike për gjininë dhe të drejtat e njeriut, por ndikojnë në njërën ose të dyja.

Përdoruesit duhet t'i kalibrojnë këta tregues në kontekstin e tyre dhe të përcaktojnë shkallën në të cilën legjislacioni dhe politika e tyre përmbush objektivat e të drejtave të njeriut dhe barazisë gjinore.

Figura 25. Monitorimi, vlerësimi, llogaridhënia dhe mësimi

Konferenca e Palëve në Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar krijoi një Mekanizëm për Rishikimin e Zbatimit të Konventës së Krimit të Organizuar dhe Protokolleve të saj

Ligjvënësit dhe politikëbërësit mund ta shfrytëzojnë Pyetësorin e vetëvlerësimit për Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Protokollet e saj për të kuptuar nivelin bazë të zbatimit të neneve diskrete të Konventës për Krimin e Organizuar

Edhe pse informacioni përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut nuk kërkohet në mënyrë eksplicite përmes Mekanizmit të Rishikimit të Zbatimit, Shtetet mund t'i mbivendosin të drejtat e njeriut dhe konsideratat gjinore në vlerësimet e tyre dhe të raportojnë mbi këto dimensione. Vegëza për aneksin II

Treguesit e përgjegjshëm gjinor dhe të bazuar në të drejtat e njeriut mund të hartohen në bazë të instrumenteve ndërkombëtare të cilat shteti është i detyruar t'i zbatojë (shih lista kontrolluese 6.2.1) si dhe në bazë të burimeve, duke përfshirë *Manualin e UNODC: Korniza për matjen dhe raportimin mbi rezultatet e OZHQ-ve të lidhura me gjininë* (Vjenë, 2021)

Tabela 20. Shembuj indikativë për matje dhe treguesit për ligjet dhe politikat

VLERËSIMI	GJYKIMI CILËSOR I NDIKIMIT TË PËRGJITHSHËM PËRGJATË NJË PERIUDHE TË CAKTUAR BAZUAR NË TREGUESIT E MËPOSHTËM	
Qëllimi Domeni brenda të cilit matet ndikimi	**PARANDALIMI** Matja e nivelit në të cilin ligji dhe politika që parandalon krimin e organizuar transnacional janë me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut	**NDJEKJA** Matja e nivelit në të cilin ligji dhe politika ndjekin kriminelët e organizuar transnacionalë në mënyra të përgjegjshme gjinore dhe të bazuara në të drejta
Treguesit e rezultateve të përgjithshme	Numri i institucioneve që kanë marrë masa të përgjegjshme gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut për reduktimin e mundësive për krimin e organizuar Rritja e ndërgjegjësimit të audiencës së targetuar për rreziqet e krimit të organizuar Ulja e shkallës së recidivizmit të kriminelëve të organizuar të dënuar Ulja e shkallës së përfshirjes në krimin e organizuar të njerëzve nga komunitetet e margjinalizuara ose komunitetet në situata të cenueshme Numri dhe rezultati i konsultimeve të përgjegjshme gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut me personat e prekur nga krimi i organizuar	Numri i hetimeve, ndjekjeve penale dhe dënimeve të kriminelëve të organizuar që zbatojnë normat dhe standardet gjinore dhe të të drejtave të njeriut Ndryshimet pozitive në ndërgjegjësimin, shkathtësi, qëndrime dhe kapacitete të praktikuesve të drejtësisë penale (polici, prokurorë, gjyqtarë, ofrues të shërbimeve) për aplikimin e qasjes së përgjegjshme gjinore dhe të bazuar në të drejtat e njeriut Rritja e sanksioneve të përgjegjshme gjinore dhe të bazuara në të drejta të shqiptuara kundër kriminelëve të organizuar Rritja e barazisë gjinore dhe diversitetit në stafin e drejtësisë penale
Treguesit e nivelit të outputit	Numri i institucioneve publike dhe private me politika të përgjegjshme gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut kundër krimit të organizuar Numri i produkteve ose fushatave ndërgjegjësuese që bazohen në prova, janë me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut Numri i personave të margjinalizuar ose personave në situata të cenueshme që përfitojnë nga fushatat parandaluese	Ka ligje në fuqi për kriminalizim të dispozitave të Konventës në përputhje me liget ndërkombëtare për të drejtat e njeriut Ka në fuqi masa mbrojtëse për të siguruar përdorim të teknikave të posaçme hetimore me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut Ka ligje dhe politika në fuqi për të lejuar procedura gjyqësore me ndjeshmëri ndaj viktimave dhe miqësore ndaj fëmijëve, duke përfshirë adresimin e nevojave të veçanta
Treguesit e nivelit të inputit	Burime të alokuara për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në fushatat parandaluese Politika të miratuara për të promovuar riintegrimin dhe rehabilitimin e kriminelëve të organizuar me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuar në të drejta Numri i grupeve të shoqërisë civile dhe të tjerëve të konsultuar në hartimin e politikave parandaluese Përdorimi i hulumtimeve dhe të dhënave gjinore dhe të të drejtave të njeriut në bazën e provave për hartimin e ligjeve dhe politikave	Burimet e zbatimit të ligjit (financiare dhe njerëzore) të alokuara për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në hetimin e krimit të organizuar Numri i hetimeve dhe ndjekjeve penale në bazë të dispozitave të kriminalizimit të bazuara në gjini dhe të drejta Zbatimi i teknikave të posaçme hetimore me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuar në të drejtat e njeriut

VLERËSIMI	GJYKIMI CILËSOR I NDIKIMIT TË PËRGJITHSHËM PËRGJATË NJË PERIUDHE TË CAKTUAR BAZUAR NË TREGUESIT E MËPOSHTËM	
Qëllimi Domeni brenda të cilit matet ndikimi	**MBROJTJA** Matja e nivelit në të cilin ligji dhe politika promovojnë mbrojtjen e përgjegjshme gjinore dhe të bazuar në të drejtat e njeriut të viktimave, dëshmitarëve, informatorëve dhe sinjalizuesve	**PROMOVIMI** Matja e nivelit në të cilin ligji dhe politika promovojnë bashkëpunim të përgjegjshëm gjinor dhe të bazuar në të drejtat e njeriut
Treguesit e rezultateve të përgjithshme	Numri i viktimave, dëshmitarëve, informatorëve dhe sinjalizuesve të mbrojtur kundër hakmarrjes nga kriminelët e organizuar Numri i procedurave të drejtësisë penale që zbatojnë qasje me fokus në viktima, miqësore ndaj fëmijëve dhe të aksesueshme Numri i mekanizmave informues/raportues me ndjeshmëri gjinore dhe të bazuar në të drejtat e njeriut Numri i viktimave (të ndara sipas moshës, gjinisë, përkatësisë etnike, indigjenitetit, kombësisë, aftësisë së kufizuar, migrimit dhe statuseve të tjera) për të pranuar restitucion dhe kompensim	Perceptimi dhe profili i aktorëve publikë, privatë dhe të shoqërisë civile të përgjegjësive gjinore dhe të drejtave të njeriut, në bashkëpunimin kundër krimit të organizuar Numri i hetimeve të përbashkëta dhe operacioneve polici-polici të ndërmarra dhe të refuzuara për arsye të të drejtave të njeriut Rritje e matshme e kërkesave hyrëse dhe dalëse për bashkëpunim formal dhe ekzekutim të kërkesave me përgjegjësi gjinore dhe të bazuar në të drejta
Treguesit e nivelit të outputit	Ka legjislacion dhe politika në fuqi për t'i mbyllur boshllëqet dhe për t'i zvogëluar barrierat për qasjen në mbrojtje për viktimat, dëshmitarët, informatorët dhe sinjalizuesit Ka politika/plane në fuqi për të rritur financimin dhe reduktuar barrierat për restitucion dhe kompensim Legjislacioni përmban klauzola jopërfundimtare kundër diskriminimit, dhe dispozita me ndjeshmëri gjinore dhe të drejtave të njeriut	Planet/politikat kombëtare të veprimit që përfshijnë qasjet të përgjegjshme gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut kundër krimit të organizuar Disa memorandume dypalëshe dhe shumëpalëshe të mirëkuptimit ose marrëveshje të tjera që përmendin shprehimisht gjininë dhe të drejtat e njeriut Ligjet dhe politikat përfshijnë bazat gjinore dhe të të drejtave të njeriut për refuzimin e bashkëpunimit formal
Treguesit e nivelit të inputit	Numri i kërkesave të bëra për kompensim ose restitucion dhe profili i viktimave që kërkojnë kompensim dhe restitucion (të ndara sipas moshës, gjinisë, përkatësisë etnike, indigjenitetit, kombësisë, aftësisë së kufizuar, migrimit dhe statuseve të tjera) Shuma dhe burimi i kompensimit të ndarë për viktimat e krimit të organizuar Strukturat dhe kapacitetet për mbrojtjen e viktimave, dëshmitarëve, informatorëve dhe sinjalizuesve në përputhje me konsideratat gjinore dhe të të drejtave të njeriut	Trupi koordinues ndërinstitucional i mandatuar për integrimin e të drejtave gjinore dhe të njeriut në të gjitha reagimet Numri i operacioneve të përbashkëta dhe operacioneve joformale që zbatojnë qasje të përgjegjshme gjinore dhe të bazuar në të drejtat e njeriut Numri i kërkesave për bashkëpunim formal (për Asistencë juridike të ndërsjellë, ekstradim ose transferim të personit të dënuar) të parashtruara, të pranuara, të refuzuara dhe të ekzekutuara në përputhje me standardet e të drejtave të njeriut

Kapitulli 6.

LISTA KONTROLLUESE

6.1 LISTA KONTROLLUESE PËR RISHIKIMIN E POLITIKAVE

Lista kontrolluese në vijim ofrohet për të mbështetur rishikimin dhe hartimin e politikave kundër krimit të organizuar, në përputhje me normat dhe standardet ndërkombëtare gjinore dhe të të drejtave të njeriut. Pavarësisht qasjes së politikëbërjes në një shtet të caktuar, politikëbërësit duhet të marrin parasysh rolin e tyre në formësimin e:

KORNIZAVE

Objektivat gjinore dhe të bazuara në të drejta të deklaruara

INSTITUCIONEVE

Agjencive u ndahen përgjegjësitë për objektivat

ZBATIMIT

Burime dhe kapacitete adekuate për t'i përmbushur përgjegjësitë

PARANDALIMIT TË KRIMIT TË ORGANIZUAR	
Korniza: Politikat e bazuara në prova për parandalimin e krimit të organizuar trajtojnë shkaqet themelore ekonomike, kulturore dhe sociale të margjinalizimit dhe cenueshmërisë, duke përfshirë pabarazinë gjinore dhe barrierat ndaj të drejtave të njeriut.	
Institucionale: Politikat specifikojnë se cilat agjenci qeveritare janë përgjegjëse për parandalimin e krimit të organizuar (përfshirë ato të sigurisë, shëndetësisë, mbrojtjes së fëmijëve, mbrojtjes së mjedisit dhe çështjeve të grave) dhe qartësoin rolin e aktorëve joshtetërorë, si organizatat e shoqërisë civile.	
Zbatimi: Agjencitë përkatëse qeveritare kanë miratuar politika të të drejtave të njeriut dhe çështjeve gjinore, janë në dijeni për to, dhe kanë burime të mjaftueshme (përfshirë buxhet të ndarë) për përfshirjen e çështjes gjinore dhe të drejtat e njeriut në zbatimin dhe vlerësimin e përgjegjësive të tyre parandaluese.	

NDJEKJA E KRIMINELËVE TË ORGANIZUAR

Korniza: Janë miratuar politika për të garantuar që personat që janë të përfshirë në krimin e organizuar si viktima dhe/ose si kryerës nuk diskriminohen, si dhe janë ngritur kapacitetet e akterëve të drejtësisë penale për të sfiduar paragjykimet e tyre ndërsektoriale të gjinisë dhe paragjykime të tjera, dhe për t'u diversifikuar dhe arritur barazinë gjinore në fuqinë punëtore dhe nëpërmjet aktiviteteve të drejtësisë penale.

Institucionale: Kuadri normativ në fuqi sqaron se cilat agjenci qeveritare janë përgjegjëse për ndjekjen e kriminelëve të organizuar, përgjegjësitë e tyre për përfshirjen e çështjes gjinore dhe të drejtave njeriut në ndjekjen e kriminelëve të organizuar, mundësitë e tyre për t'i përmbushur të drejtat e njeriut dhe barazinë gjinore, dhe sanksionet që aplikohen për shkeljet e të drejtave të njeriut.

Zbatimi: Praktikuesit e drejtësisë penale i kuptojnë përgjegjësitë dhe mundësitë e tyre për t'i respektuar detyrimet e të drejtave të njeriut, për të ndjekur barazinë gjinore dhe për të aplikuar qasje me fokus në viktima dhe për t'u përballë me pasojat e shkeljeve të të drejtave të njeriut në ndjekje të kriminelëve të organizuar.

MBROJTJA E PERSONAVE TË PREKUR NGA KRIMI I ORGANIZUAR

Korniza: Janë krijuar politika për të ofruar qasje me fokus në viktima për t'i mbrojtur personat e prekur nga krimi i organizuar përpara, gjatë dhe pas procedurave të drejtësisë penale, në përputhje me të drejtat e njeriut dhe detyrimet e barazisë gjinore, duke siguruar balancim të të drejtave të viktimave me të drejtat e të pandehurve.

Institucionale: Kuadri normativ specifikon rolet mbrojtëse për praktikuesit e drejtësisë penale, si dhe zyrtarët e përfshirë në shëndetin fizik dhe mendor, mbrojtjen e fëmijëve, çështjet e grave dhe të tjera. Këto përfshijnë aftësinë e kufizuar, pakicat, shpëtimin, rehabilitimin dhe riintegrimin, sipas rastit.

Zbatimi: Agjencitë e përfshira në mbrojtjen e viktimave, dëshmitarëve, informatorëve dhe sinjalizuesve e kuptojnë rolin e tyre në mbrojtje dhe atyre u janë ndarë burime të mjaftueshme (përfshirë buxhet) për të ofruar mbrojtje në përputhje me të drejtat e njeriut dhe detyrimet gjinore, dhe për të kalibruar mbrojtjen në bazë të vlerësimit të vazhdueshëm të rrezikut para, gjatë dhe pas procedurave të drejtësisë penale.

PROMOVIMI I BASHKËPUNIMIT

Korniza: Politika të miratuara kundër krimit të organizuar që përcaktojnë bashkëpunimin kombëtar të të gjithë shoqërisë, përfshirë aktorët shtetërorë përtej atyre të drejtësisë penale dhe aktorëve joshtetërorë, për të promovuar një qasje me fokus në viktima dhe me përfshirje të çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut. Politika të miratuara për bashkëpunimin ndërkombëtar për të përfshirë në vendime konsideratat gjinore dhe të drejtat e njeriut dhe për të kërkuar, pranuar dhe/ose refuzuar bashkëpunim ndërkombëtar formal dhe joformal për krimin e organizuar, përfshirë marrëveshjet dypalëshe dhe shumëpalëshe.

Institucionale: KOrgani kombëtar koordinues është krijuar për t'iu përgjigjur krimit të organizuar, për të përfshirë çështjen gjinore dhe të drejtat e njeriut në të gjitha palët e interesuara, për të përcjellë informacionin ndërmjet tyre dhe për të monitoruar ndikimet e veprimeve mbi gjininë dhe të drejtat e njeriut. Palët e interesuara relevante kanë mirëkuptim të përbashkët dhe qasje të harmonizuar për integrimin. Politikat dhe procedurat janë miratuar për të lejuar bashkëpunimin ndërmjet autoriteteve qendrore dhe agjencive të tjera përgjegjëse për ekzekutimin e kërkesave të bashkëpunimit ndërkombëtar, në përputhje me të drejtat e njeriut dhe standardet gjinore.

Zbatimi: Partnerët shtetërorë dhe joshtetërorë i kuptojnë detyrimet e tyre gjinore dhe të të drejtave të njeriut në përpjekjet bashkëpunuese në nivel vendor, dypalësh ose shumëpalësh.
Politikat dhe procedurat e bashkëpunimit ndërkombëtar të disponueshme dhe të aksesueshme për homologët e huaj. Janë krijuar kanalet joformale të komunikimit me homologët e huaj për të mundësuar shkëmbimin e procedurave, kërkesave dhe kushteve ligjore dhe standardeve të të drejtave të njeriut për bashkëpunim ndërkombëtar.

6.2 LISTAT KONTROLLUESE PËR RISHIKIMIN E LEGJISLACIONIT

LISTA KONTROLLUESE 6,2.1 HARTA E KUADRIT NORMATIVS

Shënime për përdorimin e listës së kontrollit: Lista kontrolluese në vijim mbështet përdoruesit në hartëzimin e boshllëqeve në kuadrin ekzistues normativ gjinor dhe atë të të drejtave të njeriut të shtetit përkatës:

- Statusi i aderimit dhe rezervimet e shtetit mund të gjenden në vegëzat përkatëse për secilin traktat, ose nëpërmjet Bazës së të dhënave të Organit të Traktatit të Kombeve të Bashkuara ose Panelin interaktiv të Zyrës së Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut.
- Lista kontrolluese nuk është gjithëpërfshirëse; përdoruesit inkurajohen të identifikojnë detyrime shtesë për të drejtat e njeriut sipas protokolleve opsionale për këto instrumente bazë, si dhe në instrumentet vendore dhe rajonale.

INSTRUMENTET NDËRKOMBËTARE KU SHTETI ËSHTË PALË		MANGËSITË DHE SFIDAT NË APLIKIM VENDOR
Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional (2000)		
Protokolli për parandalimin, pengimin dhe ndëshkimin e trafikimit të personave, veçanërisht të grave dhe fëmijëve, që plotëson Konventë (2000)		
Protokolli kundër Kontrabandës së Emigrantëve përmes rrugëve tokësore, detare dhe ajrore, që plotëson Konventën (2000)		
Protokolli kundër prodhimit dhe trafikimit të paligjshëm të armëve të zjarrit, pjesëve dhe përbërësve të tyre dhe municionit, që plotëson Konventën (2000)		
Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike (1996)		
Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore (1996)		
Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit Racor (1996)		
Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grua (1979)		
Konventa kundër Torturës dhe Trajtimeve e Ndëshkimeve të tjera Mizore, Jonjerëzore dhe Poshtëruese (1984)		
Konventa për të Drejtat e Fëmijës (1989)		
Pakti Ndërkombëtar për Mbrojtjen e të Drejtave të të Gjithë Punëtorëve Migrantë dhe Anëtarëve të Familjeve të tyre (1990)		

INSTRUMENTET NDËRKOMBËTARE KU SHTETI ËSHTË PALË		MANGËSITË DHE SFIDAT NË APLIKIM VENDOR
Konventa për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (2006)		
Konventa ndërkombëtare për mbrojtjen e të gjithë personave nga zhdukja me forcë (2006)		

A MBROHET KJO E DREJTË ME LEGJISLACIONIN VENDOR?		ME CILIN INSTRUMENT? (P.SH. ME KUSHTETUTË? LIGJIN PËR TË DREJTAT E NJERIUT? KODIN PENAL? TË TJERA?
E drejta për jetën		
E drejta në gjykim të drejtë		
E drejta për barazi para ligjit dhe mbrojtje të barabartë të ligjit		
Liria nga ndalimi arbitrar		
Liria ga tortura dhe trajtimi ose dënimi tjetër mizor, çnjerëzor ose poshtërues		
Liria e mendimit, ndërgjegjes dhe fesë		
Liria e informacionit dhe e shprehjes		
Liria e lëvizjes		
Liria e tubimit dhe asocimit		
E drejta për privatësi		
E drejta për të punuar		
E drejta për shëndet		
Barazia martesore		
E drejta në arsim		

A MBROHET KJO E DREJTË ME LEGJISLACIONIN VENDOR?		ME CILIN INSTRUMENT? (P.SH. ME KUSHTETUTË? LIGJIN PËR TË DREJTAT E NJERIUT? KODIN PENAL? TË TJERA?
E drejta për të mos iu nënshtruar zhdukjes me forcë		
Të drejta të tjera relevante për ndërhyrjen e propozuar në ligj/politikë		

NË ÇFARË BARRIERASH HASIN BARTËSIT E TË DREJTAVE NË AKSESIN E TYRE NË TË DREJTAT TË NJERIUT?	BARRIERAT NË LIGJE/POLITIKA VENDORE:
Burra	
Gra	
Njerëz me gjini të ndryshme	
Të mitur dhe fëmijë	
Joshtetas (me dokumenta/pa dokumenta)	
Viktimat të krimit të organizuar	
Kryerësit e krimit të organizuar	
Njerëz me gjini dhe identitete të ndryshme seksuale	
Pakica etnike	
Persona me aftësi të kufizuara	
Njerëzit në zona rurale/të largëta të shtetit	
Grupe të tjera në situatë të cenueshme (të përkufizohet nga përdoruesi):	

Lista kontrolluese e mësipërme mund të jetë e dobishme edhe për t'i analizuar shtetet e treta me të cilat kërkohet bashkëpunim. (Shih kapitullin 3.4 mbi objektivat e bashkëpunimit)

LISTA KONTROLLUESE 6.2.2 NDJEKJA

Shënime për përdorimin e listës kontrolluese: Kjo listë kontrolluese udhëzon përdoruesit përmes analizës nëse ekzistojnë dispozita vendore për të kriminalizuar, hetuar, ndjekur penalisht dhe dënuar krimin e organizuar në përputhje me Konventën dhe për përfshirjen e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut. Kjo listë kontrolluese nuk është gjithëpërfshirëse, por është ofruar si pikënisje për palët e interesuara, të cilat pastaj mund të shkojnë përtej dhe të kalibrojnë legjislacionin, sfidat dhe objektivat e tyre specifike.

NDJEKJA **Kriminalizimi (nenet 5, 6, 8 dhe 23 të Konventës)**	
Parimi i ligjshmërisë[a]	
Ligji *nuk* kriminalizon sjelljen që mbrohet në ligj ndërkombëtar të të drejtave të njeriut, (për shembull, kriminalizimi i pjesëmarrjes në grup të organizuar kriminal nuk duhet të përdoret si pretekst për t'i eliminuar rivalët politikë, për t'i kriminalizuar protestat dhe avokimin ose për të shpallë të jashtëligjshme grupe shoqërore, ose në mënyra të tjera joproporcionale dhe të panevojoshme të kufizojnë lirinë e tubimit ose të drejta të tjera civile dhe politike).	
Ligji *nuk* ka zbatim retroaktiv për krimet, dhe nuk shqipton dënime që nuk kanë ekzistuar në kohën e kryerjes së veprës penale. Personat e shpallur fajtorë për shkelje nuk duhet t'i nënshtrohen dënimeve më të mëdha se dënimi maksimal i zbatueshëm në kohën e kryerjes së veprës penale.	
Ligjet janë të qarta dhe të aksesueshme, ashtu që mund të parashikohen pasojat e veprimit (veprimit ose mosveprimit).	
Pjesëmarrja në grup të organizuar kriminal kriminalizohet në atë mënyrë që e bën të qartë se cila sjellje rezulton në përgjegjësi penale: • Vepra e konspiracionit: a kërkohet një veprim në vazhdimësi të marrëveshjes? • Vepra e asocimit kriminal: fushëveprimi i kriminalizimit të pjesëmarrjes në aktivitete të tjera përveç atyre kriminale të një grupi të organizuar kriminal (duke ditur se pjesëmarrja do të kontribuonte në arritjen e qëllimit kriminal).	
Ligji përfshin dispozita të kriminalizimit në mënyra që janë në përputhje me veprat penale të tjera, përkufizimet dhe përdorimin e termave në ligjin vendor, dhe jo inkorporim i tekstit të Konventës fjalë për fjalë.	
Legjislacioni dhe politikat janë miratuar për të rregulluar përdorimin e masave ndërhyrëse ose potencialisht ndërhyrëse për të siguruar që përdorimi i tyre i nënshtrohet miratimit dhe/ose shqyrtimit gjyqësor mbi baza të të drejtave të njeriut (proporcionaliteti, qëllimi legjitim dhe domosdoshmëria).	
Qëllimi i marrjes së përfitimit financiar ose një përfitimi tjetër material (FoMB)[b]	
Nëse pjesëmarrja në grup të organizuar kriminal kriminalizohet *për të përfshirë* elementin FoMB, përgjithësisht kjo kuptohet se përfshin edhe përfitime monetare edhe përfitime të tjera materiale, si p.sh. shërbimet seksuale.	
Nëse pjesëmarrja në grup të organizuar kriminal kriminalizohet për të përjashtuar elementin FoMB, ka masa mbrojtëse legjislative për t'u mbrojtur kundër zbatimit të Konventës ndaj grupeve që veprojnë për motive politike, ideologjike ose sociale.	
Vendosja e juridiksionit[c]	
Juridiksioni është përcaktuar për krimin e organizuar transnacional të kryer në territorin e shtetit, në bordin e anijes që mban flamurin e tij ose në bordin e avionit të regjistruar sipas ligjeve të tij.	

NDJEKJA **Kriminalizimi (nenet 5, 6, 8 dhe 23 të Konventës)**	
Juridiksioni përcaktohet për veprat penale të Konventës kur kryerësi i supozuar është i pranishëm në territor dhe shteti nuk e ekstradon në bazë të shtetësisë.	
Ka ligj në fuqi për t'i larguar hendeqet juridiksionale dhe për t'i dhënë fund pandëshkueshmërisë në përputhje me bazat opsionale të juridiksionit, për shkeljet e Konventës të kryera: • Kundër një shtetasi • Nga një shtetas ose banor me vendqëndrim • Jashtë territorit me qëllim të kryerjes së një krimi të rëndë brenda territorit siç përcaktohet në Konventë • Nëse kryerësi është i pranishëm në territor dhe nuk është ekstraduar prej tijd • Nëse juridiksioni bazohet në marrëveshje ndërkombëtare të detyrueshme për shtetin, si p.sh. rezolutë e Këshillit të Sigurimit e nxjerrë sipas kapitullit VII	
Përcaktimi i përgjegjësisë[e]	
Është kriminalizuar sjellja dhe janë përcaktuar rrethanat rënduese dhe lehtësuese ashtu që të merret parasysh se burrat, gratë, djemtë, vajzat dhe personat e ndryshëm gjinorë, mund të përfshihen në vepër penale, nuk është diskriminues në qëllim ose efekt, dhe është i ndjeshëm ndaj roleve të ndryshme që mund të luajnë individët dhe shkallëve të ndryshme të veprimit të tyre.	
Ligjet përcaktojnë përgjegjësinë penale, civile ose administrative të personave juridikë për pjesëmarrje në krime të rënda që përfshijnë grup të organizuar kriminal dhe për kryerjen e veprave penale të Konventës, pa paragjykuar përgjegjësinë penale të personave fizikë.[f]	
Ka në fuqi legjislacion për të përmbushur detyrimin e shtetit për të parandaluar, hetuar, ndëshkuar dhe korrigjuar abuzimet e të drejtave të njeriut nga palët e treta, duke përfshirë persona juridikë (korporata, biznese, organizata bamirëse, organizata fetare ose subjekte të tjera).	
Janë përkufizuar përjashtimet legjislative të bazuara në të drejtat e njeriut, kur është e nevojshme të mbrohen të drejtat e njeriut në kriminalizimin e sjelljeve të veçanta.[g]	
Hetimet[h]	
Ka legjislacion në fuqi për t'i mbrojtur të drejtat e procesit të drejtë të çdo personi të akuzuar.	
Legjislacioni kriminalizon torturën dhe trajtimin ose dënimin tjetër mizor, çnjerëzor ose poshtërues dhe ndalon pranueshmërinë e provave ose deklaratave të marra nëpërmjet torturës ose trajtimeve ose dënimeve të tjera mizore çnjerëzore ose poshtëruese.	
Legjislacioni siguron që çdo përdorim i forcës nga forcat e zbatimit të ligjit është i kufizuar në përputhje me detyrimet ndërkombëtare dhe se armët e zjarrit përdoren vetëm për vetëmbrojtje ose mbrojtje të të tjerëve kundër kërcënimit të menjëhershëm të vdekjes ose lëndimit të rëndë.	
Legjislacioni siguron që të gjitha arrestimet duhet të kryhen në përputhje me urdhrin ose në bazë të dyshimit të arsyeshëm se personi ka kryer ose do të kryejë vepër penale, dhe se policia ose zyrtarë të tjerë të zbatimit të ligjit që kryejnë arrestimin janë të identifikueshëm.	
Janë miratuar ligje dhe masat zbatuese për të siguruar që personat informohen për arsyet e arrestimit në gjuhën që e kuptojnë dhe se informohen për të drejtat e tyre nga përkthyesi i kualifikuar.	

NDJEKJA **Kriminalizimi (nenet 5, 6, 8 dhe 23 të Konventës)**	
Legjislacioni përfshin masa mbrojtëse ligjore dhe procedurale për të garantuar se çdo i arrestuar ose i ndaluar nga zyrtarët e ligjzbatues: • Sillet menjëherë para gjykatësit • Ka qasje pa vonesë të panevojshme në avokat, duke përfshirë, kur është e nevojshme, skemat e ndihmës juridike • Ka qasje pa vonesë të panevojshme te mjeku, duke përfshirë, kur është e nevojshme, në ekzaminim mjekësor që i përgjigjet moshës dhe gjinisë • Informohet për të drejtat e tij/saj për njoftim konsullor për arrestimin, ndalimin ose ndjekjen penale, dhe për zyrtarët konsullorë kur është e aplikueshme	
Legjislacioni dhe masat zbatuese promovojnë përdorimin e teknikave jo-shtrënguese të intervistimit dhe ulin mbështetjen në pranime të fajësisë për qëllime të sigurimit të dënimit.	
Legjislacioni dhe masat zbatuese mbrojnë interesat më të mira të fëmijëve në kontakt me sistemin e drejtësisë penale, për të siguruar që ata të trajtohen me ndjeshmëri për fëmijët, duke marrë parasysh nevojat specifike të atyre në situatë veçanërisht të cenueshme.	
Legjislacioni kërkon që zyrtarët e ligjzbatues të marrin masa efektive për t'i mbrojtur të drejtat e njeriut, dinjitetin dhe integritetin e të gjithë personave, duke respektuar parimin e mosdiskriminimit, veçanërisht në situata të cenueshmërisë ose margjinalizimit, duke përfshirë atë në baza të gjinisë, moshës, shëndetit ose paaftësisë fizike ose mendore.	
Legjislacioni, politikat dhe masat zbatuese nxisin policimin e përgjegjshëm gjinor dhe ndaljnë racizmin, ksenofobinë, diskriminimin racor dhe të tjerë në polici, duke përfshirë sigurimin që dispozitat e mosdiskriminimit aplikohen për policinë.	
Legjislacioni dhe masat zbatuese promovojnë llogaridhënien për zyrtarët ligjzbatues duke vendosur procedura të qarta të raportimit dhe ankimimit të pavarur, siç janë mekanizmat e jashtëm të mbikëqyrjes së policisë.	
Legjislacioni kërkon hetim të pavarur, të shpejtë, efektiv dhe të paanshëm të të gjitha pretendimeve për torturë ose trajtim ose dënim tjetër mizor, çnjerëzor ose poshtërues nga zyrtarët, si dhe dënimin e atyre që konstatohet se janë përfshirë në mënyrë proporcionale me ashpërsinë e veprës penale.	
Ligjet ndalojnë përfshirjen e zyrtarëve ligjzbatues të akuzuar për torturë ose trajtim ose dënim tjetër mizor, çnjerëzor ose degradues në hetime.	
Legjislacioni dhe masat zbatuese parashikojnë mbrojtjen dhe ndihmën e viktimave të torturës ose trajtimit ose dënimit tjetër mizor, çnjerëzor ose poshtërues, duke i kushtuar vëmendje të duhur moshës, aftësisë së kufizuar dhe nevojave specifike gjinore, si dhe duke ofruar mbështetje të informuar dhe akses në kompensim dhe rehabilitim.	
Ligjet krijojnë mekanizma të pavarur dhe efektivë për t'i monitoruar qendrat e paraburgimit, duke përfshirë deklaratat e policisë për të parandaluar aktet e torturës ose trajtimet ose dënimet e tjera mizore, çnjerëzore ose degraduese.	
Dënimet	
Dënimet duhet të jenë proporcionale dhe të marrin parasysh: • Peshën e veprës penale dhe të jenë në përputhje me detyrimet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut të shtetit, përfshirë ato në lidhje me heqjen e lirisë, trajtimin ose dënimin mizor, çnjerëzor ose poshtërues dhe shqiptimin e dënimit me vdekje. • Legjislacioni nuk duhet të parasheh dënime minimale të detyrueshme që shkelin detyrimet e të drejtave të njeriut.	

NDJEKJA **Kriminalizimi (nenet 5, 6, 8 dhe 23 të Konventës)**	
Legjislacioni lejon që gjinia ndërsektoriale dhe faktorë të tjerë të merren parasysh në zbutjen e dënimit, duke përfshirë marrjen në konsideratë të implikimeve të të drejtave të njeriut të dënimit për vartësit e personave të dënuar.	
Legjislacioni lejon zbutjen e dënimit të personave të akuzuar që ofrojnë bashkëpunim thelbësor në hetimin ose ndjekjen penale të një vepre penale të mbuluar me Konventë, duke marrë parasysh të drejtat e njeriut të viktimave dhe personave të akuzuar.[i]	
Është miratuar ligji për të siguruar që abuzimet e të drejtave të njeriut, duke përfshirë dhunën me bazë gjinore mund të konsiderohen si rrethana rënduese gjatë dënimit.	
Kushtet e paraburgimit janë në përputhje me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut, duke përfshirë rregullat Nelson Mandela.	
Në shtetet ku dënimi me vdekje është ende i lejuar me ligj, dënimet të tilla duhet të shqiptohen vetëm për krimet më të rënda, duke respektuar plotësisht garancitë ndërkombëtare të të drejtave të njeriut dhe jo të shqiptohen për krimet e kryera kur personi i akuzuar ishte nën moshën 18 vjeçe ose është një grua shtatzënë.	

[a] UNODC, Dokument hulumtues: *Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Ligji Ndërkombëtar i të Drejtave të Njeriut* (Vjenë, 2022), fq. 26 dhe 27.

[b] Po aty, faqe 28 dhe 29. Shih edhe përkufizimin e "grupit të krimit të organizuar" në nenin 34 (3) të Konventës.

[c] UNODC, Dokument hulumtues: *Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Ligji Ndërkombëtar i të Drejtave të Njeriut*, f. 34 dhe 35.

[d] Shih Konventën, neni. 15, paragrafët 2 dhe 4.

[e] Shih Konventën, neni 10.

[f] Shih UNODC, Dispozitat Legjislative Model kundër Krimit të Organizuar, Botimi i dytë., (Vjenë, 2021), f. 51–58; dhe UNODC, Dokumenti hulumtues: *Politikëbërja dhe roli i ndërmjetësve online në parandalimin dhe luftimin e trafikimit të paligjshëm* (Vjenë, 2022).

[g] Për shembull, në vendosjen e përgjegjësisë për krimet e kafshëve të egra dhe pyjeve, shtetet mund të listojnë përjashtimet ligjore që mundësojnë përmbushjen e të drejtave themelore të njeriut, si në rastet kur siguria ushqimore varet nga përdorimi i specieve të listuara, ose kur përdorimi i kafshëve të egra është i nevojshëm për gëzimin e të drejtave për të marrë pjesë në jetën kulturore. Shih UNODC, *Udhëzues për hartimin e legjislacionit për të luftuar krimin kundër kafshëve të egra* (Vjenë, 2018), f. 26.

[h] Përshtatur nga Rezoluta 46/15 e Këshillit për të Drejtat e Njeriut.

[i] Shih Konventën kundër Krimit të Organizuar, neni 26, paragrafi 2.

LISTA KONTROLLUESE 6.2.3 MBROJTJA

Shënime për përdorimin e listës kontrolluese: Kjo listë kontrolluese udhëzon përdoruesit si të analizojnë nëse ka dispozita vendore për t'i mbrojtur viktimat, dëshmitarët dhe të tjerët në përputhje me Konventën, si dhe për të përfshirë çështjen gjinore dhe të drejtat e njeriut. Kjo listë kontrolluese nuk është gjithëpërfshirëse, por është ofruar si pikënisje për palët e interesuara, të cilat pastaj mund të shkojnë përtej dhe të kalibrojnë legjislacionin, sfidat dhe objektivat e tyre specifike.

MBROJTJA	
Masat për mbrojtjen e dëshmitarëve (neni 24 i Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional)	
Legjislacioni mbron identitetin e personave që raportojnë tek autoritetet kompetente, në përputhje me të drejtat e tyre njerëzore për jetë, liri të shprehjes dhe privatësi.	
Legjislacioni mbron dëshmitarët që japin dëshmi në procedurë penale nga hakmarrja dhe kërcënimet e mundshme (neni 24 (1)) (neni 24 (2))	
Mbrojtja për dëshmitarët sigurohet pavarësisht statusit të tyre ligjor (informator, viktimë, dëshmitar, zyrtar gjyqësor, agjent i fshehtë, tjetër) ose statusit tjetër.	
Mbrojtja për dëshmitarët nuk paragjykon të drejtat e të pandehurit (p.sh. e drejta për gjykim të drejtë dhe e drejta për ballafaqim)	
Është miratuar ligji për të siguruar masa mbrojtëse kundër çdo trajtimi të pajustifikuar të të gjithë personave që raportojnë në mirëbesim dhe mbi baza të arsyeshme tek autoritetet kompetente në lidhje me veprat që kanë të bëjnë me korrupsionin dhe/ose krimin e organizuar ndërkombëtar.	
Legjislacioni për mbrojtjen e sinjalizuesve është harmonizuar në ligjin penal, ligjin kundër korrupsionit, ligjin për qasjen në informacion, ligjin e punës dhe ligjin për të drejtat e njeriut.	
Legjislacioni përcakton procedurat për mbrojtjen fizike të dëshmitarëve (p.sh. zhvendosja, moszbulimi ose kufizimet në zbulimin e identitetit dhe vendndodhjes (neni 24 (2) (a)).	
Procedura të tilla janë në përputhje me të drejtat e njeriut dhe me ndjeshmëri gjinore dhe mund të kalibrohen sipas nevojës, preferencave dhe profileve specifike individuale.	
Legjislacioni përcakton rregullat vendore të provave për të lejuar deklaratat e dëshmitarve të jepen në mënyrë që garanton sigurinë e dëshmitarëve, si p.sh. nëpërmjet përdorimit të teknologjisë së komunikimit (neni 24 (2) (b)).	
Masat e mbrojtjes fizike marrin parasysh nevojat e veçanta të dëshmitarëve në bazë të moshës, gjinisë dhe faktorëve të tjerë.	
Ka procedura gjyqësore specifike për moshën dhe gjininë (përfshirë masat miqësore për moshën për të reduktuar formalitetin gjyqësor si për fëmijët ashtu edhe për të moshuarit).	
Mbrojtja shtrihet te të afërmit dhe personat e tjerë të afërt me dëshmitarët.	
Shtetet duhet të konsiderojnë lidhjen e marrëveshjeve ose aranzhimeve me shtetet e tjera për zhvendosjen e dëshmitarëve, të afërmve dhe personave të tjerë pranë tyre, për t'i mbrojtur ata nga hakmarrja ose frikësimi (neni 24 (3)).	

MBROJTJA

Shtetet duhet t'i marrin parasysh të drejtat e njeriut dhe statusin gjinor të personave të zhvendosur në shtetin në fjalë, si dhe kapacitetin e shtetit në fjalë për të respektuar, mbrojtur dhe përmbushur të drejtat e njeriut të personave të zhvendosur.	
Mbrojtja e viktimave/dëshmitarëve gjatë procedurës penale	
Viktimat dëshmitarë lejohet të kenë mbrojtje dhe ndihmë, përfshirë në rast kërcënimi për hakmarrje dhe frikësim (neni 25 (1)).	
Personat mbështetës të viktimave lejohen të jenë të pranishëm në gjyq.	
Pikëpamjet dhe shqetësimet e viktimave lejohen të paraqiten dhe të merren parasysh në fazat e duhura të procedurës penale kundër kryerësve të përfshirë në aktivitetet e krimit të organizuar ashtu që nuk cenohen të drejtat e mbrojtjes (neni 25 (3)).	
Opsioni i së drejtës zakonore për pjesëmarrje të viktimës: deklaratat e ndikimit të viktimës dhe deklaratat e ndikimit në komunitet (viktimat kanë mundësi të dëgjojnë zërin e tyre nga deklaratat e ndikimit të viktimës që lexohen në gjyq dhe merren parasysh gjatë dënimit).	
Opsioni i së drejtës civile për pjesëmarrjen e viktimës: viktima si "palë civile". Në varësi të dispozitave në legjislacionin kombëtar, viktimat mund të përfaqësohen nga një avokat që u shtron pyetje dëshmitarëve dhe personave të akuzuar, mban fjalën fillestare dhe përfundimtare dhe ka qasje në informacionin në shkresat e lëndës. Organizatat e shoqërisë civile, shoqatat e viktimave ose palët e treta mund të përfaqësohen si palë civile.[a]	
Restitucioni dhe kompensimi i viktimave	
Legjislacioni u siguron viktimave qasje në kompensim dhe restitucion në përputhje me Konventën për Krimin e Organizuar (neni 25 (2)) përmes (së paku një prej): • Dispozitave që lejojnë viktimat të padisin kryerësin sipas ligjeve statutore ose zakonore apo padive për dëme civile • Dispozitave që lejojnë gjykatat penale të urdhërojnë kryerësit që të paguajnë dëmshpërblim për viktimat ose të vendosin urdhra kompensimi ose dëmshpërblim kundër personave të dënuar • Dispozitave që krijojnë fonde ose skema ku viktimat mund të kërkojnë kompensim nga shteti për lëndimet ose dëmet e pësuara si rezultat i veprës penale	
Legjislacioni lejon kthimin e të ardhurave të konfiskuara te shteti kërkues për t'u përdorur si kompensim për viktimat e krimit (ose kthim te pronarët legjitimë) (neni 14 (2)).	
Legjislacioni që lejon kompensimin e viktimave nuk duhet të interpretohet me paragjykim ndaj të drejtave të palëve të treta në mirëbesim.	
Legjislacioni u siguron viktimave forma të tjera të reparacionit sipas ligjit ndërkombëtar për të drejtat e njeriut, duke përfshirë rehabilitimin, përmbushjen dhe mbrojtjen nga riviktimizimi.	
Grupeve të viktimave u sigurohet reparacion kolektiv për shkeljet e rënda të të drejtave të njeriut.[b]	

[a] UNODC, portali SHERLOC, Edukim për Universitete, Niveli Terciar Krimi i Organizuar, Moduli 8: Mjetet e zbatimit të ligjit, çështjet kryesore, "Të drejtat e viktimave dhe dëshmitarëve në hetime".

[b] UNODC, Dokument hulumtues: *Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Ligji Ndërkombëtar i të Drejtave të Njeriut* (Vjenë, 2022), f. 66

LISTA KONTROLLUESE 6.2.4 NXITJA E BASHKËPUNIMIT

Shënime për përdorimin e listës kontrolluese: Kjo listë kontrolluese udhëzon përdoruesit për të analizuar nëse ekzistojnë dispozita vendore për nxitjen e bashkëpunimit në përgjigje të krimit të organizuar në përputhje me Konventën, dhe për përfshirjen e çështjes gjinore dhe të drejtave të njeriut. Kjo listë kontrolluese nuk është gjithëpërfshirëse, por është ofruar si bazë për palët e interesuara, të cilat pastaj mund ta zgjerojmë dhe të përshtatin legjislacionin, sfidat dhe objektivat e tyre specifike.

PROMOVIMI I BASHKËPUNIMIT	
Ndihma e ndërsjellë juridike (neni 18 i Konventës)	
Janë miratuar ligje për të siguruar që kërkesat për ndihmë të ndërsjellë juridike që rezultojnë me transferimin fizik të një personi në shtet tjetër nuk pengojnë të drejtën për liri dhe se ndalohet paraburgimi arbitrar i një personi të tillë.	
Janë miratuar ligje për të siguruar që çdo kërkesë për ndihmë të ndërsjellë juridike respekton të drejtën për privatësi, reputacion dhe proces të rregullt të çdo personi të prekur nga një kërkesë e tillë.	
Janë miratuar ligje për t'i mbrojtur të drejtat e palëve të treta me mirëbesim, të cilët mund të kenë interes në pronën kundër së cilës është bërë kërkesa për ndihmë.	
Ekstradimi (neni 16 i Konventës)	
Legjislacioni specifikon kushtet për përmbushjen e kërkesës së kriminalitetit të dyfishtë.	
Legjislacioni përcakton arsyet mbi të cilat mund të refuzohet ekstradimi: • Kur ka arsye thelbësore për të besuar se shteti kërkues kërkon ekstradim me qëllim të ndjekjes ose dënimit të një personi për shkak të gjinisë, racës, fesë, kombësisë, origjinës etnike ose opinioneve politike të atij personi, ose se përmbushja e kërkesës do të shkaktonte paragjykim ndaj atij personi • Kur ekstradimi do të ishte në kundërshtim me parimin e moskthimit sipas ligjit ndërkombëtar të të drejtave të njeriut dhe refugjatëve	
Zakon predviđa kazneni progon umjesto izručenja gdje je izručenje državljana zabranjeno ili izvršenje kazne protiv takve osobe kada je potrebno kako bi se zaštitila prava žrtava da dobiju pravdu *(aut dedere aut judicare*).	
Ka procedura për t'i dhënë garanci diplomatike një shteti të kërkuar: • Që një person i kërkuar për ekstradim do të trajtohet në përputhje me standardet e të drejtave të njeriut • Që një person që përballet me akuza që mbartin dënimin me vdekje nuk do të dënohet me një dënim të tillë	
Kushtet në të cilat ekstradimi mund të jepet në bazë të garancive ose të refuzohet edhe kur jepen garanci janë përcaktuar qartë dhe përfshijnë, në rastin e fundit, një model konsistent të shkeljes së rëndë, flagrante ose masive të të drejtave të njeriut nga shteti kërkues.	
Procedurat përcaktojnë procedura të përshpejtuara dhe/ose të thjeshtuara të ekstradimit për të reduktuar vonesat në interes të drejtësisë si për viktimat ashtu edhe për kryerësit dhe për të mbrojtur të drejtat themelore ligjore të personit të kërkuar, duke përfshirë lejimin e pëlqimit vullnetar dhe plotësisht të informuar të personit në mënyra që marrin parasysh aftësinë e kufizuar, gjininë, shkrim-leximin dhe faktorë të tjerë, në informimin e personit për të drejtat e tij dhe pasojat e heqjes dorë nga procedurat e zakonshme të ekstradimit.	
Janë vendosur masa mbrojtëse për të siguruar të drejtën e lirisë dhe mbrojtjen nga ndalimi arbitrar në çdo arrestim të përkohshëm të kryer përpara ekstradimit.	

PROMOVIMI I BASHKËPUNIMIT	
Pushteti mbi një person të ekstraduar është i kufizuar në lidhje me veprën penale për të cilën është kërkuar ose dhënë ekstradimi (parimi i specialitetit).	
Transferimi i personave të dënuar (neni 17 i Konventës)	
Legjislacioni kërkon që bashkëpunimi të refuzohet nëse dënimi i personit të dënuar cenon të drejtën për gjykim të drejtë.	
Legjislacioni lejon transferimin e personave të dënuar në vendin e tyre vetëm me pëlqimin e tyre dhe përfshin të drejtën për t'u informuar për pranueshmërinë për të aplikuar për transferim të tillë.	
Legjislacioni kërkon që bashkëpunimi të refuzohet nëse transferimi do të shkelte standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut si parimi i moskthimit, e drejta për jetë, ndalimi i torturës ose nëse kushtet e ndalimit në shtetin pritës nuk përputhen me standardet e të drejtave të njeriut.	
Ka procedura gjyqësore ose administrative për të njohur dënimin, qoftë duke përshtatur dënimin në përputhje me standardet e të drejtave të njeriut në legjislacionin vendor të shtetit pritës (zbatimi i vazhdueshëm) ose për të kthyer dënimin në bazë të fakteve të gjetura nga gjykata në shtetin dënues, në përputhje me parimin e ligjshmërisë.	
Ka dispozita që kërkojnë që koha e vuajtur të zbritet nga dënimi i shqiptuar në shtetin në të cilin është transferuar personi i dënuar.	
Kushtet e burgimit të personave të transferuar rregullohen në përputhje me të drejtat e tyre të njeriut në të drejtën vendore dhe ndërkombëtare, duke marrë parasysh nevojat e veçanta dhe kushtet humanitare dhe garantojnë mosdiskriminim ndërmjet të burgosurve vendorë dhe të burgosurve të transferuar nga jashtë.	

Anekset

I. AVOKIMI

Palët e interesit shpeshherë hasin në kundërshtime në përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut në reagimet legjislative dhe të politikave. Pikat në vijim mund të kontekstualizohen për të mbrojtur të drejtat e njeriut dhe qasjet gjinore ndaj krimit të organizuar.

KUNDËRSHTIM/SFIDË	PIKAT E AVOKIMIT PËR TË PROMOVUAR PËRFSHIRJEN
PARANDALIMI I KRIMIT TË ORGANIZUAR	
Çështjet e të drejtave gjinore dhe të njeriut nuk konsiderohen të vlefshme për parandalimin e krimit të organizuar.	Vetëm reagimet e drejtësisë penale janë të pamjaftueshme për trajtimin e shkaqeve bazë të krimit të organizuar transnacional, duke përfshirë cenueshmërinë dhe margjinalizimin. Strategjitë dhe aktivitetet parandaluese që nuk janë të bazuara në të drejta dhe gjinore janë shpeshherë joefektive. Qasjet e përgjegjshme gjinore dhe të bazuara në të drejtat e njeriut trajtojnë shkaqet bazë të krimit të organizuar dhe bazohen në detyrimet që shtetet kanë në të drejtën ndërkombëtare.
NDJEKJA E KRIMIT TË ORGANIZUAR	
Përfshirja e të drejtave gjinore dhe të njeriut konsiderohet si pengesë për ndjekjen efektive të kriminelëve të organizuar.	Qasjet e të drejtat e njeriut dhe me bazë gjinore në hetime dhe ndjekje penale të kriminelëve të organizuar rrisin gjasat që provat të jenë të pranueshme dhe bindëse në gjykatë.
Praktikuesit e drejtësisë penale i qasen të gjithë personave të përfshirë në krimin e organizuar si kryerës të veprave të rënda.	Ka role të ndryshme, shkallë të përgjegjësisë dhe nivele të përgjegjësisë të personave që marrin pjesë në krimin e organizuar. Vetëm krimet e rënda, kur nuk ka rrethana lehtësuese, duhet të ndiqen penalisht dhe të dënohen me dënime maksimale. Burimet e kufizuara të drejtësisë penale të ndara për trajtimin e krimit të organizuar nuk duhet të keqpërdoren për t'i ndjekur kryerësit e nivelit të ulët. Ndjekja e krimeve të rënda duhet të ketë prioritet në strategjitë e krimit të organizuar.
Barazia gjinore mes ligjzbatuesve nuk konsiderohet e vlefshme në luftimin e krimit të organizuar.	Stafi i drejtësisë penale me larmi gjinore rrit kapacitetin e agjencive ligjzbatuese për qasje gjinore në hetime, duke rritur kështu rezultatin hetimor përmes proceseve më të suksesshme të intervistimit.

KUNDËRSHTIM/SFIDË	PIKAT E AVOKIMIT PËR TË PROMOVUAR PËRFSHIRJEN
Gratë besohet se kanë të njëjtat mundësi sikurse burrat për të punuar në drejtësi penale, por zgjedhin të mos e bëjnë këtë.	Në ligj dhe politikë, shumë gra kanë mundësi të barabarta me burrat për të hyrë në sistemin e drejtësisë penale, por në praktikë ato përballen me barriera shtesë siç janë stereotipet gjinore, ngacmimet, diskriminimi dhe sfida e kombinimit të punës dhe jetës familjare për shkak të roleve gjinore. Për ta korrigjuar këtë pabarazi nevojiten reagime me bazë gjinore.
Trajnimi i avokatëve mbrojtës dhe ofrimi i ndihmës juridike për personat e akuzuar nuk vlerësohet dhe prioritizohet në ndjekjen e kriminelëve të organizuar.	E drejta në gjykim të drejtë është komponent kritik i sistemeve efektive të drejtësisë penale. Gjykimet e drejta që mbrojnë të drejtat e të akuzuarve janë më pak të cenueshme për t'u apeluar. Nëse avokatët mbrojtës nuk trajnohen së bashku me prokurorët, prokurorët nuk do të jenë në gjendje t'i zhvillojnë sa duhet aftësitë e tyre për t'u përballur me kriminelët e organizuar transnacionalë, të cilët angazhojnë avokatë shumë të aftë për t'i mbrojtur ata.
Dënimi me vdekje është i disponueshëm për veprat që lidhen me krimin e organizuar transnacional.	Zbatimi i dënimit me vdekje i zhbind homologët e shteteve të tjera të shkëmbejnë informacion dhe të bashkëpunojnë nëpërmjet ndihmës së ndërsjellë juridike, ekstradimit dhe transferimit të personave të dënuar. Zbatimi i dënimit me vdekje mund t'i parandalojë dëshmitarët nga dhënia e deklaratave në plotësi dhe me vërtetësi kundër kryerësve. UNODC dhe agjencitë e tjera të Kombeve të Bashkuara por edhe donatorët përballen me sfida në angazhimin ose ofrimin e mbështetjes për shtetet që zbatojnë dënimin me vdekje.
MBROJTJA E PERSONAVE TË PREKUR NGA KRIMI I ORGANIZUAR	
Burrat, djemtë dhe njerëzit me gjini të ndryshme nuk konsiderohen si viktima të mundshme të krimit transnacional.	Sistemet e identifikimit dobësohen nëse informohen nga profile të mangëta ose të pasakta se kush përbën viktimë të krimit të organizuar transnacional. Proceset e identifikimit dhe shqyrtimit duhet të jenë gjithëpërfshirëse dhe të lejojnë që të gjitha viktimat e krimit transnacional të identifikohen si viktima ose dëshmitarë të krimit ndërkombëtar.
Ka në dispozicion shërbime të pamjaftueshme të mbrojtjes dhe ndihmës për kategori të veçanta viktimash.	Është e nevojshme analiza gjinore e dinamikës së krimit të organizuar për të siguruar që shërbimet janë të disponueshme për të gjithë personat në baza të barabarta, duke përfshirë burrat dhe djemtë, gratë dhe vajzat, qytetarët dhe joqytetarët, personat me aftësi të kufizuara ose grupet ose personat e tjerë të margjinalizuar në situata të cenueshme.
Viktimat/dëshmitarët nuk trajtohen në përputhje me të drejtat e tyre njerëzore gjatë proceseve të drejtësisë penale; në procedurat gjyqësore nuk aplikohen qasjet me fokus në viktima.	Respektimi i të drejtave të viktimës/dëshmitarit është kyç për sigurimin dhe ruajtjen e dëshmive. Dëshmitë e viktimave/dëshmitarëve mund të ulen nëse humbet besimi në sistemin e drejtësisë penale. Gjykatat që nuk kanë në fokus viktimën nuk arrijnë dëshmi efektive dhe vendimet gjyqësore janë më të cenueshme për t'u apeluar.
PROMOVIMI I BASHKËPUNIMIT KUNDËR KRIMIT TË ORGANIZUAR	
Aktorët shtetërorë i shohin aktorët e shoqërisë civile si të dëmshëm për përpjekjet e tyre kundër krimit të organizuar.	Organizatat e shoqërisë civile mund të jenë partnerë jetik në përpjekjet për t'iu përgjigjur krimit të organizuar transnacional, duke përfshirë sigurimin e informacionit dhe mbylljen e boshllëqeve të kapaciteteve të shtetit. Organizatat e shoqërisë civile mund të jenë avokues të fortë për besimin dhe transparencën.

KUNDËRSHTIM/SFIDË	PIKAT E AVOKIMIT PËR TË PROMOVUAR PËRFSHIRJEN
Integrimi i të drejtave gjinore dhe të njeriut konsiderohet si pengesë për bashkëpunimin ndërkombëtar.	Bashkëpunimi me shtetet e tjera në mënyra që nuk i përgjigjen gjinisë ose janë në kundërshtim me të drejtat e njeriut mund të rezultojë në përgjigje joefektive dhe ta ekspozojë qeverinë në rrezik reputacional për pjesëmarrje në shkeljet e të drejtave të njeriut.
Sfidat e TJERA të përfshirjes të identifikuara nga ligjvënësit dhe politikëbërësit	
Çështjet e të drejtave gjinore dhe të njeriut konsiderohen si "lukse" për shtetet me më shumë burime financiare dhe njerëzore.	Të drejtat gjinore dhe të njeriut nuk janë çështje të ndara nga zbatimi efektiv i Konventës, por pjesë përbërëse e procesit. Të gjitha shtetet kanë detyrime për të drejtat e njeriut.

II. PËRFSHIRJA E TË DREJTAVE GJINORE DHE TË NJERIUT NË MEKANIZMIN PËR RISHIKIMIN E ZBATIMIT TË KONVENTËS SË KOMBEVE TË BASHKUARA KUNDËR KRIMIT TË ORGANIZUAR NDËRKOMBËTAR DHE PROTOKOLLET E SAJ

Mekanizmi për Rishikimin e Zbatimit të Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Protokollet e saj është proces rishikimi nga kolegët që mbështet Shtetet anëtare të Konventës për të siguruar zbatim efektiv të këtyre instrumenteve. Rishikimi i zbatimit të dispozitave të përfshira në këto instrumente ligjore është i strukturuar në katër grupe tematike bazuar në fushëveprimin, për t'u konsideruar në mënyrë progresive për një periudhë kohore prej afro dy vjetësh:

- Kriminalizimi dhe juridiksioni
- Parandalimi, asistenca teknike, masat mbrojtëse dhe masa të tjera
- Zbatimi i ligjit dhe sistemi gjyqësor
- Bashkëpunimi ndërkombëtar, ndihma e ndërsjellë juridike dhe konfiskimi

Rishikimet shtetërore kryhen fillimisht përmes përgjigjeve në pyetësorët e vetëvlerësimit, mjet i zhvilluar dhe i rënë dakord nga shtetet palë për të mundësuar vetëvlerësim të zbatimit të Konventës dhe Protokolleve të saj. [1] Megjithëse konsideratat e të drejtave gjinore dhe të njeriut nuk përfshihen drejtpërdrejti në grupimet tematike të pyetësorëve të vetëvlerësimit, ato mund të merren parasysh në përgjigjet në pyetjet e targetaura, ku pyetësorët ofrojnë mundësi për shtetet palë të ndajnë informacion mbi legjislacionin kombëtar, vështirësitë dhe praktikat më të mira, duke përfshirë integrimin e të drejtave gjinore dhe të njeriut.

Për më tepër, në përputhje me procedurat dhe rregullat për funksionimin e Mekanizmit për Rishikimin e Zbatimit të Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar dhe Protokollet e saj, [2] Shtetet Palë inkurajohen të përgatisin përgjigjet e tyre në pyetësor të vetëvlerësimit nëpërmjet konsultimeve të gjera me palët përkatëse të interesit, duke përfshirë sektorin privat, organizatat joqeveritare dhe akademinë, duke lejuar kështu rritjen e llogaridhënies për integrimin e të drejtave gjinore dhe të njeriut në zbatimin e Konvent[s kundër Krimit të Organizuar.

Në tabelën në vijim, përdoruesit mund të gjejnë një listë jopërfundimtare të pyetjeve të mundshme nga pyetësori i vetëvlerësimit, ku shtetet mund të konsiderojnë raportimin mbi përpjekjet e tyre për të përfshirë të drejtat gjinore dhe të njeriut.

[1] Pyetësorët e vetëvlerësimit për katër grupimet tematike janë miratuar përmes rezolutës 10/1 të Konferencës së Palëve, Shtojca III.
[2] Shih rezolutën 9/1 të Konferencës së Palëve, shtojca.

NENI I SHQYRTUAR I KONVENTËS PËR KRIMIN E ORGANIZUAR	TEMA E TRAJTUAR NGA PYETJA	RËNDËSIA	GRUPIMI	PYETJE – PYETËSOR I VETËVLERËSIMIT
Neni 24 - Mbrojtja e dëshmitarëve	Mbrojtja e dëshmitarëve nga hakmarrja dhe kërcënimet e mundshme	Konsideratat e të drejtave gjinore dhe të njeriut	II	Pyetjet 1, 2 dhe 3 – Grupi II i Konventës për Krimin e Organizuar
Neni 25 – Ndihma dhe mbrojtja e viktimave		Konsideratat e të drejtave gjinore dhe të njeriut	II	Pyetjet 5, 6 dhe 7 – Grupi II i Konventës për Krimin e Organizuar
Neni 29 – Trajnimi dhe asistenca teknike		Konsideratat e të drejtave gjinore dhe të njeriut	II	Pyetja 8 (a) – Grupi II i Konventës për Krimin e Organizuar
Neni 31 – Parandalimi	Projektet kombëtare/ praktikat ose politikat më të mira për parandalimin e krimit të organizuar transnacional	Konsiderata gjinore	II	Pyetja 16 (a) – Grupi II i Konventës për Krimin e Organizuar
Neni 31(3)– Parandalimi	Riintegrimi i kryerësve	Konsideratat e të drejtave të njeriut	II	Pyetja 18 (a) – Grupi II i Konventës për Krimin e Organizuar
Neni 31(7)– Parandalimi	Projektet që lehtësojnë rrethanat që i bëjnë grupet e margjinalizuara shoqërore të cenueshme ndaj krimit të organizuar	Konsiderata gjinore	II	Pyetja 22 dhe 22 (a)– Grupi II i Konventës për Krimin e Organizuar
Neni 7 – Masat për të luftuar pastrimin e parave	Identifikimi i klientit	Konsiderata gjinore	III	Pyetja 1 (b) (i) – Grupi III i Konventës për Krimin e Organizuar
Neni 19 - Hetimet e përbashkëta	Praktikat e mira dhe shembuj për lidhjen e marrëveshjeve për hetime të përbashkëta	Konsideratat e të drejtave të njeriut	III	Pyetja 10 – Grupi III i Konventës për Krimin e Organizuar
Neni 20 - Teknikat e posaçme hetimore	Kushtet ligjore për aplikimin e këtyre teknikave	Konsideratat e të drejtave gjinore dhe të njeriut	III	Pyetja 14 – Grupi III i Konventës për Krimin e Organizuar
Neni 28 – Mbledhja, shkëmbimi dhe analiza e informacionit mbi natyrën e krimit të organizuar	Informacion mbi trendet në krimin e organizuar	Konsiderata gjinore	IIII	Pyetja 27 (a) – Grupi III i Konventës për Krimin e Organizuar

Neni 12 – Konfiskimi dhe sekuestrimi	Konfiskim jo i bazuar në dënim	Konsideratat e të drejtave të njeriut	IV	Pyetja 3– Grupi IV i Konventës për Krimin e Organizuar
			IV	Pyetja 8 (c)– Grupi IV i Konventës për Krimin e Organizuar
	Menaxhimi i pasurive të sekuestruara		IV	Pyetja 8 (d) – Grupi IV i Konventës për Krimin e Organizuar
Neni 14 – Shitja e të ardhurave ose pasurisë së konfiskuar të krimit	Kthimi i të ardhurave të konfiskuara për kompensim të viktimës	Konsideratat e të drejtave të njeriut	IV	Pyetja 15 (a) – Grupi IV i Konventës për Krimin e Organizuar
Neni 14 – Shitja e të ardhurave ose pasurisë së konfiskuar të krimit	Shitja e të ardhurave të caktuara për organet ndërqeveritare të specializuara në luftën kundër krimit të organizuar	Konsideratat e të drejtave gjinore dhe të njeriut	IV	Pyetja 16– Grupi IV i Konventës për Krimin e Organizuar

BURIME SHTESË

Burimet kryesore për përfshirjen e të drejtave gjinore dhe të njeriut

Zyra e Kombeve të Bashkuara për Drogat dhe Krimin

Dispozitat Legjislative Model kundër Krimit të Organizuar, 2021.

Dokumenti hulumtues: Krimi i Organizuar dhe Gjinia – Çështje që kanë të bëjnë me Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional, 2022

"Pako e instrumenteve të strategjisë së krimit të organizuar për hartimin e strategjive me ndikim të lartë", 2021

Portali SHERLOC

Dokumenti hulumtues: Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar dhe Ligji Ndërkombëtar i të Drejtave të Njeriut

UNODC, portali SHERLOC, Edukim për Universitete, Niveli Terciar, Krimi i Organizuar, Moduli 15: Gjinia dhe Krimi i Organizuar

UN-Women

Udhëzuesi i burimeve ndërsektoriale dhe pako e instrumenteve: Qasje Ndërsektoriale për të Mos Lënë Asnjë Pas, 2021

Unë e njoh gjininë 17: Moduli i Barazisë Gjinore dhe Krimit të Organizuar, 2022

Burime të tjera relevante për llojet specifike të krimit ose komponentët e reagimit

Zyra e Kombeve të Bashkuara për Drogat dhe Krimin

Luftimi i Krimit të Falsifikimit të Produkteve Mjekësore: Udhëzues për Praktikat e Mira Legjislative, 2019

Luftimi i krimit të organizuar ndërkombëtar të kryer në det: Dokument hulumtues, 2013

Luftimi i trafikimit të mbeturinave: Udhëzues për Praktikat e Mira Legjislative, 2022

Inteligjenca Kriminale: Manual për Ligjzbatuesit e Vijës së Parë të Frontit, 2010

Inteligjenca Kriminale: Manual për Analistët, 2011

Inteligjenca Kriminale: Manual për Menaxherët, 2011

Praktikat aktuale në mbikëqyrjen elektronike në hetimin e krimit të organizuar të rëndë, 2009

Përmbledhje e rasteve të bashkëpunimit ndërkombëtar në çështjet penale që përfshijnë Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër krimit të organizuar transnacional si bazë ligjore, 2021

Përmbledhje e krimit të organizuar kibernetik, 2021

Praktikat e mira për mbrojtjen e dëshmitarëve në procedurat penale që përfshijnë krimin e organizuar, 2008

Udhëzues për përdorimin dhe përgatitjen e vlerësimeve të kërcënimeve të krimit të organizuar të rëndë: Manuali SOCTA, 2010

Udhëzues për hartimin e legjislacionit për të luftuar krimin kundër kafshëve të egra, 2018

Manual për Krimet e Identitetit, 2011

Manual mbi Transferimin Ndërkombëtar të Personave të Dënuar, 2012

Drejtësia në çështjet që përfshijnë fëmijë viktima dhe dëshmitarë të krimit: Ligji model dhe komentari, 2009

Manual për Bashkëpunimin Ndërkombëtar për qëllime të konfiskimit të të ardhurave të krimit, 2012

Manual për Ndihmën e Ndërsjellë Juridike dhe Ekstradimin, 2012

Ligji Model për Ekstradimin, 2004

Ligji model për ndihmën e ndërsjellë në çështjet penale, 2007, i rishikuar në 2022

Traktati Model për Ekstradim (Rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme 45/116, aneks, ndryshuar me rezolutën e Asamblesë së Përgjithshme 52/88, aneks)

Traktati Model për Ndihmën e Ndërsjellë në Çështjet Penale (Rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme 45/117, aneks, i ndryshuar nga rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme 53/112, aneksi I)

Zbatimi i Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional: Mjetet për Vlerësim të Nevojave, 2016

Dokument hulumtues: Politikëbërja dhe roli i ndërmjetësve online në parandalimin dhe luftimin e trafikimit të paligjshëm, 2021

Udhëzues praktik për kërkesën e provave elektronike përtej kufijve, 2019

Reagimi ndaj mihjes dhe trafikimit të paligjshëm të metaleve dhe mineraleve: Udhëzues për Praktikat e Mira Legjislative, 2022

Manuali i Kombeve të Bashkuara kundër rrëmbimit, 2006

UNODC, Pako e instrumenteve për përfshirjen e të drejtave të njeriut dhe barazisë gjinore në ndërhyrjet e drejtësisë penale për të adresuar trafikimin e njerëzve dhe kontrabandën e migrantëve, 2021

Chatham House

Përfshirja e çështjes gjinore në ngritjen e kapaciteteve të krimeve kibernetike: Pako instrumentesh, 2023

Konsorciumi Ndërkombëtar për Luftën kundër Krimit të Botës së Egër

Instrumentet analitike të krimeve kundër botës të egër dhe pyjeve, 2012

Pako e instrumenteve analitike të krimeve kundër botës së egër dhe pyjeve, botimi i dytë, 2022

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Vienna International Centre, P.O. Box 500, 1400 Vienna, Austria
Tel.: (+43-1) 26060-0, Fax: (+43-1) 263-3389, www.unodc.org

2313100